

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Stein, Harald.

Nogle Blade af den kristne Kvindes Historie : et
Bidrag til Diakonissesagens Fremme.

Kjøbenhavn : O.H. Delbanco, 1872

176 s.

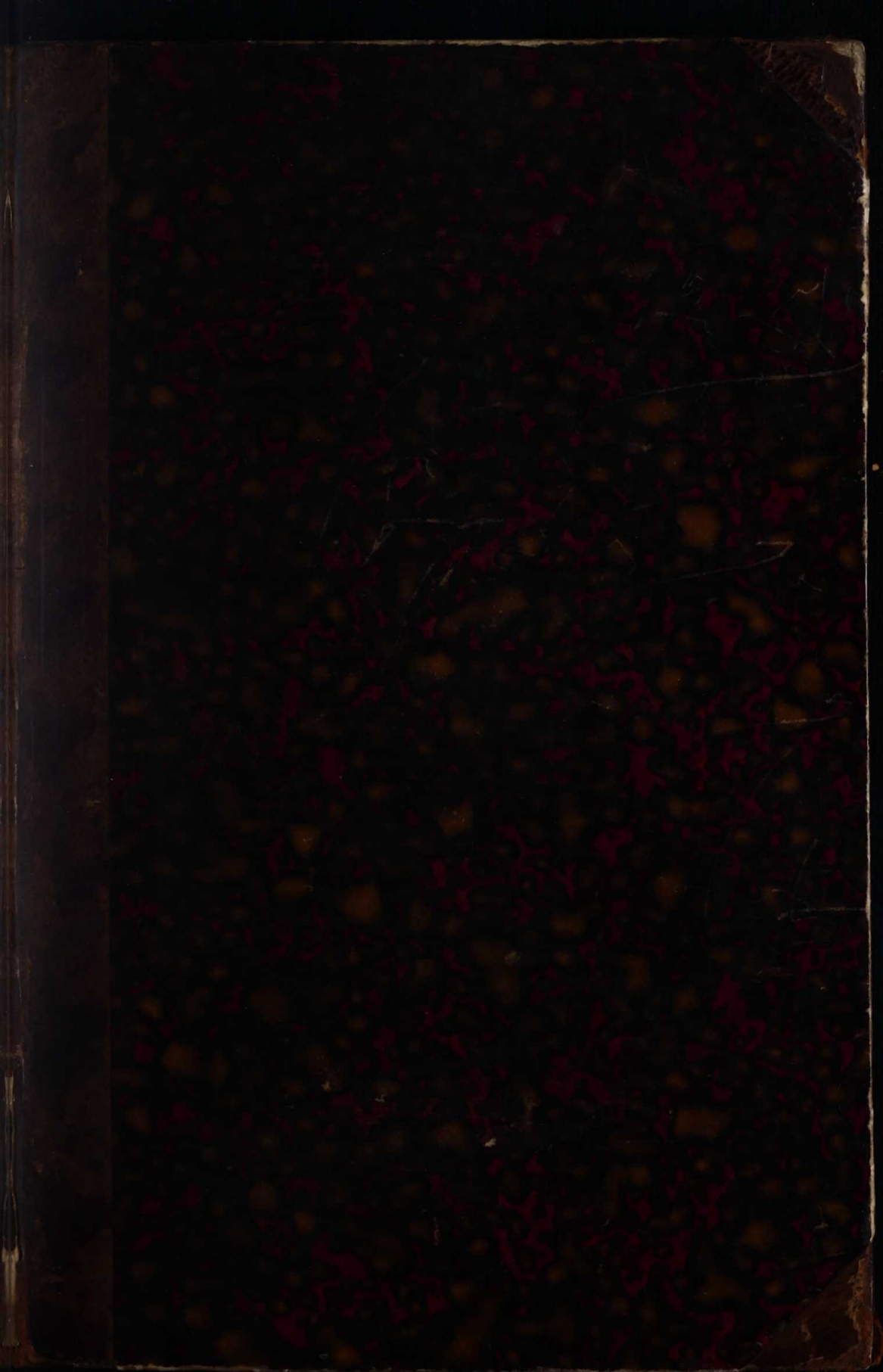
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

2.-96.

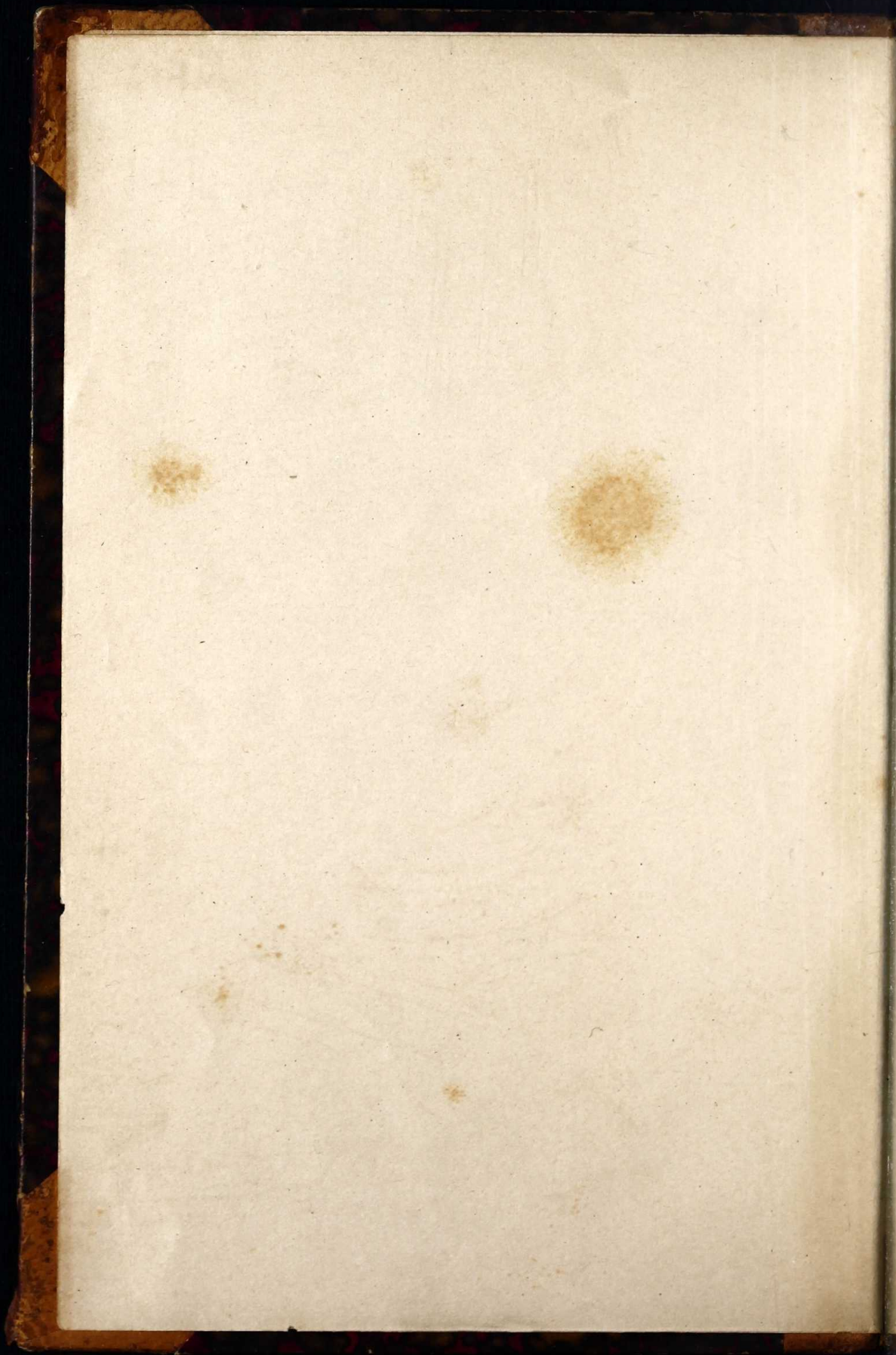
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 2 8°

1 1 02 08 01936 1

+ REX

Nogle Blade

af

den kristne Kvindes Historie.

Et Bidrag til Diaconisjesagens Fremme

af

Harald Stein,

Kateket ved Holmens Kirke.

Kjøbenhavn.

Forlagt af O. S. Velbanco.

Thieles Bogtrykkeri.

1872.

Stoße 2100

in

den letzten Stunden Historie

der Bildung der Nationen

in

der Natur

der Natur der Menschheit

1751

Apostlen Johannes fortæller i sit Evangeliums syvende
 Kapitel, tolvte Vers, at medens vor Herre og Trelser
 vandrede her paa Jorden, blev der mumlet meget om
 ham iblandt Folket, idet Nogle sagde: han er en god
 Mand, men Andre sagde: nej, han forfører Folket.
 Ogsaa paa den Vis opfyldtes Spaadommen om Kri-
 stus, at han skulde blive et Modsigelsens Tegn. Men
 det Samme, som vederfores Herren, gjælder om alt
 Kristeligt; det har mødt og det vil møde Modsigelse
 indtil Dagenes Ende, efterdi det naturlige Menneske
 aldrig fatter det, som hører Guds Rige til. Diaconise-
 gjerningen har derfor ogsaa overalt prøvet denne Mod-
 sigelse og Modstand, og ogsaa herhjemme hos os kan
 det siges i Ordets egenligste Forstand: der mumles meget
 i Folket om denne Sag, og medens Nogle rose og
 anbefale den som fortræffelig og god, have Andre igjen
 ikke haarde og fordømmende Ord nok tilovers for en
 Sag, om hvilken de mene, at den forfører Mennesker
 til Forstruethed og usandt Væsen.

Som det ikke kunde ventes anderledes, saaledes kan det heller ej ønskes anderledes end at Modstand maatte komme; thi ligesom et sundt Mennekeliv i Reglen snarere udvikler sig gennem Kamp og Brydning end ved Forkjælelse, saaledes gaaer det ogsaa enhver Sag. Den har ofte mere virkelig Gavn af sine skarpt seende Fjender end af sine blinde Forgudere og Venner. Er Sagen i Sandhed af Gud, falder den ikke derfor hen, men voxer just op til et frodigere og sundere Liv under Kampen, der i Guds Haand ofte bliver som Kniven, hvormed han renser Grenen, der bærer Frugt, paa det at den herefter kan bære mere Frugt (Joh. 15, 2).

Dette lille Skrift skal ikke tjene til Forsvar for den herværende Diaconisseanstalt, som ogsaa har sine Kampe at bestaa. Forfatteren staaer ikke i et saadant Forhold til Anstalten, at han skulde føle sig kaldet til at optage Kampen, hvad Anstaltens Bærger jo ere nærmere til og ogsaa altid have gjort, idet de paa eengang have tilbagevist ubeføjede Angreb og samtidig have forsøgt at bedre eller forandre hvad der mulig kunde have været Gjenstand for berettiget Klage. Efterfølgende Blade skulle derfor ikke saameget beskæftige sig med denne enkelte Anstalt som med Sagen i sin Helhed, og deres nærmeste Hensigt er at give en orienterende, historisk Oversigt over Diaconissegjerningens Oprindelse og Udvikling gennem Tiderne. Mulig

kunde derved mangen Misforstaaelse og vrang Opfattelse fjernes, efterdi det ofte er Mangel paa Kundskab, der afføder den værste Fordom og den haardeste Kamp mod en Sag. De Ord gjælde fremdeles, som Fliedner, Diaconissegjæringens Gjenopliver i Nutiden, engang udtalte: „det er utroligt, hvor lidet bekjendt denne Sag endnu er i vor Kirke.“ Thi selv i Tydskland, hvor der dog skrives saameget, have ingen udførlig sammenhængende Fremstilling af dette Æmne, som ogsaa der er et Tvistens Æble. Fliedner opfordrede derfor engang to Videnskabsmænd til at udsætte en akademisk Præmie for en Behandling af dette Spørgsmaal. Men den Ene erklærede Æmnet for altfor ubetydeligt, medens den Anden mente, at det var altfor omfattende til at egne sig for en saadan Behandling; og begge kunne i en vis Henseende have Ret. Thi til streng videnskabelig Behandling egne kun enkelte Afsnit af Stoffet sig, som f. Ex. Fremstillingen af Oldkirkens Diaconisser, hvis Liv og Forhold endnu ere tilslørede paa mange Punkter; medtager man derimod — som Ønsket altid udtales — ogsaa den senere Udvikling, da bliver Opgaven altfor stor og uensartet til at kunne rummes i et akademisk Prisskrift. Nærværende Arbejde fremtræder derfor heller ikke med Fordring paa streng Videnskabelighed, men vil kun søge at imødekomme den Opfordring, der har fremkaldt det: at der maatte ydes et Bidrag, let tilgængeligt

ligt for Alle, hvorved Diafonisfesagen kunde bringes bestemttere ind i Menighedens Bevidsthed. Flere Smaafrifter have ogsaa herhjemme tidligere været udgivne om denne Sag¹⁾. Men da deres Fremkomst allerede ligger langt tilbage i Tiden, og de væsenlig have behandlet Opgaven noget anderledes end det i det Følgende vil ske, saa vil dette nye Forsøg dog forhaabenlig være til nogen Nytte.

I.

„De Kvinder, som bringe glad Budskab,
blive en stor Ære.“

Ps. 68, 12.

I hele den forkriftelige Tid var Kvindens Stilling en Fornedrelsesstand.

Hvor uensartet Heden skabet end har været til de forskjellige Tider og hos de forskjellige Folk, saa var dette dog Fællesmærket overalt, at Kvinden blev opfattet og behandlet paa nedværdigende Maade. Hvor Slaven agtedes for en Ting og „holdtes for Intet“ (servi pro nullis habentur), der kunde Kvinden ej komme højere end til at agtes for en Træl. I Østerland, Sandfelighedens og Pragtens Hjemstavn, var og er Kvinden tildels endnu kun en Handelsvare, hvis Værd afhænger af Ungdom og Skjønhed. Som Verandaen skal prange med Blomster, saaledes skal Haremet prange med dejlige Kvinder, der under Østens brændende Sol jo have Blomstens Natur: hurtig at udfoldes og hurtig at henvisne. I Oldtiden berusede Østerlands Kvinde den ene Dag ved sin Skjønhed,

den næste Dag stødtes hun ud og vaandede sig under Slavehandlerens Bidst; Herodot fortæller saaledes, at i Babylon bleve i Begyndelsen de smukke Kvinder bortsolgte ved Auktion, hvorpaa de indkomne Penge anvendtes til at bortlicitere de grimme og vanskabte. I den græske og romerske Verden var Kvindens Stilling vel ogsaa en Fornedrelsesstand, men i Reglen dog ikke saa usikker eller undergivet saa bratte Omstiftelser som hist. Ikke sjældent var Djet her opladt for Kvindens sande Betydning, og mange af Grækenlands Forfattere hævdede hendes naturlige Ret. Plutark (conj. præc.) betragter Hustruen ikke blot som Mandens første Slavinde, men som hans Ege og Medhjælp, og han betoner stærkt de ægteskabelige Forpligtelses Gjensidighed, ligesom han ogsaa i et Trøstebrev til sin Hustru med inderlig Kjærlighed hjælper hende at bære Sorgen over et Barns Død. Vigeledes fremstiller Xenofon i et af sine Skrifter (Oecon. II) en Mand, der med Omhed foreholder sin femtenaarige Hustru alle hendes Pligter, og ender saaledes: naar Du med omhyggelig Styrelse af Huset forener Trofasthed mod mig og Kjærlighed til dine Børn, saa kan Du gjøre mig selv til din hengivneste Slave; da behøver Du ikke at frygte for, at Du skal blive mindre agtet i Alderdommen, men kan snarere haabe at blive æret desto mere, naar Du i Forening med mig vil antage Dig dit Hus. Thi alt Godt og Skjönt beroer

i Egetestabet, som i Livet, ikke paa legemlig Vnde, som kan findes baade hos Gode og Onde, men blot paa Dyder, som alene kunne findes hos gode Menneſter. Og Ariſtoteles hænder Kvindens Betydning ved at udtale, at i alle Stater, hvor Kvindernes Forhold ere ſlet ordnede, der er Halvdelen af Staten at anſe for lovløs (Polit. II). Navnlig i Grækenlands og Roms ældſte Hiſtorie — tildels rigtignok i Sagntiden — forekommer der virkelig ogſaa ſkønne Træk af Kvindernes Liv, der tidt bar Sorgens men ikke Fornedrelſens Mærke. Huſtruer ſom Hektors Andromake og Odysſeus' Penelope, ſom Collatinus' Lucretia eller ſom Alceſtis, der gif i Døden for ſin Mand, Døtre ſom Antigone og Ifigenia ere endnu den Dag idag tiltalende Skikkelſer. Senere fremglimtede vel enkelte Straaler af Kvindens oprindelige Værdighed, ſom navnlig ſamlede ſig i den romerſke Matrone, der behandlede med Ridderlighed og Agtelse, ſaa at endog Viktorerne vege til Side for hende, og ſom i Reglen ogſaa var Agtelse værd. Men i det Hele maa det ſiges, at jo længere Tiden randt hen, deſto dybere ſank Kvinden baade i indre Værd og i ydre Anſeelse. Iſær fremtræder dette dybe Forfald i Grækenlands ſidſte Dage og paa de romerſke Kejſeres Tid, der vel frembragte adſkillige udmærkede Kvinder, men hvor Kvindernes almindelige Standpunkt dog kan betegnes ved Senecas Ord: „Uſkyldigheden er ikke mere ſjelden,

men den findes slet ikke;" og hvor den Agtelse, hun nød, har fundet Udtryk i en romersk Taler, Metellus Numidius' Ord: „Hvis vi kunde leve uden Hustruer, Qvitter, vilde vi vist Alle helst være fri for denne Byrde." Og om Ægteskabet selv udtaler en græsk Digter (anført hos Stobæus), at det kun frembyder to lykkelige Dage, den ene, naar vi første Gang tage Hustruen i Favn, den anden, naar vi lægge hende i Graven. Saadanne Ytringer blive mere forklarlige, naar man tænker paa, hvilke forfærdelige Kvinder, der efterhaanden fremstode. Augustus' Hustru Livia, den onde Stedmoder, der bragte Ulykker over Staten og Keiserens Familie, idet hun lod den ene Tronarving dræbe efter den anden, den samme Keisers tøjsløse Datter Julia, Claudius' Gemalinde Messalina, der endog bød sig frem som Hetære, og de to Faustinaer, Antoninus Pius' og Markus Aurelius' Hustruer, skulde kun nævnes som Repræsentanter for en hel Skare af lignende Væsner, der overgik hverandre i Hævnjerrighed, Bindsyge og Utugt. Men det var Mændene selv, der vare Skyld i Kvindernes Slethed.

Til denne Kvindernes dybe Fornedrelse i Oldtiden bidroge forskjellige Omstændigheder, hvoriblandt vi først og fremmest maa nævne Flerkoneriet, der paa eengang er en dyb Krænkelse af Kvindens og af Ægteskabets Væsen. Thi selv om Natursiden i Ægteskabet var dettes Hovedformaal, altid maa dog Blufærdigheden

flygte, hvor den ægteskabelige Fortrolighed skal udstrækkes til flere Kvinder; hvor Polygamiet hersker, bliver Kvinden kun et Redskab for Manden og denne kun en Slave af sine egne Lyster, der lidt efter lidt blive aldeles ubegrændsede, hvorfor ogsaa unaturlige Synder i Reglen gaa i Polygamiets Fodspor. Og ligesaa lidt kan Ægteskabets aandelige Karakter komme til sin Ret, efterdi Hjertets fulde Hengivelse, Tankernes fuldkomne Udveksling og Villiernes Henvendelse mod et fælles Maa! kun kan finde Sted der, hvor To række hinanden Haand for at dele Medgang og Modgang sammen og blive til Et. Efter Bogstaven hævdede man vistnok allerede i Oldtiden Monogamiet, som fra Ægypten skal være blevet indført i Attika af Krokops, og Euripides udtaler i sin *Andromake* (Vers 177 ff.):

„Indfør ej fremmed Skik hos os; een Mand bør ej
Med tvende Koner mage sig; det er ej godt;
Nej, hver en Mand, som i sit Hus vil leve vel,
Han nøjes med en enkelt Hustrues Kjærlighed.“

Men Monogamiet havde dog ej Stort at sige, eftersom enhver fribaaren Mand havde et Slags Hævd paa, ved Siden af den ene lovlige Ægtehustru at have saa mange Concubiner eller Medhustruer, som han lystede, og endda kunde han træde i Forhold til Hetaererne, hvis fine Aandsdannelse og kunstneriske Sands endog kunde drage Mænd som Sokrates og Perikles til sig, ja Taleren Demosthenes udtaler ligefrem: „Hetaeren er

til vor Fornøjelse, Medhustruen er til vor Fornødenhed, Hustruen til at føde Børn og til at passe Huset." Og til alt dette kunde den ene rette Hustru slet intet sige, medens den mindste Utroskab fra hendes Side kunde straffes paa det Strengeste. Hvor megen Nidmyggelse og Fornedrelse maatte Kvinden ej udstaa, hvad enten hendes Rod var bleven Hustruens, Concubinens eller Hetarens!

Men foruden Polygamiet maatte ogsaa den Maade, hvorpaa Manden — som i Grækenlands ældste Tid og i Rom — kunde købe Hustruen og forstøde hende igjen, samt det sørgelige Liv, der indesluttedes af disse to Yderpunkter, væsenlig bidrage til, at Kvinderne aldrig kunde føle deres sande Værd eller udfolde deres Evner og Kræfter. Holde vi os eksempelvis til Rom alene, da fandtes her et dobbelt Slags Ægtefælskab: det frie og det strenge. I det første vedblev Hustruen at være afhængig af sin Fader, flyttede vel sammen med Manden, men hørte ikke hans Familie til, hvorfor hun ogsaa altid var som en Fremmed i hans Hus. Ved det strenge Ægtefælskab derimod, som fuldbyrdedes enten ved ligefremt Kjøb, eller ved et Slags Hævd eller endelig ved en Art festlig Vielse, blev Hustruen Mandens fuldstændige Ejendom, ganske lige stillet med sine egne Børn. Blev Manden fjed af Hustruen, kostede det ham kun et eneste Ord (tuas res tibi habeto) at skille sig af med hende, og indenfor

det strenge Ægteskab havde Kvinden ikke den tilsvarende Ret. Og skjøndt Ægteskabsffilsmisse i 500 Aar var uhørt i Rom, blev den tilsidst saa almindelig, at Kirkefaderen Hieronymus taler om en Kvinde, der var gift med sin 23de Mand og var hans 21de Hustru! Og selv om Kvinden gennem hele Livet vedblev at være knyttet til sin Mand eller sit Hus, saa skulde hun dog ikke i denne Stilling formaa at uddanne sin Mand eller frugtbargjøre sine sjælelige Evner. Thi enten levede hun et Skyggeliv, lige nedbrydende for Legeme og Sjæl, eller ogsaa lagdes Hovedvægten alene paa hendes Legemes Udvikling. I Størstedelen af Grækenland var Kvinden henvist til sit Kammer (*Gynaikonitis*), som hun sjelden forlod, førend hun var saa gammel, at hun ej mere blev Gjenstand for Spørgsmaalet: „hvis Hustru?“ men for Spørgsmaalet: „hvis Moder?“ Sneglen, der kryber ind i sit Hus, var Kvindens Symbol, og ved at stille Venus paa Skildpadden („*Afrodite Urania*“ i *Elis*) har *Fidias* træffende antydnet hendes tilbagetrukne Liv. I Rom, hvor Kvinden turde deltage i Familielivet og kunde overvære folkelige Sammenkomster, var Stillingen allerede mere fri; men størst Frihed indrømmede dog *Sparta* sine Kvinder. Denne spartanske Frihed var imidlertid ikke begrundet i en højere men just i en lavere Opfattelse af Kvinden, idet hun hos *Lakedæmonerne* kun betragtedes som et Redskab i Statens Haand til at forøge Antallet af

gode Soldater, hvorfor ogsaa Hovedvægten ved Kvindernes Opdragelse lagdes paa Legemet's Udvikling. Halvnøgne løb de unge Piger om paa Spartas Gader, for at styrkes og for at opflamme Unglingenes Tilbøjelighed, hvorfor ogsaa Euripides klager (Andromache 584 ff.):

— — — — „Hællerej kan Verbarhed
Blandt Spartas Piger trives, om end selv de vil,
Med unge Svende løbe de fra Huset bort,
Med nøgne Ben og i letfærdigt Klædemon,
Til Bæddeløb og alffens Leg paa fælles Plads,
En hæsliq Skit!“

Saa, saa vidt gik man endog i Egteskabets og Kvindens Fornedrelse, at gamle Mænd bleve tvungne til at afstaa deres unge Hustruer til Ungre, for at Afkommet maatte blive desto dygtigere til Statens Tjeneste. Heri kan man i det Hele sammenfatte den Nedværdigelse, som i Oldtiden overgik Kvinden: Hun betragtedes ikke som Person, men kun som Middel, knap som Medlem af endfige som Sjælen i Familien, men udelukkende som et Redskab i Statens Haand, der egentlig kun var nødvendigt for Slægtens Forplantelses Skyld.²⁾

I Bøddedommen, der stod under Guds umiddelbare Styrelse, var Kvindens Stilling oprindelig en ganske anden. Monogamiet var hævdet alt fra Skabelsen af, idet der kun skabes een Mand og een Kvinde, over hvem det saa udtales: de To skulle blive til Eet!

Og skjøndt Udsagnet nærmest gjælder om Ægteskabsforholdet, kan det dog ogsaa have en mere udvidet Betydning, naar det hedder om Kvinden, at hun skal være Mandens „Medhjælp“. Det er ikke mere Slavinden, der maa forlade Alt for at følge den Mand, der har kjøbt hende; men det er Manden, der skal forlade Fader og Moder og holde sig til sin Hustru. Bistnok trængte Flerkoneriet ogsaa ind i Israel, men enten har dette haft sin Grund i Folkets tidlige Træfald fra Herren alt i Patriarkernes Dage eller snarere i en særlig Styrrelse fra Guds Side, der, ved at tillade Polygamiet indenfor Israel, paa eengang vilde gjøre det udvalgte Folk talrigt som Havets Sand og som Himlens Stjerner og dog samtidig vilde bevare det mod Hedenskabets Besmittelse, som end yderligere vilde være trængt ind, hvis hedenste Mand havde giftet sig med Israels Døtre. Skjøndt Flerkoneriet vansteliggjordes ved flere Love, t. Ex. 3 Mosebog 15, 18, saa gaaer dog Lovgivningen (5 Moseb. 21, 15 ff.; 2 Mos. 21, 10; 3 Mos. 18, 18) ligefrem ind paa det Tilfælde, at en Mand kan have to Hustruer, og i Henhold hertil, og navnlig paa Grund af Guds Befaling „vorder frugtbare“, hævdede de senere jødiske Værde Berettigelsen for en Mand til at have saa mange Koner, han vilde, om det saa var hundrede. Fire blev dog gjerne det almindelige Tal, hvorfor ogsaa Justinus Martyr (dial. c. Tryf.) tilraaber Sø-

derne: „Eders Lærere indrømme endnu den Dag idag Enhver af Eder Ret til at have 4 eller 5 Koner.“ Bistnok blev ogsaa i Israel Hustruen efter Loven kjøbt af Manden, hvorfor det ogsaa hedder i Salomons Ordsprog (31, 29): „mange Døtre forhverve Formue“, og atter kunde Manden forstøde sin Hustru med eller uden Skilsmisfebrev. Men selv under dette dybe Forfald, der minder om Hedenskabets Smitte, bar Kvindens Stilling dog i meget Præget af en oprindelig Højhed. Kjøbesummen antog som oftest Formen af en Morgengave, og for Hustruen var der ogsaa en vis Mulighed til at skille sig fra sin Mand. Monogamiets Ide dæmrede bestandig i Israel, saa at midt i Flerkoneriet var det dog kun een, som var Hjertets Hustru; og medens Medhustruerne kun vare til for Slægtens Forplantelses Skyld, hvorpaa Israel lagde megen Vægt, saa stod denne Ene i det nøjeste og fortroligste Forhold til Manden, var ikke blot til for Statens men just for Familiens Skyld. Man sammenligne saaledes Saras, Rebekkas og Rakels Stilling med den, som Hustruerne almindelig indtog i Grækenland og Rom. Profetinden Debora, hvem hele Folket hyltede, er et Exempel paa, hvor højt Kvinden kunde hæve sig i Israel, og den senere Foragt for hende skrev sig væsenlig fra enkelte Rabbinere, som end ikke vilde tillade sig at tale med en Kvinde. I Almindelighed var hendes Stilling dog hverken saa ophøjet eller fornedret, men

som „Mandens Medhjælp“ virkede hun i det huslige Liv, i Teltet, paa Marken og ved Brønden. Skjønnest er denne Kvindernes Betydning for Familie og Hus udtalt af Kong Salomon. Thi skjøndt han selv tog de mange Hustruer — 700 Fruer og 300 Medhustruer — og skjøndt han selv udtaler (Brød. 7, 28): „jeg vilde finde Fornuftighed! blandt Tusinde fandt jeg een Mand, men jeg fandt ikke een Kvinde“ — saa har han dog i Ordsprogene 31, 10—31 givet en Skildring af Kvinden, som vi endnu kunne tilegne os, idet han blandt Andet figer om den dueelige Hustru: „Hun er langt mere værd end Perler; thi hun gjør Manden Godt og intet Ondt i alle sit Livs Dage; hun søger efter Uld og Hør og arbejder gjerne med sine Hænder; hun er ligesom en Kjøbmands Skibe, hun lader sit Brød komme langvejsfra; . . . hendes Sønner staa op og prise hende, hendes Husbonde roser hende ogsaa: mange Døtre forhverve Formue, men Du staaer over dem allesammen. Undighed er Bedrag og Skjønnhed er Forfængelighed, men en Kvinde, som frngter Herren, hun skal roses.“ Og naar Esajas (3, 16) taler om Straffen, der skal ramme Israels Kvinder, „fordi de hovmode sig og gaa med knejsende Nakke og spejdende Øjne, gaa med trippende Gang og rasle med Ankelringene“ — saa viser dette ikke mindst, at Kvinden i Israel betragtedes som et sædeligt Væsen med egen moralsk Ansvarlighed ligesaa vel som Manden.

Vi have hermed kortelig skildret Kvindernes Stilling, dengang Kristendommen traadte ind i Verden. Evangeliet traadte ikke i ligesvem Modsatning til den Betragtning af Kvinden, der havde gjort sig gjældende i Jødedommen, uden for saa vidt denne var affalden fra den højere Opfattelse, der fra Begyndelsen af var tilstede i de hellige Skrifter; og denne Kvindekjønnets og Egtteskabets Ide søger Kristendommen just paany at fremdrage og rense fra al den Urenhed, hvormed den i Tidernes Løb var bleven overgroet. Kristus hævder paany Monogamiet ved at pege tilbage til gamle Testamentes Ord: „de to skulle blive til eet Kjøb“ (Matth. 19, 5); om Skilsmisfen erklærer han, at fra Begyndelsen af havde det ikke været saaledes, men Tilladelsen var given for Menneskers Haardhjertetheds Skyld (Matth. 19, 8); om Kvindernes Kjøb antydede han det Samme, som var sagt fra Begyndelsen, at det ikke er Kvinden, der skal være Mandens Slavinde, men det er Manden, der skal forlade Fader og Moder og holde sig til sin Hustru (Matth. 19, 5). Og ikke blot er det forbudt at bryde Egtteskabet i udvortes Gjerning, nej den, som blot seer paa en Kvinde med uren Hu, har allerede krænket hende i hendes inderste Væsen (Matth. 5, 28). Kvindens Værdighed, som havde dæmret under Jødedommens besmittede Former, kunde ikke træde renere og klarere frem paany end gjennem disse Herrens Ord. Fra et Naturvæsen, et Redskab,

der kun var til for Slægtens Forplantelses Skyld, er hun paany hævet op til et sædeligt Væsen med dyb aandelig Betydning og egen Personligheds Værd; og højere kunde Gud ikke i Gjerning godtgjøre Kvindens Værd og Opgave end derved, at han lod sin Søn — ikke fuldt udviklet nedstige paa Jorden, men lod ham føde af en Kvinde og opdrage indenfor Familien, som med den hellige Familie paany kom til sin Ret.

Underledes iøjnefaldende skarp var Evangeliets Stilling til den hedenske Opfattelse af Kvinden. Imod Hedningens Udsagn (Ifigenia i Aulis), at een Mands Liv er mere værd end tusinde Kvinders, stiller Kristendommen sit Udsagn: der er slet ingen Forstjæl, thi Alle ere Een i Kristus Jesus, hvor der ikke er Jøde eller Græker, ikke Træl eller Fri, ikke Mand eller Kvinde (Galat. 3, 28). Vel er det nærmest et Troesprincip, der er udtalt i disse Ord, idet Afgangen til Guds Rige aabnes ogsaa for Kvinder, medens Hedningernes Ellysium kun var bestemt for Helte. Men ogsaa et Sædelighedsprincip var nedlagt i Apostlens Ord, og det maatte vise sin Kraft i det daglige Liv, hvor Bevidstheden om Kvindernes Ligestilling med Mændene for Gud ogsaa maatte medføre, at deres Stilling blandt Mennesker blev sandere og bedre. Ogsaa om Kvinden lader det sig derfor sige, at Kristus kom „for at sætte de Bundne i Frihed“, saa at det ogsaa gik i Opfyldelse paa Kvinderne, at naar Noget af dem var i

Kristus, da gif Alt det Gamle forbi og se Alt blev et Ngt. Vel søgte Kristendommen ej strax og med Magt at bryde de gamle Bænker; den vilde først forandre Hjerterne, for derigjennem at forandre Samfundets Ordninger, idet den som den liden Surdeig vilde gjennemshyre den ganske Deig. I dette Spørgsmaal, som overalt, udtalte den fra Begyndelsen af kun sine Principer, som den saa overlod til Sandhedsaanden gjennem Tidernes Løb at føre frem til Sejr. Og som Herren havde udtalt sig om Kvindernes Stilling, saaledes gave Apostlene ogsaa Vink til Spørgsmaalets Løsning, navnlig derved, at Hustruens Forhold til Manden bliver betegnet som Menighedens til Herren, paa eengang et Kjærlighedens og et Underordningens Forhold (Efes. 5). Og Kirkefædrenes mange Skrifter om Kvindernes Stilling vidne tilstrækkeligt om, hvor megen Betydning ogsaa de tillagde denne Sag. Deri stemme de overens, at Kvinden er et sædeligt Væsen med selvstændig, personlig Betydning, der har samme aandelige Værd som Manden, eftersom og Skabelsen stiller dem begge lige højt, saa at ogsaa deres Løn eengang vil blive den samme (Basilus). Men derom ere de ogsaa enige, at Kvinden er „den svagere Del“, der ikke bør overskride de Grændser, som Gud alt ved Naturen har afftukket for hendes Virken. Smukt og ligesom samlende hele Evangeliets Opfattelse af Kvinden i eet Udsagn har Augustinus udtalt det gjensidige

Forhold mellem Kjønnene, idet han siger til Kirken:
 „Du gjør Hustruerne deres Mænd undergivne i kyndst
 og trofast Ehdighed, ikke for at tjene Lyften, men for
 at føde Børn og dele Livet med dem; og Du gjør
 Mændene til Hustruernes Herrer, ikke for at de skulle
 haane og krænke det svagere Køn, men for at de skulle
 herske over dem efter en oprigtig Kjærligheds Lov“
 (de moribus eccl. cathol. I. 30).

Det var naturligt, at Kristendommens Kjærligheds-
 evangelium med sit nye Personlighedsprincip maatte
 fremfor Alt gribe Kvinderne og drage dem til sig; og
 selv der, hvor de udbortes Lænker i Samlivet med
 hedenske Mænd vedbleve at trykke, var det dog for
 Kvinden en hidtil ukjendt Trøst, at kunne lide Alt for
 Kristi Skyld, og en Forjættelse var opgaaet over Sam-
 livet ved Pauli Ord: Dersom en Kvinde haver en
 vantro Mand og det behager ham at bo hos hende,
 hun forlade ham ikke, — thi hvad veed Du, Hustru!
 om Du ikke kan frelse Manden? (1 Kor. 7, 13—16).
 Derfor var Kristus ikke som de hedenske Bismænd
 kun omgiven af Mænd, der fulgte ham og lyttede til
 hans Tale, men ogsaa omgiven af hellige Kvinder:
 Martha og Maria, Maria, Jakobs og Jose Moder,
 og Salome, Maria Magdalena, Johanna og Susanna,
 der ej blot hang ved hans Læber, men kom ham til-
 hjælp med deres Guds, fulgte ham, hvor han gik,
 græd ved hans Kors, gik til Graven med deres Salve

og jublede ved hans Opstandelse. Her fremtræde egenlig første Gang — som i et stort Forbillede — Kirkens Diaconisser; thi mod ham, der er Legemets Hoved, øvede Kvinderne allerede dengang de samme Kjærlighedsgjerninger, som de senere kom til at øve mod alle dem, som bleve Lemmer paa Menighedens Legeme. Og som Kvinderne fulgte Herren, saaledes sluttede de sig snart til hans Apostle, der holdt endrægtigen ved i Bøn og Paakaldelse tilligemed Kvinderne og Maria, Jesu Moder, og hans Brødre. Og hvor Apostlene kom frem i Verden med Guds Ord, var det ikke mindst hos Kvinderne, at de fandt modtagelige Øren og villige Hjerter og kraftige Sjæle, der vilde lide og virke noget for Kristendommens Sag. Hedenstabet kunde vel frembringe fint tænkende Grækerinder og kudske Romerinder, men Kristendommen alene kunde opvise en Tabitha (Ap. Gj. 9, 36), „rig paa gode Gjerninger og paa Almisser“, og hun blev endda kun den Førstefødte blandt mange Søstre. Evangeliet alene kunde skabe Martyrinder, der ofrede Liv og Blod for deres himmelske Brudgom — thi hin makkabæiske Moder, som led Døden med sine syv Sønner, var ved sit stærke Opstandelseshaab alt hævet over Jødedommens Standpunkt; og medens Rom til Slutning knap kunde skaffe sex Vestalinder, saa var Oldkirken altid rig paa Diaconisser, der vilde tjene Herren i hans mindste Brødre, saa at Hedningerne forundredes og maatte udraabe

med deres Taler Libanius: I Guder, hvilke Kvinder have dog de Kristne! Mange Bøger ere skrevne om de Mænd, der have virket for Kristendommens Sag, mange Beretninger have om de Kvinder, der have lidt Pine og Død for Herrens Skyld; men kun Lidet er opbevaret om den store Skare af Kvinder, der i en stille Aands uforkrænkelige Væsen have virket ubemærket i Herrens Tjeneste, i Engeftuen og blandt Fattige, og have vundet Menneſker for Herren ved deres stille Wandel. Kun Faa af dem blive erindrede paa Jorden, desto Flere ſtaa vel opſkrevne i Herrens Bog!

Den første Diaconiſſe, ſom omtales, er Jøbe, ſom Paulus anbefaler Menigheden i Rom med diſſe Ord: „Jeg anbefaler eder Jøbe, vor Søſter, Tjenerinde ved Menigheden i Kenkreæ, at I antage hende i Herren, ſom det ſømmer de Hellige, og gjøre hende Viſtand i hvadſomhelſt hun maatte have eder behov; thi hun haver ogſaa gjort Mange Viſtand, ja ogſaa mig ſelv.“ Og hele Romerbrevets ſextende Kapitel, ſom begynder med de nys nævnte Ord, omtaler endnu en Mængde Kvinder — Tryfena og Tryfoſa, Perſis og Olhyma, Nereus' Søſter og Ruſi Moder, og ofte med Tilføjſelen: „ſom have arbejdet meget i Herren“, ſaa der er Sandsynlighed for, at ogſaa diſſe ligesaa vel ſom de i Brevet til Filippenſerne (4, 2) omtalte Kvinder Euodia og Syntyſke, „der have ſtridt meget

med Paulus i Evangelio", have været blandt Kirkens Tjenerinder.

Om selve Oprindelsen til denne Diaconissegjerning i den kristne Kirke lader sig imidlertid Intet bestemt paavise. Dog er det rimeligt, at Diaconisernes Embede er blevet til paa samme Maade som Diaconernes, ikke saa meget en Frugt af lang Overvejelse, som paabudt af Nødvendighed og Trang. Da Apostlene følte det Urigtige i, at de forlode Guds Ord for at tjene ved Bordene, bleve Diaconer udvalgte til dette Brug; og da den første Menigheds Forhold gjorde det nødvendigt, at ogsaa Kvinder bleve tagne i Brug, saa udformede Tjenerindegjerningen, som altid havde været øvet af Hjertets Drift, sig lidt efter lidt til et kirkeligt Embede. Tilmed var der alt i gamle Testamente givet et Exempel til Efterfølgelse, idet Kvinder tjente ved Helligdommen for at udbedre Tæpperne og forrette lignende Gjerning, hvorfor de ofte kom i Hobe- tal for Forsamlingens Paulus Dør (2 Mos. 38, 8; 1 Sam. 2, 22); ligesom det heller ikke var usædvanligt, at enkelte Rabbidere rejste med Kvinder, der bare Om- sorg for deres timelige Behov, hvad man stundum har sat i Forbindelse med Stedet i 1 Korinthierbrev 9, 5, hvor Paulus spørger: „Have vi ikke Ret at føre en Søster som Hustru omkring, som og de andre Apostler og Herrens Brødre og Kæfæ?"³⁾

Skjøndt selve Embedet saaledes — om end kun i Spiren — er fra den apostoliske Tid, saa er Navnet „Diafonisse“ dog ingenlunde strax den eneste Benævnelse paa Kirkens Tjenerinder. I det nye Testamente findes dette Navn saaledes slet ikke, idet Jøbe her betegnes med det samme Ord „Diafonos“, hvormed ogsaa Kirketjenerne betegnes; og i den ældste Kirke stod Navnet Diafonisse længe Side om Side med mange andre Navne, saasom: de Ældste (*πρεσβύτερος*, seniores), Enkerne (*χήραι*, viduæ), Forstanderinderne (*προκαθήμεναι*, antistæ, gubernantes, præsidentes), Søstrene (*ἀδελφαι*, sorores) og endnu flere. Først i den latinske Kirke fortrængte Diafonissenavnet efterhaanden alle de andre, og hertil kan der tænkes en dobbelt Grund. For det Første maa det siges, at dette Navn, som ligesom oversat betyder „Tjenerinde“, i og for sig er den fuldigste og rummeligste Betegnelse, der i sig indbefatter og optager alle de øvrige Navne, der kun angive en enkelt Side af Embedets Gjerning eller Forhold; ligesom ogsaa Tjenerinde-Navnet, ved at pege tilbage til Jesu Ord: vil Noget være stor, da skal han være de Andres Tjener, tillige mindede om Embedets Oprindelse fra Herren. Men en mere udbortes Grund har maaske ogsaa gjort sig gjældende. Det blev nemlig snart Skik og Brug — ja tilsidst Iovbæfalet⁴⁾ — i den latinske Kirke, at naar en gift Mand overtog en

Biskops, Presbyters eller Diacons Stilling, da maatte han give Afkald paa den ægteskabelige Forbindelse, saaledes som det t. Ex. bestemtes paa det andet Concilium i Tours 567: „hvis en Presbyter træffes med sin Presbyterinde eller en Diacon med sin Diaconisse, skal han være udelukket fra Kirkens Samfund et helt Aar.“ Her betegner „Presbyterinde“ og „Diaconisse“ altsaa Presbyternes og Diaconernes Hustruer. Efter al Sandsynlighed have disse Kvinder, naar Mændene med deres Indvilligelse ofrede sig til Kirkens Tjeneste, da selv overtaget en kirkelig Embedsgjerning, hvortil de vel endog saa fortrinsvis bleve søgte, og Betegnelsen Presbyterinde eller Diaconisse, der oprindeligt angav Kvindernes Stilling i Ægteskabet, blev saa lidt efter lidt Angivelse af Kvindernes egen kirkelige Stilling. Eftersom Diaconernes Hustruer muligen vare i Overvægt med Hensyn til Antal, saa sejrede efterhaanden Navnet „Diaconisse“. Presbyternes og Biskpernes Hustruer fik maaske en særlig Udmærkelses Stilling som „Arkidiaconisser“, der oftere omtales som Styrende i Kvindernes Forsamlinger.

Men er det end vanskeligt, aldeles bestemt at paa-pege Tiden naar og Navnet hvorunder disse Kirkens Tjenerinder oprindeligt fremtraadte, saa er det desto lettere nøjagtigt at angive, hvilke Gjæringer, der bleve dem overdragne. Den stadig voxende Trang til

kvindelig Medhjælp havde alt forud bestemt angivet, i hvilken Retning Tjenesten skulde gdes.

Allerede naar Menigheden kom sammen til Gudstjenesten, maatte man paa mange Maader føle Trang til Kvindernes Medhjælp. Den skarpe Adskillelse af Kjønnene under Gudstjenesten, som endnu har bevaret sig i vore Landsbykirker, var nemlig stærkt udpræget i de første kristne Menigheder, dels som en Levning af Kvindernes mere tilbagetrukne Stilling i Hedenstabet, dels ogsaa paa Grund af den Sondring efter Køn, der hos Jøderne havde fundet Sted ved Kvindernes og Mændenes Forgaarde; og det maatte derfor være ønskeligt, om nogle ældre, paalidelige Kvinder kunde være tilstede for at hjælpe de stadig Tilkommende og vise dem tilrette. Ligesom der saaledes ved Mændenes Porte stode Dørvogtere (janitores), hvis Gjerning snart blev et særligt kirkeligt Embede, saaledes stillede Diaconisserne ved Kvindernes Indgangsdøre. Navnlig i farefulde Tider var Gjerningen af Betydning, efter som det da gjaldt om at passe paa, at ingen falske Brødre og Søstre indsneg sig; og selv under almindelige Forhold gjorde Gudstjenestens Ordning i flere Afdelinger det nødvendigt, at der holdtes Vagt ved Dørene, for at de Bodfærdige ikke skulde gaa ind før Tiden eller Katekumenenerne blive længere inde, end det var dem tilladt. At denne Post for Kvindernes Vedkommende har været Diaconisserne betroet, fremgaaer udtrykkelig af „Apost-

lenes Anordninger" (constitutiones apostolorum) — et i de fire første Aarhundreder gradvis fremvokset Bærk, som vistnok indeholder mange paalidelige Traditioner — i hvis 2den Bog 57de Kapitel det hedder: „Dørvogterne staa ved Mændenes Indgang for at passe paa, Diaconisjerne ved Kvindernes," og i samme Bærks 8de Bog, 28de Kapitel, lyder det fremdeles: „Diaconisjen uddeler ikke Velsignelsen og gjør Intet af det, som Presbyterne eller Diaconerne udrette, men hun bevogter Dørene." Og i det Brev til Menigheden i Antiochia, som gaaer under Ignatii Navn († 115), siger Forfatteren udtrykkelig: „Jeg hilser Bogterfjerne for de hellige Døre, Diaconisjerne, som ere i Herren."

Efterhaanden som Menigheden saa forsamlede sig, gjaldt det dernæst om at anvise hver Enkelt den dem tilkommende Plads; ogsaa her træffe vi Diaconisjerne virksomme. Det hedder saaledes i de apostoliske Anordninger (2, 58) med Gjenklang af Jakobs Brev (2, 2 ff.): „Dersom en Fattig eller Ringe, eller en Fremmed, Elding eller Ungling, kommer ind, og der ikke er nogen Plads ledig, saa skal Diaconen af ganske Hjerte skaffe Plads ogsaa for dem; naar Kvinder — være sig fattige eller rige — komme ind, saa skal Diaconisjen gjøre ligesaa." Naar alle Kvinderne saa vare komne til Sæde, synes Diaconisjerne — eller i det mindste de Ældste og Ypperste iblandt dem,

Arkidiafonisjerne, — at have ført Forsædet i Forsamlingen, hvorfor de ogsaa, som forhen angivet, oftere kaldes „Forstanderinderne“ eller „de Styrende“. I Katakomberne under Rom, som endnu bære mange Spor af den ældste kristelige Gudstjeneste, findes nogle Sæder, indhugne i Tuffstenen, som vel ligne Biskops-sæderne meget, men dog paa Grund af deres Stilling ikke kunne forveksles med dem, hvorfor de almindelig antages for Sæder, som Diafonisjerne have indtaget under Menighedens Sammenkomster, hvad der ogsaa bekræftes ved Fremstillingen paa gamle Freskomalerier. Efterhaanden som det blev Skik, at unge Kvinder, i Efterligning af Jomfru Maria, foretrak den jomfruelige Stand og toge Sløret, syntes Diafonisjernes Opmærksomhed under Gudstjenesten særlig at have været rettet paa disse „gudindviede Jomfruer“⁵⁾, for hvem de i enhver Henseende skulde staa Bisperne til Ansvar.

Hvorvidt Diafonisjerne, saaledes som oftere paa-
staaet, oprindelig have haft nogen Gjerning ved Al-
teret, er ikke til at afgjøre bestemt, trods den For-
tælling, man har om Gregor af Nazianzes Søster,
Gorgonia, som skal være bleven helbredet fra en Syg-
dom, medens hun som Diafonisse berørte Alteret.
Snarere synes Altertjenesten oprindelig at have været
dem forbudt, medens de senere selv gjorde Paastand
paa den. Allerede Pave Soterus (173) udstedte et
saalydende Dekret derimod: „Pave Soterus til alle

Italiens Biskopper! Det er blevet berettet til den apostoliske Stol, at gudindviede Kvinder eller Nonner have tilladt sig hos os at berøre de indviede Kår og de hellige Klæder. At en saadan Fremgangsmaade er et Misbrug, som bør dadles, kan ikke drages i Tvivl af nogen forstandig Mand. Derfor ville vi, i Kraft af den hellige Stols Autoritet, at alle disse Forhold snarest mulig grundig skulle undertrykkes; og for at denne Smitte ikke skal brede sig længere, befale vi, at den snarest mulig skal banlyses fra alle Provindserne." Hans Befaling frugtede ikke stort; Klager over Diaconisernes Overgreb i saa Henseende vende idelig tilbage og vare en medvirkende Årsag til Embedets senere Nedlæggelse.

Langt stærkere bevidnet er den Gjerning, som Diaconiserne havde ved Daaben, hvor deres Medvirkning var af stor Betydning, eftersom det jo fornemlig var Borne, der dengang døbtes, og Daaben foretoges ved Nedstigning i et Daabsbassin i Baptisteriet, en lille rund Bygning, som siden Konstantin den Stores Tid gjerne byggedes til Kirkerne. Ved selve Daaben, som i de forskjellige Landskirker fuldbyrdedes noget forskjelligt, gik det i Reglen saaledes til: I Paaske- og Pintsenat, som vare de almindelige Daabstider — senere kom Jul, Epifanias og Aposteldagene til — fremførtes alle de, der skulde døbes, for Biskoppen i Baptisteriet. Efter at Djælebesværgelsen

var fuldbyrdet og Troesbekjendelsen aflagt, signedes de med Korsets Tegn, afflædtes derpaa ganske og salvedes saa af Presbyteren eller Diaconen med hellig Olie paa Pande, Øje, Bryst, Ring, Hænder og Fødder, — hos Latinerne dog kun paa Bryst og Skuldre. Efter nogle yderligere Forberedelser af mindre Betydning steg Baptizanderne saa ned i Daabsvandet og, staaende paa Trinnet, dykkede Biskoppen dem tre Gange i Treenhedens Navn. Efter at endnu en Salving var foretaget, steg de Døbte op af Vandet og iførtes hvide Klæder, som de saa bare i otte Dage; stundum tvættedes endnu deres Fødder. Derpaa forlod man Baptisteriet og gik til Kirken. — Efter det ovenfor Udviklede vil det være let at forstaa, at Mændenes Medvirkning ved Kvindernes Daab maatte indskrænkes saa meget som muligt. Helt undgaaes kunde den ikke, eftersom Kvinderne ikke maatte døbe — endog saa Nød- daab var dem forbudt indtil 11te Aarh., — men adskillige Gjærninger stode jo endnu tilbage, hvis Udførelse kunde overlades til Kvinder, hvad der blev endnu mere ønskeligt, da forskjellige Misbrug begyndte at indsnige sig. Navnlig synes en ung, smuk Perserindes Daab at have givet Anledning til Klage. Ifølge Apostlenes Anordninger (3, 15) blev det derfor Skik, at Diaconen kun salvede Panden paa de Kvinder, der skulde døbes, medens den øvrige Salving blev foretaget af Diaconisser; og Epifanius udtaler (expositio

fidei 21): „Diafonisserne anvendes til dette Brug, at de for Sømmeligheds og Erbarheds Skyld skulle hjælpe Kvinderne, hvis det er nødvendigt, enten naar de optages i Kirken ved Daaben eller ved deres Legemes Undersøgelse.“ Medens Diafonerne salvede Kvindernes Hænder, indhyllede Diafonisserne dem i et Klædebon, stege enkelte Steder endogsaa ned med i Daabsvandet og sørgede i det Hele for, at Alt gik ærbart og sømmeligt til.

Men selv udenfor den egenlige Gudstjeneste var der i det daglige Liv tilstræffelig Brug for Diafonisernes Gjerning. Skjøndt Paulus paabynder Kvinden Tausshed i Menighedens Forsamling (1 Kor. 14, 34 og 1 Timoth. 2, 8—12), siger han dog atter (Titus 2, 3), at Kvinderne skulle give god Lærdom, først og fremmest — efter Sammenhængen — ved godt Exempel, men Meningen kan ogsaa være den, at de skulle føre ind i Hjemmene, hvad der er blevet prædiktet for dem i Kirkerne; det er ikke den kateketiske men den homiletiske Undervisning, som er Kvinderne forbudt. Til saadan kvindelig Medhjælp ved Undervisningen trængtes der højlig i hine Tider, hvor det var Mændene vanskeligt at komme ind i Fruerstuerne; men ligesom Modehandlerinder, Sisspræstinder og lignende Kvinder havde uhindret Adgang, saaledes forstode ogsaa Kirkens Diafonisser at bane sig Vej til de ensomme Kamre, for ubemærket at udstrø Evangeliets Sædeforn i Mødrenes

og i Børnenes Hjerter. Saaledes vide vi om Martyrinden Perpetua, at hun paa den Vis var oplært i Kristendommen alt i Moderens Hjem. Men især synes Diaconisserne dog at have oplært simplere Folks Børn, thi det fjerde Concilium i Carthago (can. 12) stiller udtrykkelig den Betingelse for deres Antagelse, at de „med passende og sund Værdom skulle kunne undervise ukyndige Kvinder fra Landet om, hvordan de skulle svare ham, der skal døbe dem, og om hvordan de skulle leve.“

Naar Kvinder havde noget Hemmeligt at forhandle med Biskoppen, Presbyteren eller Diaconen, saa overværede Diaconisserne for Sømmeligheds Skyld ogsaa disse Samtaler; derom hedder det nemlig i Apostlenes Anordninger (2, 26): „som den Helligaand er Midleren mellem Kristus og Menigheden, saaledes er Diaconissen det mellem alle Kvinder og Biskop og Diacon,“ og „til Diaconen og Biskoppen kunne ingen Kvinder komme uden med Diaconissen“.

Var det Trængselstider, saa paalaa det disse Kvinder at opsoge og betjene de Brødre og Søstre, som vare fastede i Vænker for deres Troes Skyld. Bedre og mere ubemærket end Diaconerne kunde de skaffe sig Adgang til Fængslerne under mangehaande Paaskud og ved Bestikkelser, hvorved de imidlertid ofte udsatte sig for store Farer.

Hedningen Lucian, der spottede Kristendommen,

fortæller i sin Bog „om Peregrinus' Død“ hvorledes de Kristne søgte ved allehaande Midler at udfrie Peregrinus Proteus af Fængslet, hvori han var fæstet for sin, iøvrigt tilhængende, Troes Skyld; og han tilføjer, at tidligt om Morgenens kom der til Fængslets Døre gamle Kvinder, Enker, og unge Forældreløse; de Fornemste blandt dem bestak Fangevogterne og tilbragte lang Tid hos Fangen; rigelige Maaltider bragtes ham og de hellige Bøger læstes i Fængslet. Og en anden Hedning, Taleren Libanius, udbryder: „der gives visse Kvinder blandt de Kristne, som glæde sig, naar de kunne bruges til al Slags Kjærligheds Gjerninger.“ Begge Udsagn gjælde upaatvivlelig Kirkens Diaconisser.

Og selv i rolige Dage var der altid Syge og Sorrigfulde nok til at besøge og trøste. Derfor omtaler Hieronymus (ad Nepot.), at Kirken underholder mange gamle Kvinder, som skulle yde de Syge Hjælp, og Tertullian siger om dem: „eftersom de kjende det menneskelige Hjertes mangfoldige Bevægelser og Alt det, hvormed en Kvinde kan prøves, skulle de hjælpe de andre Kvinder i Menigheden med Raad og Trøst.“ I St. Hermes' Cemeterium i Rom findes paa et Gravmæle en Afbildning af to Kvinder, som bære Brød og Frugt til Fattige, og heri gjenkjendes vistnok Kirkens Diaconisser. Hensov Nogen af de syge Kvinder, da paalaa det ogsaa Diaconisserne at sørge for Pigets Tvætning og kristelige Begravelse.

Men som de skulde sørge med de Sorgende, saaledes skulde de ogsaa glæde sig med de Glade, og navnlig ved Ægteskabers Afslutning synes de at have spillet en Rolle. Unge Kvinder henvendte sig naturligt til dem for at søge Raad, og for forældreløse Piger traadte de ganske i Forældrenes Sted; i det mindste tyder det ofte forekommende Udtryk »petere maritum a vidua« (søge sin Mand hos Enken) paa, at Diaconisernes Samtykke i mange Tilfælde var af stor Betydning. Ved selve Bryllupshøjtidene vare de ogsaa tilstede og ydede Bruden samme Bistand, som Diaconen ydede Brudgommen.

Endnu synes deres Tid at have været optagen af Kvinder, som de maatte besørge for Biskoppen paa saadanne Steder, hvor Diaconerne ikke kunde komme. Det hedder saaledes i Apostlenes Anordninger (3, 15): „Undertiden kan det nemlig hænde, at Du for de Bantroes Skyld ikke kan sende Diaconerne ind i nogle Huse til Kvinderne, men da kan Du sende Diaconisfen.“ Naar unge Kvinder skulde benytte de offentlige Bade, var det ligeledes ønskeligt, at de ledsagedes af Diaconisfen, som paa eengang kunde staa dem bi med Hensyn til Begemet og tillige kunde vaage over, at ikke Usædeligheden, som i de offentlige Bade traadte skamløst frem, besmittede deres Sjæl. At ogsaa større Sendelser bleve disse Kvinder betroede fremgaaer af Romerbrevets sextende Kapitel, ifølge hvilket det er Diacon-

nissen Jøbe, som overbringer Apostlens Brev til dets Bestemmelsessted. Og levedes nogen Tid fra disse talrige Beskæftigelser, da stod det endnu tilbage for Kirkens Tjenerinder at forfærdige og rense Alterklæderne og Præsternes Dragt, ligesom det ogsaa i Forfølgelsernes Tid stundum blev dem betroet at opbevare de hellige Bøger, der mindre vilde blive søgte hos dem end hos Kirkens Lectorer, i hvis Forvaring de ellers vare.

Ville vi samle al Diaconisernes Virksomhed under eet Synspunkt, da er dette angivet i Herrens Ord (Matth. 25, 35): „Jeg var hungrig og I gave mig at æde; jeg var tørstig og I gave mig at drikke; jeg var fremmed og I toge mig til Eder; jeg var nøgen og I klædte mig; jeg var syg og I besøgte mig; jeg var i Fængsel og I kom til mig“; og ved at se tilbage paa deres mangfoldige Gjerninger kunne vi forstaa Udtalelsen i Apostlenes Anordninger (3, 15): „Vi trænge i mange Henseender til Diaconissen.“

Hvor saa vigtige Hverv vare Kvinderne betroede, var det ganske naturligt, at Kirken maatte stille sine Betingelser for Optagelsen i Diaconisernes Embede. Den borgerlige Stand synes aldrig at have voldet nogen Vanskelighed; thi Apostlens Ord stod fast: „Vi ere jo Alle debte i een Aand til at være eet Legeme, hvad heller vi ere Jøder eller Græker eller Trælle eller Frie (1 Kor. 12, 13); og som Kristus ikke

blot blev betjent og fulgt af ringe Kvinder men ogsaa af Johanna, Herodes' Fogeds Hustru, saaledes var der baade Fornemme og Ringe blandt Oldkirkens Diaconisser. Medens der paa Kyrsofomus' Tid tales om Diaconisser, der vare „af Consulers Slægt, Enker efter berømte Mand,“ saa meddeler Plinius, Statholderen i Bithynien, i en Indberetning til Keiser Trajan, at han havde grebet to Tjenestepiger, som kaldtes Diaconisser, som han ved Pinsler havde søgt at tvinge til Bekjendelse. Derimod fremtræder der tidligt fire andre Betingelser for Optagelse i Diaconisernes Stand. Kvinderne maatte være 60 Aar gamle, skulde være Enker, skulde have Børn og maatte kun have været eengang gifte. I og for sig kunde disse Betingelser godt være dicterede blot af Hensyn til det Hensigtsmæssige og Sømmelige. Thi hvor saa vigtige og alvorlige Forretninger vare paalagte Kirkens Tjenerinder, var det naturligt, at man hertil kun udvalgte ældre Kvinder, der — som Hieronymus siger — „havde Modenhed baade i Alder og i Sæder“. At Enker bleve foretrukne for Gifte og Enker med Børn igjen for Enker uden Børn, kunde ogsaa forklares af naturlige Grunde, eftersom den Gifte søger at behage Manden, men den Ugifte Herren (1 Kor. 7, 34), og Enker med Børn vilde maaske snarere afholde sig fra nyt Ægteskab end de, der vare barnløse. Og at man endelig udelukkede Enker, der havde været flere Gange gifte,

beroer paa den Sky, man i Oldtiden havde for det andet Ægteskab. Selv i det hedenske Rom var det — paa den bedste Tid — særligt hæderligt kun at ægte een gang, idet det hed: „Det er en Lyst at elske Hustruene, naar hun lever, en hellig Pligt at elske hende, naar hun er død;“ og i Kirkens første Aarhundreder var det andet Ægteskab altid slet anskrevet.

Men selv om disse Betingelser, der stilledes, kunne forklares af Hensigtsmæssigheds Grunde, er det dog sandsynligt, at endnu højere Hensyn have gjort sig gjældende. Ofte henvise Kirkesædrene, naar de fremføre de ovennævnte Betingelser, til Apostlens Befaling, og naar vi gjennemlæse første Timotheusbrevs 5te Kapitel, vil det være indlysende for Enhver, at Apostlens Udtalelser her have været Rettesnoren for de Fordringer, som Oldkirken stillede til sine Tjenerinder. Det bliver derfor nødvendigt, kortelig at betragte de Vers i dette Kapitel, som omhandle Enkesagen.

Fra tredie til niende Vers skjælnes Apostlen i al Almindelighed mellem to Slags Enker, dem, der ere det i Sandhed, som sætte deres Lid til Gud, bede og faste, og, om de have Børn, sørge for disse, og saa de veltlystige Enker, om hvem det siges, at de ere levende døde. Saavidt har Talen endnu holdt sig i Almindelighed, idet der kun berøres, hvilke Enker, der skulle æres af Timotheus. Først fra niende Vers gaaer Apostlen over til speciellere Forhold, idet han

omtaler, hvilke Enker der skulle udvælges. Her træffes dog atter den samme Forskjel som ovenfor. De yngre Enker skulle synes, og de beskrives nu som ensbetydende med de ovenfor omtalte „vellystige“, idet der siges om dem, at naar de sætte sig op imod Kristus, ville de giftes, og de løbe ørfesløse, ja sladderagtige omkring; saadanne bør hellere gifte sig paany, føde Børn og styre Huset, for ej at give Modstanderne Anledning til Sladder. Naar Apostlen dernæst angiver, hvilke Enker der da skulle udnævnes, da stemmer Beskrivelsen af disses sædelige Beskaffenhed ganske med den, der forud blev givet af dem, der „i Sandhed“ vare Enker. Ingen maa nemlig udnævnes, uden hun har Vidnesbyrd for gode Gjerninger, har givet Gæsteherreberge, har tvættet de Helliges Fødder, har hjulpet dem, der vare i Trang, og lagt Bind paa al god Gjerning; thi Træet skal jo kjendes af sine Frugter. For nu at sikre sig — saa vidt muligt — at Kvinderne havde denne sædelige Beskaffenhed, opstiller Apostlen saa de ovenomtalte fire Betingelser; Enkernes Fortid skulde være en Borgen for deres Fremtid.

Men hvortil var det nu, at disse Kvinder skulde „udnævnes“ eller „udvælges“?

Nogle Fortolker (f. Ex. Schleiermacher) svare: Udnævnelsen gjaldt Diaconiseembedet, idet denne Institution allerede var udviklet paa den Tid, da Brevet til Timotheus blev skrevet. Men to Indvendinger rejse

fig let herimod. For det Første er det neppe sandsynligt, at Institutionen var saa fuldstændig udviklet allerede paa Apostlens Tid; hvorfor de ovenomtalte Fortolkere ogsaa henlægge Brevets Affattelse til en langt senere Tid og just benytte hele Enkesagen som et Vaaben til at fravriste Paulus Forfatterstabet til Brevet. Og dernæst: gjaldt Apostlens Udtalelser virkelig og oprindelig Diaconissegjeringen, saa er det neppe sandsynlig, at man i de ældste Tider var veget et eneste Skridt fra Apostlens Bestemmelser, hvad der imidlertid skete paa mange Punkter, saaledes som det senere skal udvikles.

Andre Fortolkere mene derfor, at den Udvælgelse, hvorom der er Tale, er Udnævnelse til at nyde Understøttelse af Menighedens Kasse. At en saadan Understøttelse virkelig har fundet Sted, vide vi af Ap. Gj. 6, 1, hvor der udtrykkelig siges, at Hellenisterne knurrede mod Hebræerne, fordi deres Enker bleve tilfidesatte ved den daglige Uddeling. Og Paulus synes selv at give denne Opfattelse Medhold, naar han i 1 Timoth. 5, 16 siger: „Dersom nogen troende Mand eller Kvinde har Enker, da lad ham forsørge dem, og lad ikke Menigheden besværes, at den kan forsørge de rette Enker“ (dem, der i Sandhed ere ene, 5te Vers). Ogsaa fra Katakomberne kan der hentes et Vidnesbyrd for denne Opfattelses Rigtighed, idet der oftere paa gamle Gravstene over Enker læses denne rosende Ind-

skrift: ecclesiam numquam (nihil) gravavit o: hun
faldt aldrig Menigheden til Byrde.

Men skjøndt det var ganske i sin Orden, om
Apostlen opstillede Betingelser for at Kvinder kunde
faa Menighedsunderstøttelse, saa synes dog de ovenfor
anførte fire Bestemmelser at være temmelig strenge,
hvis det kun gjaldt om en saadan Understøttelse alene.
Det er derfor sandsynligt, at de Enker, som indskreves
til Understøttelse, med det Samme overtog en bestemt
Gjerning i Menigheden — efter Pauli egne Ord, at
de, som ville have Jøden, maa ogsaa arbejde — en
Gjerning, hvis Bestaaffenhed kunde retfærdiggjøre de
strenge Betingelser for Optagelsen. Kirkefaderen Hiero-
nymus omtaler nu just (epistol. 26) saadanne Enker, hvis
Stand kaldes „Kjdsfhedens andet Trin“, medens første
Trin var Nonnestanden, den bestandige Somfruelighed;
disse Enker afslagde Kjdsfheds Løfte, modtog en særlig
Indvielse skjøndt ingen Ordination, bare en særegen mørk
Dragt og havde fornemlig Omsorg for Fanger og for
Syge. At Enkeinstitutionen kan have været saa vidt ud-
viklet paa Apostlens Tid er ikke usandsynligt — Tabitha
var jo omgivet af „Enkerne“ Ap. Gj. 9, 39 — og
det bliver da forklarligt, at Ingen maatte „udnævnes“
til denne Stand, som ikke blot var nydende men
ogsaa ydende, uden at fyldestgjøre de af Apostlen op-
stillede Betingelser.

Efterhaanden som Kirkens Forhold voksede, opstod

der imidlertid Trang til end yderligere kvindelig Medhjælp, og Diaconisseinstitutionen opvoxede saa lidt efter lidt af Enkestanden som af sin oprindelige Spire. Til Diaconisser udvalgte da rimeligvis altid de dertil mest skikede blandt „Enkerne“, og saaledes kunde det ske, at de samme Betingelser, der fordredes for disse, ogsaa overførtes paa det nye Embede, medens det tillige lader sig forklare, at man ikke tog i Betænkning, i Tidernes Løb at lempe lidt paa Apostlens Forordringer, eftersom de nye Forhold maatte medføre til dels forandrede Betingelser.

Med Hensyn til Alderen stod saaledes de 60 Aar længe fast som Betingelse ogsaa for Diaconisserne, idet de ælste Kirkefædre altid fordre denne Alder. Hieronymus (comm. in Es. lib. 2) siger saaledes: Ingen maa underholdes af Kirken Midler, uden hvem der har fyldt det tressindstyvende Aar; Tertullian (de vel. virg. 9) tilstøder Ingen Adgang til Forstanderindernes Sæder, uden hvem der har naaet denne Alder. Hos Basilus (epist. 2. ad Amphilocho. 24) hedder det: „Derfor en Kvinde, som er fyldt 60 Aar, igjen vil bo med en Mand, saa skal hun excommuniceres, indtil hun ophører med Urenhedens Fordærvelse. Men hvis vi have indskrevet hende, førend hun blev 60 Aar, da er Skylden vor og ikke Kvindens“. Og Keiser Theodosii codex siger rent ud: „Efter Apostlens Forskrift maa Ingen, som ikke er fyldt 60 Aar, indføres

i Diafonisernes Stand". Keiser Justinians novellæ (6, 6) derimod forlange kun 50 Aar, ja samme Bærks 123, 13 endogsaa kun 40 Aar, og Conciliet i Chalcedon 451 fastholder denne Alder, idet det hedder: „Ingen Kvinde maa ordineres til Diafonisse før det fyrrtyvende Aar". I Katakomberne findes ogsaa Gravmæler over to Diafonisser, Theodora og Daciana, der ved deres Død kun vare 45 og 48 Aar. Men end ikke fyrrtyve Aars Alderen fastholdtes som Aldersgrændse, eftersom Sozomenus (8, 9) beretter, at Biskop Nectarius i Konstantinopel ordinerede Olympia til Diafonisse endskjøndt hun endnu kun var i „ungdommelig Alder," og Tertullian (de vel. virg. 9) meddeler — rigtignok som noget Monstrøst — at en Kvinde paa ikke 20 Aar blev optagen i „Enfernes" Stand.

Efter det ovenfor Anførte er det øjensynligt, at Apostlens Forskrift, der fastsatte Enfernes Alder til 60 Aar, saalænge som muligt har staaet i Hævd ogsaa hvad Diafonisjerne angaaer; men efterhaanden som de løbende Forretninger bleve flere — hvad der var besværligt for Eldre — og eftersom det i mange Menigheder maatte være vanskeligt at faa tilstrækkelig gamle Kvinder, saa rykkedes Aldersgrændsen lidt efter lidt. Krysostomus (homil. 14 in 1 Tim. 5) udtaler vistnok det rette Synspunkt, naar han siger: „Man skal ikke blot tage Hensyn til Alderen; thi selv om en Kvinde

er over 60 Aar, skal hun dog ikke udvælges, dersom det skorter hende paa gode Gjerninger".

Det Samme, som gjælder om Alderen, synes ogsaa at have Anvendelse paa de øvrige apostoliske Bestingelser: saa længe det var muligt overførte man dem fra Enernes ogsaa paa Diaconisernes Institution. Man valgte derfor, som ovenfor berørt, Diaconiserne fornemlig blandt de Enker, som Kirken støttede og som havde en Gjerning i Menigheden; og at rette Enker, der kun havde været eengang gifte, og især Enker med Børn, bleve foretrukne, fremgaaer af mange Steder hos Kirkesædrene, iblandt hvilke især Tertullian (de vel. virg. 9) betoner, at de skulde vælges blandt dem, der kun havde været eengang gifte, være Mødre og havde opdraget Børn, „for at de nemlig, oplærte ved at have prøvet alle Lidelser, lettere kunde forstaa ogsaa at hjælpe de Andre med Raad og Trøst." Kejser Theodosius gav endogsaa ligefrem den Befaling: „Uden Noget er 60 Aar og har lovligt Afkom hjemme, maa hun ikke optages i Enernes Stand". — Dog synes det imidlertid som om Enkenavnet ved Siden af de virkelige Enker efterhaanden ogsaa er blevet udvidet til at indbefatte en Slags titulære Enker, idet Diaconers og Bispers Hustruer, der enten skiltes fra deres Mænd eller midt i Ægteskabet levede et afholdende Liv, rimeligvis ogsaa betegnedes med Enernes Navn. Sa endogsaa Somfruer synes at være blevne optagne

blandt disse Enker, hvoraf Diaconisserne saa igjen valgtes. Thi Tertullian (de vel. virg. cap. 9) meddelser, at den tyveaarige Kvinde, der var bleven optagen blandt Enkerne, var en Somfru; Ignatius hilser i sit Brev til Menigheden i Smyrna „Somfruerne, som kaldes Enker“, og i Apostlenes Anordninger (6, 17) siges ligesom: „til Diaconisse skal udvælges en kyndig Somfru“. Og blandt saadanne Somfruer, der bleve Diaconisser, kjende vi udtrykkelig Gregor af Nyssas Søster, Macrina, og Pampadia, der endog skal have været Arkidiaconisse, ligesom det ogsaa vides, at Krysostomus vilde indvie en Somfru ved Navn Nicareta til Diaconisse, men hun afflog det, fordi hun havde bestemt sig til at føre et tilbager trukket og indadvendt Liv. Ikke utænkeligt er det, at Optagelsen af Somfruer i Diaconissernes Tal igjen har haft Indflydelse paa Aldersbetingelsen, og det er en ikke usandsynlig Hypothese⁶⁾, at saalænge virkelige Enker udelukkende valgtes, stod 60 Aars Alderen fast som Mæremaalet, da man først i denne Alder mente at kunne slaa Lid til Enkerne, „der ere mere hengivne til Bellsyst end Somfruerne,“ medens 40 Aars Alderen blev anset som passende Mæremaal for Somfruerne, der i denne Alder vel maatte have opgivet Haabet om Egtteskab. Men Undersøgelserne i saa Henseende vanskeliggjøres betydelig ved den græske og latinske Sprogbrug, som ofte anvender Udtrykkene Somfru og Enke paa unøjagtig Maade; hos Profanskribenterne

forekommer dette oftere, idet f. Ex. Virgil (6 ecl.) kalder Pasifaë en Somfru, skjøndt hun havde tre Børn, og noget Lignende træffes ogsaa hos Terentius (Adelph. act. 4 scen. 5); og Kirkesøderne benævne ligeledes kyske Enker for Somfruer (saaledes Clemens Alexandrinus, Strom. 7, 395: „den Enke, som er afholdende, hun er Somfru“) medens til Gjengjæld — som alt ovenfor berørt — Somfruer, som traadte i Kirkens Tjeneste, kaldtes for Enker (Ignatius).

Det vilde føre udenfor dette Skrifts Ojemed, nøjere at begrunde og udføre det ovenfor Fremsatte, som kortelig lader sig sammenfatte i følgende Resultat: Alt i Apostlenes Tid overtog mange Enker, som Besørgelse for deres Underhold, en Gjerning efter deres Evne, og visse Betingelser opstilledes for deres Antagelse. Alt som imidlertid Forretningerne og Menigheden voksede, optoges ogsaa Kvinder, der ikke vare Enker, men af gammel Skik betegnedes ogsaa de med Enkenavnet, der saaledes kom til at betegne et kirkeligt Embede. Udaaf denne Institution udvoksede lidt efter lidt Diaconissegjerningen, uden at det bestemt kan siges, naar Overgangen er sket; rimeligvis er Værten foregaaet ganske jævnt; begge Betegnelser „Enker“ og „Diaconisser“ gaa i det mindste længe som ensbetydende og som betingede af de samme Hensyn. Først da Diaconisseembedet antog Karakteren af Noget fra Enkeinstitutionen væsenlig forskjelligt, veg ogsaa de af Apostlen

opstillede Fordringer Pladsen for dem, der paabødes af de forandrede Forhold.

Efterhaanden som Diaconisernes Gjerning saaledes antog mere og mere kirkeligt Præg, var det at vente, at de, der vilde ofre sig dertil og vare prøvede tilfulde, ogsaa maatte optages blandt Menighedens Tjenere ved en særlig Indvielse, og vi staa saaledes ved det Spørgsmaal: modtogue Diaconisjerne Kirkens Ordination? Først gjælder det da om at bestemme, hvad der forstaaes ved Ordination.

Vi kunne i saa Henseende blive staaende ved den Definition, som Hieronymus (comm. in. Es.) har givet, idet han siger: „Vi kalde den Handling for Ordination, som fuldbyrdes ikke blot ved Bøn men ogsaa ved Haandspaalæggelse.“ At den første Betingelse, Bønnen, har fundet Opfyldelse ved Diaconisernes Indvielse, er udenfor al Tvivl, da vi endnu kjende den ved disse Lejligheder benyttede Bøn, som findes i Apostlenes Anordninger (8, 20), og som nedenfor skal blive meddelt. Men ogsaa den anden Betingelse, Haandspaalæggelsen, er upaatvivlelig bleven fuldbyrdet, eftersom mangfoldige Conciliebestemmelser og mange Kirkefædre omtale Haandspaalæggelsen ved Diaconisernes Indvielse. I Apostlenes Anordninger (8, 19) hedder det saaledes: „Med Hensyn til Diaconisjerne forordner jeg, Bartholomæus, dette: Du Biskop skal i Presbyteriets, Diaconernes og Diaconisernes Nærvæ-

relse lægge Haanden paa hende;" og det kalcedonske og andet trullandske Concilium (692) omtale Diafonisernes Ordination paa en saadan Maade, at en Haandspaalæggelse maa have fundet Sted. Blandt Kirkesædrene i Østerland regner Clemens af Alexandria (pædag. 3, 12) ligefrem Diafoniserne til Geistligheden (πρόσωπα ἐκλεκτά) ligesom ogsaa Sozomenus (8, 9) fortæller, at Nectarius ved Haandspaalæggelse indviede Olympia. Fra den vesterlandske Kirke lyde de samme Vidnesbyrd, idet Synoden i Vannes 460 omtaler Diafoniserne som dem, der have modtaget Indvielsen ved Haandspaalæggelse. Biskop Fortunatus af Poitiers (i sjette Aarhundrede) fortæller i „den hellige Radegunds Liv“, at Biskop Medardus med Haandspaalæggelse indviede en Diafonisse i Aaret 544, og endnu i det ellefte Aarhundrede tillagde Pave Johan XX's Diplom Diafonisernes Indvielse samme Bigtighed som Diafonernes, hvad der tyder paa, at den ogsaa maa have været af samme Art. Og senere, da Diafonisernes Indvielse blev forbudt, udtaltes Forbudene paa en saadan Maade, at de synes at ramme en virkelig Ordination og ikke en mundlig Betsignelse alene.

Vi have i Virkeligheden ogsaa nærmere Efterretninger om, hvorledes denne Ordination gik for sig. Baaede i den græske og latinske Kirke foretoges Indvielsen af Diafoniserne under Messen. Kvinderne, der skulde indvies, førtes hen til Alteret, beklædtes med

et Slør med nedhængende Ender, og efter at disse Ord vare paabegyndte „den guddommelige Naade, som hjælper de Svage . . .“, saa gif hun hverken frem eller knælede, men bøjede blot Hovedet, hvorpaa Biskoppen under Haandspaalæggelse bad følgende Bøn: „Evide Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader, Du som har skabt Mand og Kvinde, som fyldte Mirjam og Debora og Hanna og Hulda med Aanden og ikke vægrede Dig ved at lade din eenbaarne Søn føde af en Kvinde, Du, som ogsaa i Tabernaklet og i Templet indsatte Bogtersker for dine hellige Døre: se ogsaa nu ned paa denne din Tjenerinde, som er bestemt til Diafonisfeembedet, og skænk hende den Hellig Aand og rens hende fra al Rjødets og Aandens Besmittelse, saa at hun værdigen maa fuldbringe det Værk, som er hende overdraget, til Ære og Pris for din Salvede; thi ham og Dig og den Hellig Aand være Ære og Tilbedelse i al Evighed. Amen! Derpaa lagde Biskoppen Diafon-stolaen (o: en sribet Strimmel Tøj, der skulde betegne Jesu Nag) om hendes Hals og Skuldre med de Ord: „Velbehagelighedens Dragt iføre Herren Dig!“ Enkelte Steder synes Diafonissen ogsaa at have modtaget en Ring og et Halssmykke. Sluttelig modtog hun Kalken af Biskoppens Haand; i Grækenland drak hun deraf som Besegling paa sit Løfte; andetsteds synes det kun at have været et Udmærkelses-tegn, idet hun strax efter satte den tilbage paa Alteret.

Foraauidt synes Alt at tyde paa, at Diafonis-
 serne have faaet virkelig Ordination og ere blevne reg-
 nede til Klerus; kun en eneste Conciliebestemmelse voldet
 nogen Banskfeligbed og har afstedkommet Tvivl om det
 vundne Resultat. I Nicænerconciliets nittende Kanon
 hedder det nemlig: „Angaaende de Paulianister⁷⁾, som
 vende tilbage til den katholske Kirke, er det bestemt, at
 de helt skulle omdøbes; men dersom Nogle af dem i
 den foregaaende Tid have været iblandt de Geistlige,
 saa skulle de — saafremt de ere ulastelige — omdøbes
 og ordineres af den katholske Kirkes Biskop. Men
 dersom de ved Prøvelsen maatte findes mindre vel
 skikkede, saa bør de affattes. Det Samme gjælder om
 Diafonisserne og overhovedet om Alle, som høre
 til Klerus. Men vi mene om de Diafonisser, der
 forefindes at være i denne Stilling, at de ganske skulle
 regnes blandt Vægfolk, efterdi de aldeles ikke have faaet
 nogen Haandspaalæggelse.“

I Henhold til denne Kanon erklære nu mange
 Fortolkere⁸⁾, at „den hellige nicænse Synode har regnet
 Diafonisserne blandt Vægfolk“ og har „udtrykkelig givet
 tilkjende, at de ikke fik Haandspaalæggelse.“ Men i
 og for sig vilde det allerede være lidet rimeligt, at saa
 mange senere Concilier og rettroende Fædre skulde have
 regnet Diafonisserne til Geistligheden og omtalt deres
 rette Ordination, naar et saa højt anset Concilium
 som det i Nicæa havde udtalt sig imod begge Dele;

og en skarp Modfætning vilde altid blive staaende mellem Nicænerconciliet og de apostoliske Anordninger, hvor — som ovenfor fremstillet — Haandspaalæggelsen ligefrem paahydes. Flere Forsøg ere gjorte paa at forene Nicænerconciliets Dekret med de øvrige Conciliers og Fædrenes Udsagn. Mogle⁹) tro saaledes at kunne løse Banfseligheden paa følgende Maade: Nicænerconciliet har forbudt at ordinere Diaconisser ved Haandspaalæggelse (*χειροτομία*); naar ikke destomindre de senere Concilier og Fædrene have talt om en Haandspaalæggelse ved Diaconisernes Indvielse, saa er denne kun at betragte i Righed med den Haandspaalæggelse, der ogsaa fandt Sted ved Bodfærdiges Gjenoptagelse i Kirken og ved lignende Lejligheder; Diaconisernes Indvielse var derfor kun en Belsignelse (*benedictio*) og ikke nogen egenlig Ordination, idet Haandspaalæggelsen var af ringere Art end den, der fandt Sted ved Ordinationen (kun *χειροθεσία* og ikke *χειροτομία*). Herimod kan bemærkes: Ganske vist er Haandspaalæggelsen paa Katekumenerne ved Daaben, ved Konfirmationen, ved Bodfærdiges Optagelse og ved Syge ikke nogen Ordination; men ved Diaconisernes Indvielse havde Haandspaalæggelsen større Betydning end ved hine Handlinger, eftersom Kvinderne ved denne Akt indviedes til et bestemt Embede. En saadan Indvielse til et Embede under Haandspaalæggelse og Bøn har Kirken altid anset for Ordination og ikke for Belsignelse alene.

Dog er der dette Sandhedskorn gjemt i denne Opfattelse: Diaconisernes rette Ordination er vistnok i den vesterlandſke Kirke ſenere bleven afløſt af en blot Veiſignelſe, efterdi Veiſignelſen Ordination her fortrænges af Udtrykket Benediction, ſaaledes ſom det ſenere ſkal blive omtalt.

Andre¹⁰⁾ mene derimod, at Vanſteligheden vil forſvinde, naar man faſtholder, at Nicænerconciliet omtaler to Slags Diaconisſer, de egenlige, ſom fik Ordination, og Prøveſøſtrene, ſom kun modtog Benediction. Naar Fædrene i Nicæa derfor regne nogle Diaconisſer til Geiſtligheden (inter clericos) og Andre til Rægfolk (inter laicos), ſaa beroer det juſt paa denne Gradsforſkjel indenfor Diaconisſernes Stand. Skjøndt denne Opfattelſe vilde paſſe fortræffelig med den foran fremsatte Formodning, at „Enkerne“ vare en Slags Prøveſøſtre, hvorudaf de egenlige Diaconisſer valgtes, ſaa løſer dog heller ikke denne Theori den foreliggende Vanſtelighed i Conciliets Dekret.

En langt ſimplere Vej kan indſlaaes¹¹⁾, naar man kun erindrer, at Conciliet taler om hvad der ſkal gøres med dem, der vende tilbage til Kirken fra Paulianiſternes Kjæteri. Der dekretes nu: 1) ſaa fremt de ere Rægfolk, ſkulle de udenvidere blot omdøbes; 2) vende derimod forhenværende Geiſtlige, der en Tid have ladet ſig henrive til Kjæteriet, tilbage til Kirkens Skjød, ſaa ſkulle de ej blot omdøbes men

ogsaa ordineres paany af Biskoppen, saafremt de ere værdige dertil. 3) Men med Hensyn til Diafonisferne, der vende tilbage, skal der handles saaledes: have de tidligere, førend de forfaldt til Kjætteriet, været blandt Kirkens Diafonisser og følgerig været regnede til Gejstligheden, saa skulde ogsaa de døbes om og paany optages i deres gamle Stand; have de derimod aldrig før gjort Tjeneste som Kirkens Diafonisser men kun beklædt denne Stilling hos Paulianisterne, som ogsaa havde dette Embede, der dog hos dem meddeltes uden Haandspaalæggelse, saa skulde de udenvidere kun omdøbes og gjenoptages blandt Kirkens Lægfolk.

Ved denne Forklaring synes alle Vanskeligheder løste; thi de to Slags Diafonisser, som Conciliet omtaler, ere da ej to forskjellige Arter indenfor Kirken, men ere Kjætternes urette Diafonisser i Modsatning til Kirkens rette; hine skulde, naar de vende tilbage, regnes blandt Lægfolk, disse blandt Gejstlige, og den foreliggende Kanon af Nicænerconciliet synes saaledes istedetfor at modbevise snarere at tale for Diafonissernes rette Ordination og geistlige Karakter, som end ikke ganske mistedes ved et midlertidigt Frafald fra Kirken. Saameget staaer dog fast, at Kvinderne aldrig ved Ordinationen have faaet præstelige Rettigheder, Ordets Forkyndelse og Sakramenternes Forvaltning; thi Tilstedelsen heraf var just Kjætteriets Mærke. I Apostlenes Anordninger (3, 9) hedder det saaledes:

„Derfom vi (Apostlene) ikke betro Kvinderne Væreem= bedet, hvem vil da tillade dem at fungere i Præste= gjerningen imod Naturen; thi det er juſt Hedningernes Fejl, ſom fornægte Gud, at de udvælge kvindelige Præſter for de kvindelige Guder.“ Tertullian (de præſcript. 41) taler om de fjættersſke Kvinder, ſom vove at optræde ſom Lærere, og Epifanius (hæres 69, 2; 79, 3—4) figer, at hos Kjætterne er der Kvinder, ſom ere baade Viſper og Præſbytere, og de misbruge Apoſtlenes Ord: i Kristus Jeſus er der ingen Forſkjel paa Mand og Kvinde; thi i Kriſtendommen kan der vel være Kvinder, der tjene Gud (*προεβύτιδες*) men Præſtinder (*προεβυτερίδες*) maa ikke findes.

Naar Kirkens Tjenerinder ſaaledes vare indviiede, overtog de derpaa de Gjærninger, ſom foran er fremſtil= lede. Hvorvidt Diaconiſſerne ved deres Embedſtiltrædelse anlagde en ſærlig Dragt, er vanſkeligt at afgjøre. Den Stola, ſom de bleve iførte af Biſkoppen ved Ordinationen, aflagdes ſtrax, naar denne var forbi, der= imod er det ſandſynligt, at de have vedblevet at bære det Slør eller Lin, der ved ſamme Lejlighed lagdes om deres Hoveder. I Kirkens ældſte Tider have de viſ= nok neppe haft nogen ſæregen Dragt fremfor andre Kvinder, efterſom de juſt, uden at vække Opmærkſom= hed, ſkulde kunne gaa ud og ind i Hedningernes Huſe og i Fængſler. Senere, da Kirken fik fredeligere Dage, blev der rimeligviſ tillagt dem, ligesaa vel ſom

den øvrige Gejstlighed, en særlig Dragt, saaledes som det ogsaa fremgaaer af en gammel Conciliebestemmelse (conc. Carth. IV. 53), der omtaler de Enker, der have aflagt Ægmandsdragten og iført sig kirkelig Dragt. Om dennes Udseende vide vi imidlertid kun faare Lidet, eftersom Afsbildningerne i Katakomberne kun give faa Oplysninger; men dens Tarvelighed har vist svaret til Apostlenes Formaninger: „Eders Prydelse skal ikke være den udvortes, Haarfletning, paahængte Guldsmykker eller Klædedragt!“ thi „Kvinderne skulle pryde sig i sømmelig Klædning med Blufærdighed og Tugtighed, ikke med Fletninger eller Guld eller Perler eller kostelige Klædebon, men som det sømmer sig Kvinder, der bekjende sig til Gudsfrugt, med gode Gjæringer. (1 Pet. 3, 3 og 1 Tim. 2, 9). Lidt efter lidt er vist den sorte Farve bleven fremherskende, saaledes som alt Augustinus omtaler det. (epist. 199).

Diakonisserne synes at have levet under strengt Opfyn, i det mindste tyde adskillige Bestemmelser derpaa. Vi have alt ovenfor omtalt, at Tilbagevenden til Ægteskabet var dem strengt forbudt, naar de først vare optagne blandt Kirkens Tjenerinder; trodsede de Forbudet, lyste der Ban over dem og deres nye Mænd. (concil. Calced. can. 15 og Basil. Magn. in epist. 2 ad Amphil.) Men for Mistankens Skyld maatte de end ikke bo i Hus med Mænd; overtraadte de dette Bud, skulde de efter Kejser Justinians Befaling (novellæ

123. c. 30), naar Advarsel ej hjalp, sættes i Kloster for Livstid. Da det ikke var ualmindeligt, at rige Kvinder indviede sig til Kirkens Tjeneste, maatte der ogsaa drages Omsorg for, at deres Midler, som de bortskænkede, bleve anvendte paa rette Maade. Mange Kirker og Klostre lagde ligefrem an paa at sanke sig Rigdomme ved saadanne Kvinders Testamente, og ofte bleve de rige paa Børns og fattige Slægtninges Beskøftning. Keiser Theodosius den Store befalede derfor Aar 390, at hvis en Kvinde, der indtraadte i Kirkens Tjeneste, havde umyndige Sønner, saa skulde hun give dem en Formynder og betro sin Formue til paalidelige Folks Bestyrelse; hun kunde raade over Pengene, medens hun levede, og kunde testamentere dem bort til Slægtninge, naar hun døde, men strengt forbudt var det baade at skænke og testamentere Noget til Geistlige og Kirker; gjorde Nogen det, var hendes sidste Villie ugyldig. Dog mildnedes Loven i samme Aar dertil, at Diaconissen, medens hun levede, kunde skænke Noget ogsaa til kirke- ligt Brug, men testamentariske Bestemmelser i denne Retning vedbleve at være forbudte. Keiseren vilde paa eengang sætte en Stopper for Kirkens Overgreb og samtidig vilde han minde Kvinderne, der søgte Guds Velbehag ved Gaver til Kirken, om Apostlens Ord: „Derfor Nogen ikke har Omsorg for sine Egne og mest for sine egne Husfolk, den har fornægtet Troen og er værre end en Bantro.“ (1 Tim. 5, 8.) Med

Hensyn til Diafonisernes øvrige Forhold lader sig Intet videre oplyse, og vi maa desværre underskrive den Dom, der engang er bleven udtalt: „Hvorledes Diafonisernes Stilling og hele Levevis ellers har været, vil neppe Nogen fuldelig kunne opklare.“

Med større Bestemthed lader det sig derimod angive, hvilken Indgang og Udbredelse Diafonisgjerningen i den ældste Tid fandt i de kristne Lande. Ligesom den første Diafonisse, Føbe, var fra Grækenland, saaledes var det ogsaa i dette Land, at Gjerningen vandt mest Indgang og størst Betydning. I Konstantinopel arbejdede der paa Krysostomus' Tid og under hans Vejledning 40 Diafonisser, blandt hvilke der var mange fornemme Kvinder af Consulers Ht, saaledes som Procula, Pentadia og Sylvana. Da Krysostomus skulde drage i Landflygtighed, sammenkaldte han endnu engang disse Diafonisser i Kirkens Døberum og formanede dem til ikke at svinge deres gamle Kjærlighed til Kirken. Men fremfor alle disse maa her nævnes Olympias, Krysostomus' fortrolige Veninde. Hun var Datter af Seleucus, en rig Adelsmand ved Theodosius den Stores Hof, og blev i en meget ung Alder gift med Kejserens Skatmester Nebridius. Da hun efter 20 Maaneders Forløb var bleven Enke, meldte der sig flere Bejlere til hendes Rigdom og Skjønhed, og selv Kejseren lagde et godt Ord ind for en af sine Slægtninge. Hun afflog imidlertid alle

Tilbud. Da vrededes Theodosius, og for at kue hende satte han hende under Stadspræfektens Værgemaal, saa at hun indtil sit 30te Aar ingen Magt maatte have over sin Formue. Men istedetfor at nedbøjes herover takkede hun just Kejseren, fordi han befriede hende fra Pengenes Byrde, og bad ham om, at han hellere strax vilde give det Altsammen til de Fattige. Theodosius folte sig bestæmmet og gjengav hende fri Raadighed over hendes Formue. Nu optraadte hun med fyrstelig Rundhaandethed imod alle Trængende, saa at Krysostomus giver hende det Vidnesbyrd, at hun har modtaget ikke blot ham, men alle de Bisper, Munke, hellige Fædre og Andægtige, som kom til Konstantinopel, og dem alle har hun behandlet gavmildt og veldædigt. Selv levede hun i største Tarvelighed og delte næsten altid sit Maaltid med Krysostomus, der, skjøndt Patriark, dog levede ligesom hun. Paa hans Tilskyndelse blev hun Diaconisse i Konstantinopel, rimeligvis endog saa Arkidiaconisse. Med Alderen blev hun sygelig og hendes Tilstand forværredes, da Krysostomus forvistes. Ved Afskeden sank hun, henreven af Smerte, ned for ham og omfavnede hans Fodder, og fra Landflygtigheden tilskrev Krysostomus hende 17 Breve, som vi endnu have; blandt alle hans efterladte Breve, betegnes de fra gammel Tid af som „de længste, eleganteste og nyttigste af dem alle.“ (Photius.) Snart efter Patriarkens Dødsfald blev ogsaa Olympias slæbt for Retten og berøvet sin

Formue, muligen endogfaa forvist til Nikomedien. Hun døde omtrent Aar 420. Ogfaa i Antiokia har Embedet flaaet Rod; thi da Ignatius førtes bort, for at lide Døden i Rom, sendte han sin Hilsen til Antiokias Diafonisfer. Baade Gregor af Nazianzes Søster, Gorgonia, som iøvrigt var gift, og Gregor af Nyssa's og Basilus' Søster, Macrina, vare Diafonisfer og virkede rimeligvis under Brødrenes Vejledning. Føbe var rejst til Rom med Pauli Brev og med hende kom muligen Tjenerindegjøringen til den store Kejserstad. I Føbes Fodspor traadte vist snart Praxedes og Pudentiana, Døtre af en romersk Senator. I deres Hus holdtes de første Sammenkomster i Rom, og alt deres Gods skænkede de til Kirker og Fattige. End ikke i Døden skiltes de ad, men begravedes sammen paa den salariske Vej. Pudentianas Kirke, en af de ældste i Rom, skal være bygget paa det Sted, hvor hendes Faders Palads havde staaet. Blandt andre Diafonisfer i Rom nævnes endnu Lampadia og Romana, der vare Forstanderinder for Byens Tjenerinder, og Daciana og Theodora, hvis Gravsteder findes i Katakomberne. I Gallien vandt Sagen ogsaa Indgang, uden at dog nærmere Efterretninger have derom. I Irland, som stod i umiddelbar Forbindelse med den østerlandske Kirke, fandtes Diafonisfer i 5te Aarhundrede; en af dem, den hellige Brigitta, en Slægtning af Patrik, døde 520 og ligger begravet ved Alteret i Kirken i Kildare; til Ære for hende kaldtes

senere mange milde Stiftelser, der for brittiske Penge byggedes i Tydskland, for Brigittahuse. I Tydskland derimod synes Diaconissesagen aldrig at have faaet fast Fod i den ældste Tid. Vel omtaler en Kanon fra Conciliet i Worms 868 Diaconisser i Tydskland, men den paagjældende Kanon er vitterlig uægte. En med Diaconissegjerningen beslægtet Institution fik derimod Indgang i Sydtydskland ved Odilia, en Datter af Hertug Attich (Althric, Ethilro), som havde sine Ejendomme i Elsas. Hun var født blind og blev strax overgivet til et Kloster af den strenge Fader, der havde haabet paa en Søn og istedetfor fik en vanfør Datter. Alt som hun opvoxede i Klosteret i Besançon, kom der imidlertid Syn i de blinde Dine; da hendes yngre Broder Hugo derfor engang besøgte sin Søster i Klosteret, overtalte han hende til at vende hjem med til Faderen, som han mente skulde glædes over at faa en voksen, seende Datter tilbage istedetfor det blinde Barn, han engang havde skilt sig ved i Brede. Det faldt imidlertid anderledes ud. Hertugen blev saa opbragt over, at Sønnen havde ført Odilia tilbage, saa han slog ham i den Grad, at han kort efter døde. Da angrede Faderen sin Hefstighed, gjorde Bod for sin Misgjerning og antog sig fra nu af den hidtil forskudte Datter. Paa hendes Bøn overlod han hende den øverste Del af Bjerget, hvorpaa hans Borg var opført, og heroppe anlagde hun saa et Kloster, Hohenburg. Hertugen ud-

styrede det rigt, og 130 Kvinder samlede sig under hende til Sygepleje og alffens Barmhjertighedsgjerning. Da det imidlertid var besværligt, navnlig for de Syge, at stige saa højt tilvejs, saa flyttedes Anstalten senere ned til Bjergets Fod, hvor der under Navn af Niedermünster anlagdes et Hospital med tilhørende Kirke og Kloster. I 40 Aar virkede hun her, indtil sin Død (13 Decbr. 720). Søstrene, som stode under hende, havde ingen Ordensregel, thi Odilia gik ud fra: man skal ikke binde Andre end sig selv, og man skal tænke paa dem, der komme efter os. Faste og strenge Bodsøvelser paabødes heller ej, „eftersom vi ikke skulle tænke paa hvad der trykker Legemet ned, men paa hvad der renser og helliger Sjælen.“ Virksomheden og Vilskaarene hos disse Kvinder havde derfor mere Lighed med Diaconisernes end med Nonnernes Færd. Nogle saa Mile fra Strasborg findes endnu Ruiner af Odilias Kloster.

Skjøndt Diaconisjerne, eller Kvinder med beslæggtet Hverv, saaledes virkede i mangfoldige kristne Lande, saa varede det dog ikke længe, førend Gjærningen, som Embede betragtet, synede hen og tilsidst gik sin Nedlæggelse imøde.

De første Spor hertil træffes i Vesterland, idet Concilierne i Orange (441), i Epauon (517) og i Orleans (533) forbød Diaconisernes Ordination og henviste dem til den Betsignelse, der ogsaa blev de Bods-

færdige til Del. Men naar deres Ordination var af-
 skaffet, var Embedet som kirkeligt svækket i sin Betyd-
 ning og maatte lidt efter lidt gaa over til ren privat
 Kjærlighedsgjærning. Denne Overgang maa i Vester-
 land være sket i 8—9de Aarhundrede, thi i det tiende
 vidste man i den latinske Kirke ikke engang, hvad Dia-
 konisser vilde sige, saaledes som det fremgaaer af et
 Brev, som Præsten Ambrosius i Mailand paa denne
 Tid skrev til Biskop Otto af Vercelli, og hvori det
 hedder: „Derfor det maatte behage Eders Herlighed,
 saa forklar os, hvad det omtalte Kapitel i Eders Re-
 skript mener med Presbyterinde eller Diaconisse, efter-
 som det er os fuldstændigt ubekjendt.“ Biskoppens
 Svar vidner heller ikke om megen Sagkundskab i saa
 Henseende, idet det indeholder flere forkerte Oplysning-
 ger. Pave Johan XX's Diplom fra 1026 tildeler
 vel Biskoppen i Kirken *silva candida* Ret til at or-
 dinere Diaconisser; men disse Diplomer meddele ofte
 gamle, for længst ophævede Rettigheder, og Diplomet
 kan derfor ikke bruges som Vidnesbyrd for Diaconisse-
 embedets længere Bestaaen.

I den østerlandske Kirke udtaler Conciliet i
 Laodicea (Can. XI) første Gang Forbud mod at an-
 sætte Kvinder i Kirken, „eftersom det ikke sømmede sig
 for dem, der kaldes Enker eller Forstanderinder, at
 ansættes eller ordineres i Kirken.“ Endnu i det 12te
 Aarhundrede fandtes der Diaconisser i Konstantinopel,

skjøndt deres Stand dengang vistnok ellers var affstaffet i de andre østerlandske Kirker, undtagen hos Skismatikerne. Omtrent paa den Tid have vi nemlig ogsaa her en Forespørgsel angaaende Diaconisserne, ligesom den ovenfor omtalte noget tidligere, idet Patriarken Markus Alexandrinus skriver til Balsamon, en berømt kirkeretslig Forfatter: „De hellige Kanones omtale Diaconisser; jeg spørger, hvad var deres Gjerning?“ og Balsamon gav ham nu følgende Oplysning: „Fordum engang var Diaconisernes Orden anerkjendt ved Kirkelovene, og de havde endog Adgang til Alteret. Men Kvindernes ejendommelige Kjønnsforhold udelukkede dem senere fra det guddommelige, hellige Alter. I den hellige Menighed i Residensen Konstantinopel udvælges endnu Diaconisser, der rigtignok ikke mere have Adgang til Alteret, men samles i mange andre Anledninger og styre Kvindernes kirkelige Sammenkomster.“ Dog siger Balsamon andensteds, at disse Diaconisser ej ordineredes.

Det staaer endnu kun tilbage at fremstille de Grunde, som bevirkede Nedlæggelsen af et saa betydningsfuldt Embede i Kirken. De lade sig let og sikkert angive og kunne væsenlig henføres til tre Klasser. Først maa Tidsforholdene tages i Betragtning. Diaconisseembedet var væsenlig beregnet paa Trængsels-tider og paa de oprindelige Menighedstilstande; Fredstiden og de forandrede Forhold gjorde det derfor mindre

nødvendigt. Barnedaabens Indførelse gjorde saaledes Kvinderne overflødige ved Daaben; Nadverens Hæ= læggelse fra Agaperne, hvor Kvinderne kunde tjene, til Alteret, hvorfra de fjernedes, virkede ogsaa nedbrydende paa deres Stilling. Martyriets Dphor berøvede dem Kjærligheden til at vise deres opofrende Kjærlighed mod de Fængne, og da hele Enge= og Fattigplejen fra Konstantin den Stores Tid gik over i Statens Hæn= der, saa indskrænkedes Kirkens Medvirkning ogsaa i denne Retning. Og udenfor de rent kirkelige For= hold gjorde det voxende Samliv mellem de to Kjøn Diaconisserne overflødige som Midlere mellem Kvin= derne og Gejstligheden. Som den anden Hoved= grund maa vistnok nævnes: Ovgreb fra Diaconis= sernes Side. De idelige Forbud fra Kirkefædrene: „Kvinden skal tie i Menigheden“ tyde maaske paa, at Kvinderne have trængt sig frem til Ordets Forkyn= delse; og at de tidlig have gjort Fordring paa Alter= tjenesten ved Nadverens Uddeling, er alt forhen omtalt. Om Diaconisserne i Antiokias Patriarkat siges det udtrykkeligt, at de forvaltede Nadverens Sakramente. Og at Diaconisser, der vare nøje knyttede til Kirken, kunde gjøre Fordring paa denne Ret, kan ikke undre, naar man hører, at endnu 1742 maatte Pave Bene= dict XIV befale de italienske Grækere: „Kvinderne maa ikke vove at tjene ved Alteret.“ Usandsynligt er det heller ikke, at det voxende Samliv mellem Kjønne kan

have bragt Usædelighed ind mellem Kirkens Tjenerinder. Kejser Justinian maatte jo forbyde dem at bo sammen med Mænd, og i Orleans 533 angives „Kjønnetts Skrobelighed“ som Grunden, hvorfor de ej maatte modtage Kirkens Indvielse. Men den tredie, maaske vægtigste Grund til Embedets Nedlæggelse var den stedse voxende Fordring om Celibat eller Præsternes ugifte Stand. Denne Fordring fremsattes først i den latinske Kirke, hvor alt Hieronymus havde udtalt, at med Somfruelighedens Dre skulde Egtteskabets Skov omhugges, og det er derfor ogsaa i denne Kirke, at Forbudet mod Diaconisernes Ordination først fremtræder, eftersom det til Djemedets Opnaaelse maatte være magtpaa- liggende at fjerne Kvinderne fra Præsternes umiddelbare Omgang og Samliv. I det Hele taget kan det siges, at medens den ældste kristne Tid betragtede Kvinden med Ærbødighed og betone, at i Kristus Jesus gjælder slet ingen Forskjel, saa sank Ægtelsen for Kvinden igjen senere hen i Oldkirken, og Forskjellen paa Kjønne dukkede paany op, idet Evas Slægt betragtedes som „Helvedes Port og som Moderen til Menneskeslægtens Ulykke.“ Paa Conciliet i Auxerre 578 forbød endog Kvinderne at modtage Nadveren med blottede Hænder, da de vare urene. Men under saadanne Forhold kunde Kvinderne ej mere træde i Kirkens umiddelbare Tjeneste, og Nonnernes uvirksomme Liv

blev snart Afløsningen af Diaconisernes virksomme Færden.

Fra 8—9de Aarhundrede er Diaconisseembedet aldeles ophævet i den vesterlandske, omtrent fra det 12te Aarhundrede i den østerlandske Kirke.

II.

„En Kæst er efter Naadens Udvalgelse
bleven tilbage.“

Rom. 11, 5.

Skjøndt den kirkelige Tjenerindegjerning saaledes væsenlig var ophævet, vedblev den dog at leve, snart som mat Efterklang af Oldkirkens Embede, snart atter som levende Forbillede for nye Samfund, eftersom Kvinden aldrig kunde opgive den hende engang tildelte Ret, der saa godt stemmer med hendes Natur og altid har baaret saa smukke Frugter: Ketten til at tjene Kristus ved Kjærlighedens Gjerninger. Gjennem hele Kirkens paafølgende Historie drager Diaconissegjerningen sig derfor som en rød Traad, der under mangehaande Snoninger dog altid fører tilbage til sit Udspring: Oldkirkens Embede.

Hvad for det Første Diaconissenavnet angaaer, da gif det ikke tilgrunde med Embedets Ophør, men gif over til at betegne Kvinder, der i klosterlig En-

somhed levede for Gud. Allerede Balsamon taler om gudindviede Kvinder, der ved Misbrug af Ordet kaldtes Diaconisser; og endnu førend Embedet var ophævet, findes Exempler paa saadanne Kvinder, der kun vare Diaconisser af Navn. I Aaret 753 ordinerede saaledes Erkebiskop Sergius af Ravenna sin hidtilværende Hustru, Eufemia, til Diaconisse, men ikke i den oprindelige Forstand, eftersom hun maatte henleve sine Dage uvirksomt i et Kloster. Og endnu den Dag idag bære de Nonner, som i Klostrene betjene Altrene, Navn af Diaconisser.

Det var imidlertid ikke blot Navnet men ogsaa Gjærningen, som blev bevaret i Efterklang, snart svagere, snart stærkere. I de Dele af Kirken, hvor Kristendommens Stilling oftere var truet, og hvor Forholdene bevarede Lighed med Kirkens oprindelige Trængselstid, forekommer saaledes den kirkelige Tjenerindegjærning nu og da paa saadan Maade, at det ikke er vanskeligt at paavise Nedstamningen fra og Sammenhængen med Oldkirkens Diaconisseembede. I farefulde Tider overtog Kvinder i de forskjellige Lande saaledes ofte Dørvogternes ansvarfulde Stilling, assisterede ved Daaben og modtog derfor deres Løn af Menigheden. Fra Trængselstiden gik Gjærningen derpaa ofte i Arv til de fredelige Dage, om end i hensygnende Form; i Holland findes endnu ved mange Kirker Kvinder ansatte, hvis Stilling minder om Dia-

konisfernes, og Stolekonerne, som ogsaa hos os findes ved de større Kirker, ere vistnok heller ikke uden al Forbindelse med den oprindelige Diaconissegjerning, der ogsaa omfattede Kirkens Renselse og de hellige Døres Bevogtning.

Men mere paavisselig end denne svage, forkrøblede og spredte Opblussen af Diaconissegjerningen til forskjellig Tid og Sted, er den stærke Efterklang af Embedet, som bestemt findes hos mange kirkelige Partier, der have adskilt sig fra Moderkirken. Det er i Reglen et Fællesmærke for Sekter og Skismatikere, at de vende tilbage til det Oprindelige, Oldkirkelige, som de saa ofte fastholde med haardnakket Stædighed, baade hvad Væsenligt og Uvæsenligt angaaer; og denne Ejendommelighed fremtræder ogsaa stærkt med Hensyn til Diaconisfernes Stilling, som efter Embedets Ophævelse just hos Skismatikerne fik det sikreste Asyl.

Paa Grund af de store dogmatiske Kampe, som i det femte, sjette og syvende Aarhundrede førtes i den østerlandske Kirke om Kristi Natur og Villie, delte den syriske Kirke sig lidt efter lidt i flere Partier: Nestorianere, Jakobitter og Maronitter, og hos de to første af disse Partier blev Diaconissegjerningen bevaret omtrent i sin oprindelige Skikkelse, selv efter at Embedet forlængst var ophævet i den katholske Kirke. Hos Jakobitterne, saaledes kaldede efter Jakob Baradai eller Zanzalus, der fra 541—78 samlede og organi-

serede den Kirkeafdeling, der kun vilde anerkjende een Natur i Kristus, var der saaledes ansat Diaconisser, hvis Gjerning var, i Diaconernes Fravarrelse at rense Alteret, fremtage Sakramentet, som de dog ej maatte sætte paa Alteret, hvis Berøring under Gudstjenesten var dem strengt forbudt, at hjælpe ved Daaben og at besøge de Syge. De skulde være 40 Aar gamle og maatte ikke mere gifte sig. Jakobitternes Patriark Mikael († 1199) bevidner i sit Pontifikale, at Embedet vel egentlig var ophørt i Kirken, men paa Grund af Nødvendigheden giver han paany Bisperne Tilladelse til at ordinere Diaconisser, en Tilladelse, som, saavidt vides, aldrig er tilbagekaldt.

Hos Nestorianerne, det Parti, som udskilte sig, da Nestorius' Lære om den skarpe Adskillelse mellem Kristi to Naturer var bleven fordømt (Efesus 431) bevarede Diaconissegjerningen omtrent paa samme Vis. I et Pontifikale, som tilskrives Josef „Indernes Metropolit“ og er skrevet 1559, fremstilles endogsaa Ordinationsstikkene ved Diaconissernes Indvielse, og i meget minde de om Oldkirkens Indvielseshandling. Fremgangsmaaden var nemlig følgende: Der udtoges af Klostrene en Søster af fremrykket Alder (40—60 Aar), vel anbefalet for klosterlig Tugt og for gode Gjerninger. Hun førtes indenfor Alterstranckerne, foldede Hænderne, bøjede Hovedet, men maatte ikke knæle — hvad der ansaaes for usømmeligt. Efter forskellige

Bønner, Psalmer og Responsorier, hvori Biskoppen og Arkidiaconen deltog, blev følgende Bøn bedet over Kvinden, der skulde indvies til Diaconisse: „Du Herre Gud, Bældig og Almægtig, som ved dit Ords Kraft har frembragt Alt, som ved dit Bud opholder Alt, hvad Du har skabt ved dit Vink, som har fundet Velbehag baade i Mænd og Kvinder, saa Du vil skænke dem den Helligaands Gave, — Du Herre udvælge nu ogsaa for din Miskundheds Skyld denne din ringe Tjenerinde til Tjenestens gode Gjerning og skænke hende dette, at hun pletfri maa fuldbyrde for dit Nafn denne store og herlige Gjerning, og lad hende bevares uden Brøde i Udøvelsen af hver en Dyd, saa hun maa opdrage Kvindernes Forsamling og lære dem Kyndighed og Alt hvad retskaffent og ret er, for at hun kan fortjene at faa Gjengjæld af Dig for sine gode Gjerninger paa din eenbaarne Søns store og herlige Aabenbarings Dag; thi Dig og ham og den Helligaand tilkommer Lov, Ære, Tak og Tilbedelse, Amen!“ Derpaa lagde Biskoppen velsignende Haanden paa Kvindens Hoved, og efter Aflyngelsen af nogle Psalmer endte den hellige Handling med Formaningen til den nye Diaconisse, at hun maatte „vogte sig for Hovmod!“

Som Embedet saaledes holdt sig i de syriske Kirker, saaledes fremtraadte det under omtrent lignende Former ogsaa hos Waldenserne, et reformatorisk

Parti i Sydfrankrig og Piemont, som vistnok har sin Oprindelse fra Petrus Baldus († 1198), og hos de böhmsk-mähriske Brødre, der som en Følge af den husstitiske Bevægelse traadte i Opposition mod den katolske Kirke. De søgte siden 1457 at gjenoprette Kirkens Forfatning i Eighed med de apostoliske Menigheders, og ved Siden af mandlige Ældste, som de indsatte for som »censores plebis« at føre Opsigt med Menigheden og sørge for dens timelige, sædelige og religiøse Behov, oprettede de et tilsvarende kvindeligt Raad, hvis Opgave findes nærmere saaledes bestemt: „De ældre Kvinder skulle som Familiemødre i Guds Hus paaminde de gifte Kvinder, Enkerne og Kirkens Tjenerinder, forlige de Splidagtige og idelig give Agt paa, at Ingen med Rette bliver lastet eller bringer sin Rydsthed i Vanrygte, og hvis de nogensteds bemærke noget Usømmeligt og Noget, som bør undgaaes, skulle de fremføre det og raade derfra.“ Paa samme Vis gjenoplivedes ogsaa Embedet blandt Mennonitterne, et hollandsk Gjendøberparti, omtrent 1536, og Grev Binzendorf søgte ogsaa i den Forfatning, som han skabte for Herrnhut, at indsatte Kvinden i hendes gamle, kirkelige Tjeneste. Paa Synoden i Marienborn 1745 forelagde han saaledes til Overvejelse, om man ikke paa den gamle Kirkes vante Maade burde udnævne Diaconer og Diaconisser; og efter at Forslaget var blevet overvejet og eenstemmig vedtaget, indviedes

nogle Brødre og Søstre under Haandspaalæggelse til disse kirkelige Embeder.

Naar der saaledes til de forstjellige Tider har kunnet spores Estervirkning af Diaconisseembedet hos de Partier, der udskilte sig saavel fra den katholske som fra den protestantiske Kirke, saa er det at vente, at der ogsaa indenfor disse to store Kirkesamfund maatte findes nogen Erindring om og nogen Esterligning af det kvindelige Embede, som havde haft saa stor Betydning i Kirkens ældste Tider.

Ville vi først fæste Øjet paa den katholske Kirke, da maa det bemærkes — hvad der alt foran blev gjort opmærksom paa — at Kvindernes Stilling umiddelbart efter Diaconisseembedets Ophør blev en saadan, at der ikke let i de første Aarhundreder kunde blive Tale om Fornøjelse af Embedet selv under en anden Form. Kvindens Stilling blev ved den kanoniske Ret endnu ringere end efter Rømerretten, og kun to Veje stode hende egenlig aabne: Ægteskabet eller Klosteret; paa en selvstændig, fri Virksomhed i eller udenfor Kirken kunde der slet ikke tænkes. Senere steg Agtelsen for Kvinden vistnok igjen dels paa Grund af den voxende Mariahyrkelse, der kastede et Skær af Hellighed hen over alle Kvinder, i Mod sætning til den Foragt, Eva før havde bragt over sit Køn; dels som en Følge af den ridderlige Aand, der med Maurerne var trængt ind i Europa; dels endelig paa Grund af den saliske Lov, der i mange

Retninger forbedrede Kvindernes Stilling. Men selv da Ridderligheden og Galanteriet stode paa deres Toppunkt, vare Tiderne dog saa lovløse, saa fulde af Krig, Usædelighed og Raahed, at ingen Kvinde kunde vove, ene og enkeltvis at paatage sig en Kirketjenerindes Gjerning. Da imidlertid Trangen til at virke Noget for Herren ogsaa dengang greb Kvindernes Hjerter, og ikke Alles Hu stod til Klostrene, hvorfra der iøvrigt ogsaa udgik velsignelsesrige Virkninger, saa var det naturligt, at der opstod Foreninger eller friere Associationer, der paa eengang kunde tilfredsstille den enkelte Kvindes Trang til Virksomhed i Herrens Tjeneste og dog kunde værne om hende under Tidernes Barbari. Den mærkeligste af disse frie Foreninger var Beghinernes, som efterhaanden fandt stor Udbredelse i Flandern, Frankrig, Italien og Tydskland lige op til Hamborg. I Köln alene fandtes der i 13de og 14de Aarhundrede omtrent 1000 Beghiner. Med Hensyn til denne Forenings Oprindelse er man uenig, idet Nogle hidlede dens Opkomst fra den hellige Begha i det syvende Aarhundrede, medens Andre, og vistnok rigtigere, gjøre Lambert le Bègue (den Stammende) † 1187 til Congregationens Grundlægger og Stifter. Da han saa hvormange kvindelige Kræfter, der vare tilstede, som gjerne vilde lade sig bruge men ikke paa egen Haand kunde udrette Noget, saa samlede han i Aaret 1180 de spredte Kræfter og organiserede et ordnet Samfund. Enker, som vilde

gjøre Bod, Jomfruer, hvis Hu ikke stod til Klostret og som dog vilde sikre sig mod Vold, Hustruer, hvis Mænd Korsstogene havde kaldt bort, ja i Begyndelsen endog saa Børn, sluttede sig sammen, aflagde et — dog ikke livsvarigt — Løfte om Kyndighed og Kyndighed, iførte sig en blaagraa eller brunlig Dragt med Slør og toge saa Opholdssted i forskjellige Byer, hvor de enten boede enkeltvis i tæt sammenliggende Smaahuse, der alle vare mærkede med Korsets Tegn paa Dørene, eller ogsaa flyttede de sammen i store Beghinergaarde, indenfor hvilke der saa herskede klosterlig Tugt, saa at Ukyndighed mod „Mesterinden“ endog kunde straffes med Ejendomsstab og Fængsel. I det 13de Aarhundrede blev denne Sammenflytten i Beghinergaarde endog saa ligefrem paabudt. I disse Gaarde herskede der stor Travlhed; Kvinderne spæde og vævede, havde Udsalg eller holdt Skole for Smaabørn, eftersom de skulde føde og klæde sig selv; men endda fik de Tid til at pleje de Syge, dels ude i Byen dels i det til Gaarden hørende Hospital, til at klæde de Døde, til at forlige de Levende, naar Stridigheder vare opkomne, og i Alt gif de Byens Præster tilhaande, hvorfor de ogsaa stundum kaldtes „Sjælekvinder.“. Hver Beghinergaard havde i Reglen sin egen Kirke, til hvilken Kvinderne alt i den tidlige Morgen vandrede hen, og hvor deres ivrige Bøn siges ofte at have opflammet Præsternes Aand. Skjøndt Beghinerne i Begyndelsen vare vel

anfete og mange Velsignelser strømmede ud til Folket fra deres Gaarde, saa bleve de dog snart Gjenstand for Misbilligelse og Forfølgelse. Nonneordnerne, hvis Tilgang formindskedes betydeligt ved Beghinernes Fremkomst, saa skævt til disse Rivaler; Ridderne, hvis Omgang med det smukke Køn alt havde lidt et Skaar ved Klostrene, hadede disse nye, talrige Afhyler for Skjønhed, Ungdom og Ufkyld, og Beghinernes egne Familier vare forbitrede over, at den Formue, som deres Slægtninge bragte med til Beghinergaarden, for bestandig var tabt for dem, eftersom enhver afdød Beghins Efterladenskab deltes halvt mellem Foreningens Medlemmer og de Fattige. Desuden vare disse Kvinder stadig et Tvistsens Æble mellem den gejstlige og verdslige Dyrighed, idet Bisperne vilde hævde Beghinergaardene Skattefrihed paa Grund af Beboernes gejstlige Karakter, som Raadet aldrig vilde anerkjende. Senere blev endog Bisperne selv bange for dem, da disse Kvinder let kunde bringe Præstecolibatet i Fare, og Erkebispen af Mainz, Gerhard II., advarede derfor 1294 sin Gejstlighed paa det Alvorligste for Omgang med disse Kvinder, „eftersom Kvinderne brænde Sjælen med flammende Glød og tilintetgjøre det aandelige Sindelag indtil dets inderste Grundvold.“ Det kan vist heller ikke nægtes, at mange af Beghinerne, som vare begyndte i Anden, fuldendte i Kjødets. Fliden og Vindskibeligheden afløstes senere af Lediggang og Tiggeri, navnlig ved Paavirkning af

Franciskanerne og Dominikanerne, hvorfor man ogsaa har sat Navnet Beghin i Forbindelse med „beggen," at tigge, eller med „bigio," en Tiggerdragt. Kyndighedens Boliger bleve Asyl for Usædelighed, og istedetfor Lydighed og Fromhed traadte Hovmod og Selvbretsfærdighed, saa at Beghinerne dromte sig i en Fuldkommenhedstilstand, hvori de ikke mere kunde synde. Snart indfiltredes de desuden paa mange Maader i forskjellige Kjætterste og sværmeriske Partier, for hvem Beghinernavnet saa blev Fællesbetegnelse, og den Foragt, der tilsidst ramte dem, er antyndet i den gamle tyske Talemaade:

Kais Kloster und Begheinen,

Sorg' für die Deinen!

Forforskjellige Buller ramte dem, medens Paverne dog samtidig søgte at frelse og bevare den sunde og gode Kjerne, hvad der dog sjældent lykkedes, eftersom Kjætteriet altid søgte tilbage til disse Asyl, og det, efter Bonifacius den Ottendes Ord, ikke var let at finde Rede i alle disse Partier, der ligesom Drager havde Halerne vikledes sammen. En stor Del af Beghinerne sluttede sig i Schweiz og Tyskland til Reformationen; i Nederlandene, hvor de antog sorte Dragter, holdt de sig længst. Verdsligheden trængte dog idelig indenfor Beghinergaardene, og den kirkelige Lovgivning har i saa Henseende ofte maattet beskæftige sig med de smaaligste Anordninger, som da det blev forbudt Beghinerne at holde Skjodehunde, hvortil de vare stærkt forfaldne,

hvad der imidlertid ikke kunde gaa an i Bygninger, hvor 15—1600 Kvinder boede tilsammen. I Byen Gent fandtes der endnu i 1856: 900 Beghiner.

Det er øjensynligt, at hele denne nu fremstillede Institution har haft sit Forbillede i Oldkirkens Diaconissegjerning, som man søgte at kalde tillive under saadanne Former, der kunde stemme med de forandrede Tider og Forhold. Da Alderen for Optagelse blandt Beghinerne i Aaret 1244 blev ansat til det 40de Aar, skete det med den udtrykkelige Bemærkning, at Apostlen vel egentlig havde foreskrevet en højere Alder (60), men paa Grund af Tidernes Fordærv var det nødvendigt at formindste Aaremaalet noget. Allerede heri ligger et Bevis for, at Oldkirkens Institution har været Forbillede for Middelalderens Beghiner, hvis Liv i ethvert Fald bestemt adskiller sig fra Nonnernes mere indadvendte og regelbundne Liv.

En endnu mere storartet og sammensluttet Congregation end den nys nævnte har den katholske Kirke dog i sine „barmhjertige Søstre,“ for hvem Oldkirkens Diaconisser ogsaa maa siges at have været Forbilledet, skjøndt Ligheden ofte nok er bleven skjendelig under Katholicismens ejendommelige Former. Ihvorvel de barmhjertige Søstre først fremtraadte efter Reformationen og vistnok ikke uden Paavirkning af dennes alvorlige Krav paa sædelig Forbedring og en Tro, virksom i Kjærlighed, saa ville vi dog omtale dem allerede

paa dette Sted, for under Tiet at betragte Udviklingen indenfor den katholske Kirke, førend vi gaa over til Reformationens Tidsalder.

For den katholske Kirke har Vincentius af Paula været en uvurderlig Mand. Han var født 1576 af fattige Forældre og var alt fra Barndommen af anlagt til en Tro, virksom i Kjærlighed. Det ligger udenfor disse Blades Hensigt at følge ham paa hans Livs forskjellige Veje, der snart førte ham som Huslærer til adelige Familier, snart som Sørøverfange og Slave til Tunis, snart bragte ham som Præst til de stille Landsbyer og snart igjen satte ham som Slotspræst ind i det franske Hofs lette Omgivelser, men overalt lignede han sig selv, idet han i sit lange Liv — han blev 84 Aar — kun var betagen af een Lidenskab: at tjene sin Herre og Frelser tidlig og fulde.

Han blev Stifter af mange Foreninger, deriblandt af „Missionens Præster“, som ved deres Rejser omkring i Landet bragte baade timelig og aandelig Hjælp og bleve Forløbere for den indre Mission; men Vincentius af Paulas Navn er dog uadskilleligst og uforglemmeligst knyttet til de barmhjertige Søstres Orden, som han kaldte til Live, efter at Bejen først var banet ved enkelte mindre Forsøg. Det kunde ikke undgaa denne Mands og hans trofaste Veninde, Grevinde Gondys Opmærksomhed og Erfaring, at den spredte og planløse Velgjørenhed ofte virker skadeligt, idet dens

uberegnelige Ytringer ikke altid staa i rette Forhold til den forhaandenværende Trang. Han stiftede derfor et Søsterkab af Kvinder (*confrérie de la charité*), hvis Opgave skulde være en planmæssig ordnet, regelmæssig Fattig- og Sygepleje. Det blev snart en Modesag at deltage heri; men hvad der er begyndt i øjeblikkelig Begejstring ender ofte i Kulde, og mange af Damerne lode tilsidst deres Tjenestefolk besørge de dem selv paahvilende Barmhjertighedsgjerninger. Vincents lærte heraf, at Sagen maatte gribes anderledes an, og at han fremfor Alt maatte sikre sig enkelte, paalidelige Kvinders Hjælp. Ved sine udstrakte Forbindelser var han kommen i Bekjendtskab med Enken, Fru le Gras, hvis hele Liv var opofret til de Fattiges og Syges Tjeneste, og som virkede i de saakaldte „Visitantinders“ Orden, der besøgte de Elendige i deres Boliger og bragte dem Evangeliets Trøst. Da han havde forvisset sig om, at hendes Nidkjærhed og Iver ikke var en hurtig opblussende Straaild, men en rolig og sikker brændende Flamme, stiftede han 1634 de „barmhjertige Søstres“ Forening (*soeurs grises, filles de la charité*), hvis første Medlem blev Fru le Gras. „De skulde ikke være Nonner, men gaa og komme, hvor man trængte til dem; deres Kloster skulde Sygehusene være, deres Celle Kamret, deres Kapel Sogneskirken, deres Korsgange Byens Gader, deres Clausur Endighed, deres Gitter Gudsfrøgt, deres Slør

den hellige Betsedenhed." Derved minde de stærkt om den gamle Kirkes Diaconisser, hvis Særkjende jo ogsaa var denne frie Færden blandt Mennesker i Troens og Kjærlighedens Tjeneste. Og naar Frankrig var det første Land, som affskaffede Diaconisserne, saa har det atter Vren af at være det Land, der paany — om end under en anden Form — gjenindsatte Kvinden i hendes naturlige og kirkelige Ret. Vincents selv oplevede at se 28 Søsterhuse oprettede i Paris, og efter hans Død har Ordenen udbredt sig med rivende Hurtighed og i stort Omfang, altid bringende rige Belsig- nelser med i sit Spor. Men den friske, funde, old- kirkelige Naturlighed veg lidt efter lidt Pladsen for det mere klosterlige Tilfnit. Den oprindelig frie Virksom- hed indsnævrede efterhaanden af Regler saa smaalige, at næsten Intet blev overladt til den gjenfødte Villie. Søstrene skulde saaledes — efter en Ordensregel, som i dette Aarhundrede er bleven revideret af Paven¹²⁾ — staa op Kl. 4, undtagen een Gang om Ugen, hvor de maa ligge een Time længere. Kl. 4½ holdes Morgen- bønnen. En hellig Tausshed, som kun i vigtige Til- fælde tør afbrydes, iagttages mellem Søstrene indbyrdes fra 4—7 om Morgen, fra 11—12, fra 2—3 og fra 8 om Aftenen indtil næste Morgen. Saa begyn- des Dagen med Messe, hvorpaa Frokosten følger, og nu gaa Alle til deres Gjerning. Kl. 11½ holdes den lille Selvprøvelse, hvor Enhver prøver sig, om hun

har opfyldt sine Forsætter fra om Morgenens. Kl. 12 holdes Middagsmaaltid, som maa vare $\frac{3}{4}$ Time, men saavel under dette som under Aftensmaaltidet skal der læses højt i en opbyggelig Bog. Kl. 2 holdes en kort, gudelig Forelæsning, Kl. 3 er Korsets Tilbedelse, Kl. 4 $\frac{1}{2}$ Aftenbetragtning og Selvprøvelse, og Kl. 5 holdes der Aftensmaaltid. Midt imellem denne smaa-
 lig udstykkede Tid falder al deres travle Virken. Dog gjælder denne Ordensregel, der er udstedt for Bispe-
 dommet Besangon, neppe for alle Søsterhuse; thi efter-
 haanden som Ordenen udbredte sig, antog den i sine
 forskjellige Forgreninger ogsaa noget modificerede Reg-
 ler, saaledes som Tid og Sted maatte paahvde det.
 Mangfoldige ere de Afstygninger af Vincentius af Paula's
 barmhjertige Søstre, som under forskjellige Navne og med
 forskellige Opgaver virke i og udenfor Europa — her i
 Danmark søge St. Josef's Søstre at faa Indgang —
 men iblandt dem, der have størst Betydning, ere St.
 Charles'søstre, saaledes kaldte efter Helgenen, Erke-
 biskop Carlo Borromeo, til hvis Ære Epifanius Rouns
 stiftede dette Søsterskab. Deres Hovedsæde er Nancy,
 hvorfra de have udbredt deres Virksomhed over Elsas
 og Pothringen, ligesom det ogsaa er dette Søsterskab,
 der har fundet størst Indgang i Tydskland, hvorhen
 Keiser Josef II alt i 1777 søgte at overføre dem.
 Forsøgene i Wien og i Mainz mislykkedes imidlertid
 ganske, og først i Begyndelsen af dette Aarhundrede fik

Ordenen fast Fod navnlig i Rhinegnene, hvor der i Trier (siden 1811), i Saarlouis og Coblenz (siden 1825) samt flere Steder findes blomstrende Filialer af Moderhuset i Nancy.

Som St. Charlesøstrene høre til de betydeligste blandt de barmhjertige Søstre, saaledes er deres Virksomhed ogsaa den, der lettest lader sig fremstille, eftersom der findes let tilgængelige og paalidelige Skildringer af deres Færden. Vi ville derfor, ej blot eksempelvis, men for senere at kunne anstille en begrundet Sammenligning mellem de barmhjertige Søstres og de evangeliske Diaconissers Forhold, give et Omrids af dette Søsterskabs Virksomhed; Fremstillingen lader sig desuden i alt Væsentligt overføre ogsaa paa hver af de andre Forgreninger af de barmhjertige Søstre.

Hele Søsterskabet, hvis Hovedopgave er Sygepleje, Fattigomsorg og Undervisning, staaer under et Kapitel, der tæller følgende Medlemmer: Generalforstanderinden, der vælges paa tre Aar, Viceforstanderinden, Prokuratorinden, Novicemesterinden og en Gejstlig, som Biskoppen tilforordner. I Moderhuset i Nancy, hvor med der er forbundet et Hospital for 200 Syge og en Friskole for 400 fattige Pigebørn, optages alle de Kvinder, som ytre Kald dertil og ere i Besiddelse af de dertil fornødne Egenstaber. Udelukkede fra Optagelse ere Enfer, Frastilte, Skrøbelige, Forældreløse

uden Formue, Kvinder, som ere opdragne af det Offentlige, simple Folks Børn og Piger, som have tjent. Deres Alder maa ikke være over 24 og ikke under 18 Aar. Kunne de, der melde sig, lykkelig slippe igjennem alle disse Skranke, saa optages de som Postulanter og prøves nu i tre eller flere Maaneder. De staa da under Novicemesterindens Opsyn ved Dag og ved Nat, bo i en særegen Del af Huset, men bære endnu deres egne Klæder paa en særegen Hæue nær. For mange unge Piger er det allerede haard Prøve nok, at skulle staa op Kl. 4 à 4½ hver Morgen og at leve af den tarvelige Kost, som er forordnet i Moderhuset, hvor iblandt Andet Kaffe og The aldrig maa nydes. Men langt haardere Prøvelser forestaa, naar de gaa til den daglige Gjerning. For at kølge al falsk Begejstring og nedslaa alle overspændte Forventninger maa de — tidt paa fastende Hjerte — vaske de blodige Hospitalsbind, forbinde de Søgne i det med Moderhuset forenede Hospital, rense de Spedalske, holde de Døende i deres Arme, klæde Eigene, undervise Smaaabørnene i Skolen, og efter endt Dagværk maa de skiftevis midt om Natten, ganske alene, med et Pns i Haanden, gjøre Runde gjennem alle Gange, Kjældere og gjennem Kirken. I disse Prøvemaaneder lærer man hver Enkelt's Talent og Flid at kjende, og, hvis de have gjort sig fortjente dertil, optages Postulanterne nu i Novicestanden, som saa varer i tre

Aar. Den verdslige Dragt afløses da af Ordens-
 dragten og det hvide Slør — de egenlige Søstre bære
 fort — og de sendes nu fra Moderhuset ud til Orde-
 nens Filialer., hvor de uddannes praktist og gjøre Er-
 faring under de egenlige Søstres Vejledning. Efter
 den niende Maaned i det tredie Aar sendes de igjen
 tilbage til Nancy og, hvis de befindes værdige dertil,
 kunne de nu optages som Søstre. Dommen, der fældes
 over deres Noviciat, er imidlertid saa streng, at af
 100 Novicer naa i Reglen kun 25 at blive optagne i
 Ordenen for bestandig. Denne Optagelse er ogsaa
 forbunden med betydelig Bekostning; allerede Postu-
 lanterne maa betale 24 Frc. om Maaneden, Novice-
 dragten betales med 200 Frc., og ved selve Indvielsen
 til Søster erlægges mindst 1000, ja i enkelte Tilfælde
 ydes endogsaa 20,000 Frc. Disse Penge fordres dels
 for at Anstalten ikke skal blive overhængt af Kvinder,
 der blot søge Livets Ophold, dels for at Ordenen kan
 faa tilstrækkelige Midler til Enges og Fattiges Be-
 tjening. Men fra det Øjeblik de ere optagne i Orde-
 nen, forsynes de ogsaa for Livstid, idet de ikke blot i
 deres Tjenestetid faa Alting frit, men ogsaa under
 Sygdom og Alderdomsfravagthed have Aplyser, hvortil de
 kunne trække sig tilbage og leve uden Bekymring for
 Livets Ophold. Ved selve Optagelsen blandt Søstre
 gaaer det saaledes til. Novicen føres ind i det saa-
 kaldte Helligaandskapel, hvor der — efter det romerske

Ritual — under Bøn og Sang henvendes følgende Ord til hende: „Hæv dig, opløst dig, elskede Søster, omgjord dig med din Styrke, omgjord dig, du Kristi Brud, med din Herligheds Dragt, hæv dig over Støvet, hæv dig, Jerusalems Datter, løs dit Hovedbaand, du Zions Datter! Thi bedre, siger David, er een Dag i dine Forgaarde end tusinde andre, o Herre! Jeg vælger at være en ringe Tjenerinde i Herrens Hus hellere end at bo i Syndens Hytter. Thi Gud elsker Barmhjertighed og Sandhed, og Herlighed vil Herren skænke. Han vil ikke nægte dem, der vandre i Uskyld, gode Gaver. Salig det Menneske, som haaber paa Dig, o Herre!“ Novicen aflægger nu til Biskoppen eller hans Vikar det højtidelige Løfte om Fattigdom, Enkighed og Kyndighed, og efter Kirkens Lov er hun saa bunden til Ordenen for Livstid, medens Landslovene kun anse Forpligtelsen gjældende for 5 Aar ad Gangen, en Formildelse, som dog kun sjældent skal blive benyttet. Efter Løftets Afslæggelse modtager den nye Søster det sorte Slør, en Ring og en indviet Medaille, og efter Sakramentets Meddelelse ender den hellige Handling med Bøn og Sang. Den saaledes Optagne bliver nu strax tagen i Brug og er i saa Henseende et aldeles villieløst Redskab i Generalforstanderindens Haand, der kan sende hende ud i Verden, hvorhen hun vil, og kan kalde hende tilbage, naar hun behager, kan tildele hende de mest forskjelligartede

Gjerninger og kan afbryde hendes Virksomhed, just naar den var bleven hende kjærest. Ingen faaer Lov til at være for længe ad Gangen paa eet Sted eller til at virke for længe i eet Fag, thi Søstrene skulle være dngtige til Alt. Ved den hyppige Omflytten søger man ogsaa at modarbejde fortrolige Venstabsforbindelser mellem Søstrene indbyrdes, hvoraf Partivæsen let kunde opstaa. Engang imellem hjemkaldes Søstrene til Ranch og overtage saa paany Gjerningen i Moderhuset og de sex dermed forbundne Anstalter. I St. Charles-Hospitalet sørge de for de Syge og besørge Apotheket; i St. Julien opdrage de forældreløse Børn og pleje 300 gamle Mennesker af begge Kjøen, som optages paa Livstid uden Betaling, ligesom de ogsaa betjene dem, der som betalende Pensionærer ønske at henleve deres Dage indenfor Anstaltens Mure. I Hitebørnsstiftelsen opdrages 400 Børn af begge Kjøen, enten forældreløse eller uægte. De opammes paa Vandet under Søstrenes Tilsyn, men ere fra det tredie til henimod det sextende eller attende Aar overgivne til Søstrenes Opdragelse, der uddanne dem til Haandværkere og Tjenestepiger. I Asylet (maison de refuge) forplejes 4—500 Spedalske, Kræftsyge, Epileptiske og Deliriumspatienter, som paa Grund af Sygdommens Natur ikke kunne være blandt andre Syge. I Plejehuset for Fattige (charité) virke sex Søstre, og herfra udgaaer al den Fattig- og Syge-

pleje, der kommer de udenfor Anstalten Boende til Gavn. Endelig virke Søstrene i Sindsfygeanstalten Maréville ved Nancy blandt henvend 500 Syge af begge Køn, helbredelige og uhelbredelige, der forplejes for 70 Cent. daglig.

Det er saaledes en storartet Virksomhed, som de barmhjertige Søstre alt igjennem Aarhundreder have udfoldet paa mangfoldige Steder. Hvor uevangelisk end Aanden er, som hersker i dette Samfund, saa ere dets Gjerninger dog aabenbare; og ere de barmhjertige Søstre ofte nok Sneverhjerthedens og Fanatismens Repræsentanter, hvorover der af Protestanterne jævnlig føres alvorlig og muligen berettiget Klage, saa maa Skylden søges ikke saa meget hos disse Kvinder, som i hele det System, hvori de ere opdragne, og hvis lydlige Tjenere de ere. Navnlig have de i Frankrig, dette saa ofte og saa haardt gennemrystede Land, været af uendelig Betydning. Dem skyldes det for en Del, at de Banvittige paany bleve betragtede som Syge og ikke som Forbrydere eller Dyr, og Sygeplejen, der før havde været i ligegyldige og vindesyge Kvinders Hænder, fik ved Søstrenes Omhu et ukjendt Op-
 sving. Frankrig har ikke altid vist sig erkjendtlig mod sine trofaste Døtre. Den gamle Spotter Voltaire turde vel ikke endnu bryde Staven over disse Kvinder, der endogsaa aftvang ham Bekjendelsen: „Intet er større paa Jorden end det Offer af legemlige Fortrin,

Ungdom og ofte fornem Fødsel, som et svagt Kjon bringer, for i Hospitaler at vederkvæge menneffelig Elendighed, hvis Syn er saa ydmygende for vor Stolt=hed, saa oprørende for vor Blødagtighed." Men Re=volutionsmændene vege heller ikke tilbage for at forfølge disse Kvinder, der viste Troens Kraft gjennem deres Kjærligheds Gjærninger. Filosofen Condorcet var især utrættelig i at opspore og martre disse værgeløse Kvinder. Offenlige Fruentimre, Filosofernes Med=hjælpere, lurede med Banditter ved Kirkebørene eller ved Huse, hvor der var Enge, for at gribe Søstrene, naar de gik i deres Kald. Alle Pinstler — Banærens ikke mindst — bleve forsøgte; med afstaaarne Øren og afraget Haar, med Munden stoppet fuld af Hø, fattes mange af Søstrene halvnøgne op paa Gælder, som saa af en forbrøderisk Hob joges igjennem Byens Gader. Tre af dem pidskedes ihjel under Mængdens Jubel, og Ordenen blev ganske ophævet. Dens store Hospi=tal i Paris, Hôtel-Dieu, forvandledes til »Hospice d'humanité«; men det var Umenneffelighed og Raa=hed, som toge Hospitalet i Besiddelse. Brændevinen, som skulde bruges til de Enge, blev druffet af deres Bogtere, der aldrig vare ædrue, og at komme paa et Hospital var det Samme som at falde i Røvers Hænder; thi paa den Tid, da Skarpretteren var den mest beskæftigede og derfor mest fortjente Borger, kunde man endda prise sig lykkelig ved at forplejes af Galej=

flaver. En af Rægerne, som har givet denne forfærdende Beskrivelse af Hospitalernes Tilstand, udtalte derfor som sin Overbevisning: kun Gæt af To kan raade Bod paa al denne Sammer, Religionen eller den militære Tugt.

Napoleon forenede begge Midler; streng Orden blev paany gjenindsført paa alle Hospitaler, og ved et Dekret af 3die Februar 1808 gjenoprettede Kejseren, paa Forslag af sin Moder, Madam Lætitia, alle de Congregationer, som hørte til de barmhjertige Søstre, der derved gjenindsattes i alle deres Hospitaler og fik Tilsagn om aarlig Understøttelse. Hver Gren af Ordenen fik sin egen Regel, som ofte blev undertegnet af Kejseren paa selve Balpladsen, hvor han bedst havde Lejlighed til at lære Søstrenes Virksomhed at kjende. De Saar, som Frankrigs Mænd dengang sloge, have Frankrigs Kvinder trofast hjulpet med at læge.

Efter saaledes at have betragtet den katholske Kirke, vende vi os til Tjenerindegjerningens Udvi-ling og Fremvæxt indenfor de protestantiske Kirkesamfund.

Man har tidt udtalt som en Anklage og Dadel mod Reformatorerne, at medens de saa stærkt betonedes Troen, gjorde de kun saa lidet for Kjærligheden, der dog skal være Troens sande og nødvendige Frugt. Men Anklagen er uberettiget i enhver Henseende. Ligesom Apostlen Paulus, i Modsatning til Farisæernes

Gjerningsvæsen, idelig maatte betone Retfærdiggjørelsen af Troen, saaledes maatte Luther og med ham de andre Reformatorer ligeoverfor Katholikernes Bærhellighed fremhæve Troen som det Første og det Sidste; men ligesaa lidt som Paulus vilde Luther derfor fremkalde en død Tro, thi han har jo selv angivet Forholdet mellem Tro og Gjerninger i sit bekjendte Udsagn: „Gode, fromme Gjerninger gjøre ikke en god, from Mand, men en god, from Mand gjør gode, fromme Gjerninger.“ At Reformatorerne imidlertid, som idelig vare sysselsatte med at angive, rense og fremstille de store Troes- og Sædelighedsprinciper, og som bestandig levede under Kamp og Tryk, ikke fik Tid og Lejlighed til selv at udforme Principerne i Livet, kan ikke undre, og det Modsatte vilde heller ikke have stemt med Kirkens hele Udvikling, hvis Stifter og Hoved ikke forud ordnede og bestemte Alt, men overlod Sandhedsaandens Førelse den nærmere Udvikling af den frugtbare Spire. De sørgelige Erfaringer, som Luther selv havde gjort om Livet i Munkes- og Nonneklostrene, maatte desuden snarere tilskynde ham til at lægge Bægten paa Familielivets Udvikling, hvoraf en sædelig Gjenfødelse nærmest var at haabe, end til paany at organisere frie Foreninger af Mænd eller Kvinder, som let igjen kunde falde tilbage til den gamle Fordærvelse. Det fremgaaer imidlertid af flere Udtalelser hos Luther, at han ofte har tænkt paa at anvende de mange Kræfter, der

vare blevene ledige ved Klostrenes Nedlæggelse, paa en Maade, som kunde spare til Oldfirkens Institutioner; men Manglen paa Personer har holdt ham tilbage. Saaledes figer han med Hensyn til Diaconembedets Gjenindsførelse (Walch XI. 2755): „Det vilde vist være godt, om man tog sig for — hvis der var dngt-
tuge Folk dertil — at inddele en Stad som denne i fire eller fem Dele og gav hver Del en Præst og nogle Diaconer, som kunde forsyge den med Prædiken, kunde uddele Penge, besøge Enge og se til, at Ingen led Mangel. Men vi have ikke Personerne dertil; derfor drister jeg mig ikke til at gribe Sagen an, før end vor Herre Gud engang skaber Kristne.“ Og som Grund til Embedets Gjenoprettelse angiver han fremdeles, at „Præsterne derved skulde fritages for de timelige Byrder, for desto flittigere og friere at holde ved med Bønnen og Guds Ord“ (Walch XIX. 140). At Luther ogsaa har næret store Tanker om Kvindernes Brugbarhed til alle Kjærlighedsgjærninger kan sees af saadanne Ytringer (Walch II. 1387. I. 2046): „De Kvinder, der elske Gudsfrugt, pleje ogsaa at have særlige Gaver til at trøste Andre og lindre deres Smerter, og Kvindernes Tiltale bevæger snart Mennesket mere end Mændenes; . . . Godhed og Barmhertighed er især tildelt det kvindelige Kjønn, hvorfor det ogsaa af Naturen er skabt til at pleje og opfostre Børn og gjerne at antage sig Andre. Denne Tilbøjelighed til

at forbarme sig over Medmennesker har Kvindeskønnet i langt højere Grad end Mændene," og Luther anbefaler derfor ogsaa indstændig (Walch X. 1168) at uddanne Kvinder til Lærerinder ved Almueskolerne, og Bugenhagen forordner ligeledes i sine Kirkeordinanser for Brunsvig, Hamborg og Lybek, at Raadet skulde ansætte Kvinder, der kjendte og fulgte Evangeliet, som Lærerinder i Pigeskolerne, der dengang endnu vare en stor Sjældenhed. Skjøndt Reformatorerne saaledes ikke selv gjenoprettede Diaconisseembedet, saa havde de dog ved deres Ord og Exempel givet saa mange Stød og Tilskyndelser i den Retning, at Kvindeskønnet ogsaa indenfor Protestantismen maatte søge at tilbagevinde sin naturlige og oprindelige Stilling. Reformationstiden og den nærmeste Tid derefter har virkelig ogsaa frembragt adskillige udmærkede Kvinder — eksempelvis kan blot nævnes Kurfyrstinde Elisabeth, Olympia Morata, Barbara Koll, Margarethe Blarer — hvis Liv tilstrækkeligt have baaret Vidnesbyrd om, at den Tro, som Reformationen vilde og kunde fremkalde, ikke var den kolde og døde Tro. Men ogsaa her viste det sig snart, at de spredte Præster maatte samles, hvis Noget skulde udrettes, og Tanken maatte derfor snart henledes paa Ønskeligheden af, formelig at gjenoprette Diaconisseembedet efter Oldkirkens Mønster.

Den reformerte Kirke har altid — fremfor den lutherske — været af praktisk Natur og haft sin

Styrke i Foretagender og Institutioner. Det er derfor ogsaa i denne, at vi træffe de vigtigste Forsøg til Gjenindsættelsen af Diaconisser. I den første General-synode for den nederrhinske og nederlandske reformerte Kirke, som afholdtes i Bessel i 1568, bestemtes det saaledes, at der især i de større Stæder skulde være Diaconer til at samle og fordele Almisserne samt sørge for de Syge, og det blev udtrykkelig bemærket, at ogsaa Kvinder skulde tages til denne Gjerning. Som Følge af denne Beslutning udvalgte „Jesu Kristi nederlandsk Menighed“, der væsenlig bestod af hollandske Flygtninge, de første Diaconisser, hvis Gjerninger angives saaledes i Menighedens Kirkeordning fra 1575: „I Sommertiden skal der skaffes Forraad paa uldne og linnede Sager. Det skal kjøbes, tilskæres og besørges syet af de Kvinder, som ere ansatte til at hjælpe de fattige Kvinder, men de maa Intet uddele uden til hvem, der har en Seddel med. Man skal ogsaa have ved Haanden nogle fromme Enker eller — med Mændenes Tilladelse — gifte Koner, som have godt Rygte, for i Nødstider at bruge dem hos Syge til at vogte og pleje dem.“ Stillingen blev lidt efter lidt et kirkeligt Embede, som besattes af Menighedens Presbyterium. I Raads-Protokollen staaer der saaledes anført ved d. 25de August 1603: „Fordi de gamle Diaconisser følte sig trætte af Gjerningen, saa valgtes idag eenstemmig i deres Sted Matthaus Bonens og

Martin Knauts Hustruer, og Heinrich Smitten og Jan Volkmann skulle underrette dem om Valget." En Ordination synes at have fundet Sted. Antallet af Diafonisjerne varierede mellem to og fire. Man synes efterhaanden nøjere og nøjere at have sluttet sig til Oldkirkens Bestemmelser, idet det vakte nogen Uro i Menigheden, at nogle Diafonisser vare under 60 Aar og vare gifte. Ved Forhandlingerne til 5te Januar 1579 hedder det saaledes: „Efter som nogle Brødre ere komne i Uro over den Udvalgelse til Diafonisse, som er skeet, og paastaa, at man til Diafonisse kun bør udnævne 60aarige og Enker og ingen Andre, saa er det besluttet af Brødrene, at høre de fem Præsters Dom derom." Efter Forhandling med dem kom man 1580 til følgende Resultat: „Brødrene erklære, at naar dette Embede, som er forfaldet, skal gjenoprettes, saa skal det ske, som det var i Kirkens Begyndelse og er befrevet af Paulus. Man skal tage Enker og Ugifte dertil; hvad Alderen angaaer mene Brødrene, at man nok kan vælge Kvinder, der ere 4—5 Aar mindre end 60, naar de ellers have de af Paulus forlangte Egenstaber, kun at man bliver saa nær som mulig ved de Aar, som Paulus fordrer." Det sidst noterede Valg fandt Sted 24de Juli 1609; siden den Tid sygnede Institutionen hen paa dette Sted, tildels som en Følge af det spanske Herredømme. I Basel gjordes lignende Forsøg paa at gjenindsætte Diafonisser,

ligesom de ogsaa fandtes hos de engelske Reformerte, som vare flygtede til Holland. Saaledes berettes der om den i Amsterdam bosatte Menighed, at den i Aarene 1618—20 havde omtrent 300 Communicanter, der betjentes af to udmærkede Pastorer og Lærere, tre gudfrøgtige Diaconer og en bedaget Enke, som var Diaconisse. Hun tjente i mange Aar, skjøndt hun ved sin Ansættelse allerede var 60, og hun havde gjerne sin Plads paa en Stol i Kirken, hvor hun sad med et Virkeris i Haanden for at passe paa, at ikke Smaa børnene forstyrrede Forsamlingen. Hun virkede ogsaa blandt Enge, og flere yngre Kvinder hjalp hende ofte i Gjærningen. Til de Fattige indsamlede hun Penge i Menigheden, og man adlød hende som en Moder i Israel og en Kristi Tjenerinde.

Ogsaa indenfor den lutherske Kirke fremkom der imidlertid ret betydelige Forsøg. I Staden Mindaens Kirkeforfatning fra 1530 anordnes saaledes, at de Kvinder, hvem Penge- og Brøduddelingen var betroet, ogsaa — hvis de havde Kræfter dertil — skulde betjene de Enge og overtage et formeligt Embede i Kirkens Tjeneste, skjøndt de aldrig bare Diaconissee-navn. I det nassauske Somfrukloster Keppel har der derimod været virkelige Diaconisser, i ethvert Fald fra 1567—1594, men rimeligvis allerede fra 1559 og indtil 1626, da den katholske Greve Johan den Yngre fordrev dem. Hver Somfru i Klostret overtog ved

Reformationen en dobbelt Gjerning, en verdslig, der bestod i Omsorg for Kjøkken og i anden Husgjerning, og en geistlig, der bestod i Syges og Fattiges Forplejning. Skjøndt Stiftet var evangelisk, bevaredes dog mange katholske Klosterformer, idet saaledes Præsten hver Dag ved Middagsbordet forelæste Stykker af Kirkefædrene for de forsamlede Jomfruer. Efter dette Klosters Exempel omdannedes 1608 ogsaa Klosteret Walsdorff i Nassau, der alt 1562 havde indført Luthers Reformation, til en friere Forening af otte forhenværende Nonner. Samtlige disse Klosterjomfruer fik ogsaa her et dobbelt Embede, geistligt og verdsligt, og den, hvem Omsorgen for de Syge paalaa, blev særlig kaldet „Diaconissen“. De skulde være atten Aar gamle ved Indtrædelsen, bleve prøvede i eet Aar, betalte 200 Gylde ved Tiltrædelsen af Embedet, hvorfra de imidlertid altid kunde træde tilbage og faa forholdsvis Tilbagebetaling af Indskuddet. Ogsaa her bevaredes en Del af Klosterformerne, idet Jomfruerne gik klædte i sorte Dragter med hvidt Slør og stode under en Abbedisse, der alene havde Nøglen til Klosterdøren, som i Reglen var lukket og stængt. De indviedes af Superintendenten under Haandspaalæggelse og Bøn. Pesten 1623—24 bortrev de fidsste af Beboerne. — Endnu skal kun nævnes et Restitutionsforsøg, som i lige Grad kom den lutherske og reformerte Kirke til Gode, idet Henrik Robert von der Mark, Fyrste

af Sédan (i Nederlandene), der antog Reformationen 1559, blandt de fra Frankrig flygtede Protestanter oprettede en Forening af barmhjertige Jomfruer (*demoiselles de charité*), som skulde pleje Fattige og Syge, dels i deres Hjem, dels i særlig indrettede Anstalter. Jomfruerne førte intet Klosterliv, men virkede frit, idet de kun vare visse almindelige Regler undergivne.

Skjøndt disse Forsøg indenfor de protestantiske Kirkesamfund tilstrækkelig vise, at der var Trang og Villie ogsaa her til at gjenindsætte Kvinden i den hende tilkommende Plads i Kirken, saa fik disse første spredte Forsøg dog ingen stor Betydning og bleve ikke efterfulgte af nogen kraftig Udvikling. Grundene hertil lade sig let paavise. De protestantiske Tyrster tiltog sig snart aldeles Formynderskabet over Kirken, inddroge dens Pengemidler og underkuede enhver friere Bevægelse af den kristelige Aand. Fattiges og Syges Forplejning blev nu Statens Sag, og den frie Barmhjertigheds Gjerninger maatte vige Pladsen for det Offenliges Omsorg; og ligesom denne Fattigplejens Overgang fra Kirke til Stat i den ældste Tid havde medvirket til Diafonisseembedets Nedlæggelse, saa traadte den nu hindrende og hæmmende ivejen for Embedets Gjenoprettelse. Muligen kunde dog de førstnævnte spredte Forsøg have tilkæmpet sig større Betydning og derved baaret Spiren i sig til en fortsat, kraftig Udvikling, hvis man ikke selv havde gjort sig skyldig i

forskjellige Misgreb. Først og fremmest forsømte man som oftest at anlægge Plante-skoler, hvorved Sagen kunde gaa i Arv og overføres paa de kommende Slægter; thi mange af Restitutionsforsøgene bære Præget af, kun at være foretagne i den Hensigt at anvende de af Klostrene udtraadte Nonner, og, efterhaanden som disse uddøde, faldt derfor Sagen bort med dem. Men selv der, hvor Diaconissegjeringen blev nøjere knyttet til Menighedslivet, voldte man sig selv Vanskeligheder, idet Menighederne enten altfor slavisk vilde holde sig til Oldkirkens Forskrifter om Enkestanden og den fremrykkede Alder, hvorved Valget af Personer vanskeliggjordes i mindre Samfund, eller idet Diaconisjernes Samliv og Forskrifter altfor meget bleve tilskaaerne efter katholsk Mønster, hvoraf Misforstaaelse og Uvillie let kunde blive Følgen. Men som den sidste og væsenligste Grund maa Trediveaarskrigen nævnes, der i saa sørgelig Grad bragte Forstyrrelse i alle Forhold, at ogsaa de svage Forsøg paa at gjenindføre Diaconisseembedet i Kirken maatte bukke under for Krigens Rædsler og den medfølgende sociale Omvæltning.

III.

„Seg vil gjøre Eder nidkjære ...!“

(Rom. 10, 19).

Det blev først vort Aarhundrede forbeholdt at gjenoplive Diafonissegjæringen i sand apostolisk og evangelisk Form.

Den Udbredelse og Betydning, som de barmhjertige Søstre havde vundet, maatte naturlig opflamme Protestanternes Nidkjærhed; og de Udelæggelser, som Napoleons Krige bragte over Landene, maatte paany vække Ønsket om at kalde ogsaa Kvinderne til Hjælp i Kampen mod Sygdom, Fattigdom og Nød. Forsøgene fremkomme derfor lidt efter lidt.

Selv fra katholsk Side var man bleven opmærksom paa de mange Skævheder, der klæbede ved de barmhjertige Søstres Orden, og Friherre Clemens Drost von Bischoffing, senere Erkebiskop i Köln, stiftede derfor 1808 en Sygepleje-Forening af Kvinder, som i mange Maader danner et Overgangsled mellem de barmhjertige Søstre og Diafonisjerne. Foreningen staaer under en Forstander, — Drost blev selv den første — ledes af en ældre Kvinde, der kaldes Moder, og har slet intet klosterligt Præg. Søstrene, der skulle være i Alderen fra 18 til 30 Aar, maa være legemlig stærke og ikke aandelig overspændte, undergaa først en Prøve i 3—12 Maaneder, men aflægge intet som helst

livsvarigt Løfte, eftersom Kristi Lære og Forbillede skal være deres eneste Regel. De bære alle en Dragt af samme Snit og Farve. Foreningens Hovedsæde har siden 1821 været i Münster, hvor den virker baade i og udenfor Hospitaller.

I England foreslog en Dr. Julius Biskoppen af London at oprette et protestantistisk Selskab af barmhjertige Søstre; men Forslagets videre Skæbne er ubekjendt, og Vren af at have realiseret Planen tilkommer i hvert Fald den lutheriske Kirke i Tyskland. De Første, der i saa Henseende brøde Vejen, vare den preussiske Minister von Stein og den højt fortjente Amalie Sieveking i Hamborg, der breverlede med hinanden om Tjenerindegjerningen i Kirken. Efter at den Sidstnævnte havde forelagt Ministeren sine Planer i saa Henseende, svarede denne igjen paa følgende Maade: „Spørgsmaalet er ganske naturligt: hvorfor findes der ikke indenfor de protestantiske Konfessioner lignende Institutioner, som de barmhjertige Søstres? Vi have vel i mange Stæder Stiftelser med beslægtet Djemed, og der viser sig ogsaa vedvarende en virksom Velgjørenhedsaand i Dameforeninger o. dsl. Men saadanne faste, varige Forbindelser som de barmhjertige Søstres, hvortil saa meget Fortræffeligt slutter sig, dem mangle vi ganske. Protestanternes praktiske Religiositet led og lider endnu meget under Rationalismen, der dog nu er i Aftagen... Fornuft=

herredømmet tager af, og Antallet af fromme, kristelige Lærere og deres Tilhængere tager til, og jeg anseer derfor den Beslutning at ville grundlægge en Institution af protestantiske barmhjertige Søstre for at være i højeste Grad heldbringende og rosværdig." Amalie Sieveking tænkte nu virkelig i lang Tid paa at realisere sin Plan, der efter hendes eget Sigende har voldet hende mange søvnløse Nætter; men hun vilde ikke gribe Sagen an, førend hun fik et bestemt Fingerpeg fra Gud, der kunde vise hende, at hun var udseet til denne store Gjerning. Koleraens Udbrud i Hamborg i Efteraaret 1831 ansaa hun for det forventede Tegn, stillede sig selv til Hospitalernes Tjeneste og lod et Dpraak udgaa til sine Søstre i Herren om at forene sig med hende. Men da ikke en Eneste meldte sig, opgav hun Sagen og indskrænkede sig fra nu af til sin egen utrættelige Virksomhed.

Medens Stein og Amalie Sieveking altfor meget havde villet efterligne de barmhjertige Søstre og derved skadede den Sag, som de vilde gavne, saa fremtraadte der i Pastor Fr. Klønne og Grev von der Recke Bolmerstein to Mænd, der bragte Sagen ind i et mere evangelisk Spor, selv om de maa siges at have virket mere ved Skrift end ved Handling. Klønne udgav 1820 en Afhandling „om Gjenoprettelsen af Oldkirkens Diaconissegjerning i vore Kvindeforeninger“, hvori han, uden Henblik til de barmhjertige Søstre,

pegede hen paa den gamle kirkelige Institution som det eneste rette Forbillede. Og lidt senere, 1835, paa-
 begyndte den ovennævnte Greve et Tidsskrift, der bar
 Navnet „Diaconissen eller Kirketjenerindernes Liv og
 Virksomhed for Lære, Opdragelse og Engepleje“. Kun
 et eneste Hefte udkom, men allerede heri meddelte han
 Læserne Oplysninger om Oldkirkens Diaconisseembede
 og opfordrede indstændig til dets Gjenoprettelse. Gjen-
 nem tyve Aar — skrev han — havde denne Sag
 været hans hjære, stadige Tanke, og i Efteraaret 1835
 søgte han derfor selv at realisere den i Düsseldorf ved
 Düsseldorf, hvor han ved Siden af andre Stiftelser,
 han havde oprettet, vilde aabne en Diaconisseanstalt.
 Vel blev dette Forsøg aldrig sat i Værk, men Sagen
 vandt dog efterhaanden mange formaaende Venner og
 Belyndere, blandt hvilke særlig maa mærkes den da-
 værende Kronprinds Friedrich Wilhelm, der i et egen-
 hændigt Brev til Greven udtalte sin Glæde over hans
 Bestræbelse efter at kalde et af Kirkens gamle Embeder
 til Live. Han udtalte endvidere — med sjelden Klar-
 hed — som sin Overbevisning, at Diaconissegjernin-
 gen maatte antage Skikkelse af et virkeligt Kirke-
 embede; først da kunde Sagen haabe paa en varig
 Fremtid, saaledes som den fortjente, eftersom det nu-
 værende Savn af Diaconisseembedet vanzirede Kirken,
 saaledes som Manglen af Næsen vanzirer et menneske-
 ligt Ansigt. Prindsens Interesse følnedes ikke, da han

blev Konge; han var altid Diaconissesagen oprigtig hengiven.

Opgaven var saaledes fra forffjellige Sider stillet aldeles rigtigt. Det gjaldt ikke længere om en Efterligning af Katholikernes særlige Foreninger og Ordner, men om Fornuelsen af et oldkirkeligt Embede, der havde haft en saa stor Fortid, og som man maatte ønske en lignende Fremtid. Da Alt saaledes var forberedt, udvalgte Gud sig ogsaa sit Redskab til Sagens Gjennemførelse. Det var Præsten Georg Heinrich Theodor Fliedner, hvem denne store Opgave blev betroet, og som der blev skænket Kræfter og Udholdenhed til at føre Sagen frem til Sejr. Fliedners Liv har aldrig været fremstillet for danske Læsere, og et Omrids deraf vil derfor forhaabentlig ikke være uvelkomment paa dette Sted. Hans Liv og hans Virksomhed for Diaconissesagen ere desuden saa nøje forenede, at de ikke bør og heller ikke let kunne skilles fra hinanden.

Fliedner blev født den 21de Januar 1800 i Epstein i Taunusbjergene, hvor hans Fader var Præst, og blandt tolv Børn var Theodor den fjerde i Rækken. Under en kjærlig Moders Tugt voksede han op til en rask, om end ikke smuk Dreng; thi han var tyk og havde et stort og rundt Hoved, hvorfor hans Fader ogsaa tidt spøgede med hans Udseende og sagde om ham til Fremmede: „det er min egen Tysak, han

bliver nok engang en dygtig Ølbrygger;" men saa blev Drengen hidfig og raabte: „nej, jeg vil være Præst som min Fader!" Medens Faderen var saa streng i sin Opdragelse, at Moderen kun i Smug turde kysse sine Børn, tillod han dog disse at tumle sig i hans Studerestue, og Theodor fattede snart Kjærlighed til de mange Bøger, som Faderen saa lidt efter lidt maatte hjælpe ham til Rette med. Da han var 13 Aar gammel, kunde han læse Homer flydende paa Græsk. Dog blev han aldrig nogen Bogorm, men blev ogsaa en rigtig Dreng, den Første i Leg, i Klatren og Løb. Om Sommeren var han med i Marken, og om Vinteren kløvede han Brænde og skar Træskeer saa godt som den Bedste. Den derved udviklede praktiske Sands kom ham senere overordenlig til Gode. Hans Religiositet var ikke tidlig udviklet; da han blev konfirmeret, „kunde han sine Ting“, men han knælede dog med stor Forsigtighed „for ikke at smudske de brune Knæbuxer“. Nu kom en alvorlig Tid efter Slaget ved Leipzig 1813. De Allierede forfulgte Franskmændene, og Præstegaarden fik Indkvartering af Kosacker, ja blev endogsaa Generalens Hovedkvarter. Den gamle Præst laa dødsyg af Nervefeber, medens Soldaterne spillede udenfor Vindverne til Ære for Generalen, og Husets Døtre maatte dandse med de unge Officerer, medens en Søster laa sig og Faderen droges med Døden. Kosackerne droge bort, men Lykken

var draget bort med det Samme. Huset var plyndret, Faderen døde og Enken sad tilbage med elleve ufor-
 sørgede Børn. En brav Haandværksmand tog sig
 imidlertid af Theodor og hans ældre Broder, betalte
 for dem paa et Gymnasium i Idstein og havde den
 Glæde, at de efter tre Aars Forløb (1817) bleve ind-
 skrevne ved Universitetet i Gießen. „Gudsfrøgt med
 Nøjsomhed“ blev Theodors Løsen; han siger selv:
 „midt i den rationalistiske Tid fornægtede jeg dog
 aldrig Troen paa Kristi Undere og Opstandelse,“ thi
 Livets Prøvelse havde ført ham til hans Frelser. Og
 for at skaffe Midler til fortsat Studium og til at
 støtte sin Moder, der endnu havde mistet to Døtre,
 skjedde han ingen Anstrengelse; han informerede for
 Middagsmad, spæde selv paa sine Klæder, skrev af for
 Penge og lærte sig endog — efter Pauli Forbillede —
 et Haandværk, Drejeriet, hvori han drev det temmelig
 vidt. Efter endnu at have besøgt flere Universitets-
 stæder og gennemstrejft sit Fædreland til Fods, tog
 han 1820 theologisk Examen med godt Udfald. Han
 blev derpaa Huslærer i Köln, hvor Præsten Kræfft
 fremhjælp det egenlige Gjennembrud i ham, og efter
 endnu at have vakkelt lidt mellem Lærer- og Præste-
 virksomheden besluttede han sig til den sidste og blev i
 November 1821 kaldet til Præst i Rapperswerth, som
 han saa helligede sine Kræfter i 43 Aar.

Rajferswerth ved Rhinen, faa Mile fra Düsseldorf, var dengang en lille Fabrikby, og Kaldet, som i timelig Henseende var usfelt, frembød i aandelig Henseende de allerstørste Banskkeligheder for en ung Præst. Befolkningen var for Størstedelen katholsk, og Reformationen havde flere Gange forgjæves søgt Indgang; der eksisterede kun en ganske lille protestantisk Menighed — og det endda blandet luthersk og reformat —, der talte sine fleste Medlemmer blandt Arbejderne paa Fløjelsfabrikkerne, som fra Crefeld vare blevene forplantede herhen. Det var denne lille Menighed, som Flidner blev kaldet til at vogte. Den 18de Januar 1822 tiltraadte han sin Gjerning, men allerede fire Uger efter syntes han at maatte opgive den igjen. Fabrikken gik nemlig fallit, Arbejderne droge bort, og Regeringen tilbød Flidner et andet Kald. Men han vilde ikke være Lejesvend, men Hyrde, saa længe der endnu var nogle enkelte Protestanter tilbage paa Stedet, for hvem han kunde leve og virke. For at faa Penge til at dække Menighedens store Byggegæld, udsendte han en Kollekt i Omegnen; men da Regeringen forbød det, rejste han andetsteds hen i Tydskland for at samle de nødvendige Midler. I Februar 1823 begyndte han i Wupperthal sin Tiggergang fra By til By, fra Hus til Hus. I Begyndelsen skaffede hans sk, forlegne Væsen ham mange Banskkeligheder og kun ringe Indtægt; men da en ældre

Præst havde lært ham, at der er tre nødvendige Egenskaber for enhver Supplikant: Taalmodighed, Ubeskedenhed og Beltalenhed, saa lagde han sig i den følgende Tid efter Kunsten og blev tilsidst en Mester deri, skjøndt den mellemste Egenskab altid voldte ham endeel Besvær. Da han første Gang kom hjem, bragte han 1200 Thaler med til at dække Gjælden. Men hans Hu stod nu til at sikre Menighedens Bestaaen. I Juni samme Aar udstrakte han derfor sin Rejse til Holland, hvor han ved offentlige Foredrag og privat Kollekt indsamlede 20,000 Gylben, og til England, hvor han paa samme Vis fik 700 Pund. Men bedre end alle Pengene var det rige aandelige Udbytte, han bragte hjem med sig, de Erfaringer, han havde gjort i Fængsler og Hospitaler, de Spirer, der vare nedlagte i hans Sjæl ved Samtaler med udmærkede Mænd og Kvinder, og som senere voksede op og modnedes til en rig Høst.

Da den lutherske Menigheds Eksistens — til Katholikernes Ergrelse — nu var sikret, anvendte Fliedner alle sine Kræfter og rige Evner til Gavn for sin Hjord, og sjelden har nogen Præst forstaaet som han at blive Alt for Alle. Han prædikede kraftigt og sundt om Søndagen, underviste i Ugens Løb Børnene i Skolen, sang med de Unge om Aftenen, stiftede Waadeholdsforeninger for de Gamle, og der var ikke en Karl eller Pige i hans Menighed, uden at han besøgte

dem og talte med dem i deres Hjem. Flere og Flere sluttede sig derfor til ham, og Menigheden var snart i glædelig Fremvæxt.

Da Alt saaledes var bragt i god Gang i Rajserswerth, begyndte de større Opgaver at røre sig i Gliedners Sjel. Elisabeth Fry og hendes storartede Virksomhed i London havde efterladt et uudslætteligt Indtryk paa ham, og Om sorgen for Fangerne laa ham levende paa Sinde. Det Højeste, han kunde opnaa af Regeringen, var imidlertid, at han fik Lov til hver fjortende Dag at prædike for Fangerne i Düsseldorf, og Fængslet i denne By blev fra nu af hans Annex gjennem flere Aar. Ved sin Virksomhed her lærte han Friederike Münster at kjende, en haardtprøvet, fortræffelig Dame, der var utrættelig i al Slags Kjærlighedsgjærning; den 15de April 1828 blev hun hans Hustru og som saadan en trofast Medhjælper i al hans Gjærning. Deres Samliv varede kun i fjorten Aar, i hvilke hun skænkede ham ti Børn, hvoraf dog de syv døde, allerede medens Moderen levede. Gliedner og hans Hustru indsaa snart Nødvendigheden af at have et Asyl for de løsladte Fanger, hos hvem den moralske Bedring var begyndt, for at de ikke strax paany skulde overgives til alle Livets Fristelser. Gliedner bad de store og rige Menigheder om at anlægge et saadant Asyl, men Ingen vilde have med Sagen at gjøre. Da foreslog hans Hustru at anstille Forsøget

i selve Rájferswerth, da det maaske ogsaa her kunde vise sig, at det, der er ringe i Menneskenes Dine, har Gud just udvalgt. Den 17de September 1833 ankom den første løsladte kvindelige Fange, Minna, og blev, indtil der kunde skaffes bedre Plads, indlogeret paa Tagkammeret i et lille Havehus, som Stigen saa blev taget fra om Natten. Baade Katholiker og Protestanter spottede over Forsøget og mente, at Fangen vist snart vilde løbe sin Vej, og Flidner nærrede i Begyndelsen selv nogen Frygt derfor, saa det var med straalende Dine og vokende Tillid han daglig kom hjem og meldte sin Kone: „Minna er der endnu!“

Endnu havde han dog ikke fundet sit Livs egentlige Opgave. „Ofte,“ skriver han senere, „laa de stakkels Syge mig paa Hjerte; hvor tidt saa jeg dem ikke forladte, legemlig slet forførgede, aandelig forfømte? hvor mange Steder ere ikke uden Hospitaller? og hvor der er Hospitaller, der saa jeg ofte Portalerne af Marmor, men Plejen slet. Lægerne klage over Rejsevendenes Usædelighed og Drukkenskab, og den aandelige Pleje — paa den tænkes der kun lidt.“ Tanken om at gjenoprette Diaconissegjærnningen i Kirken havde første Gang grebet hans Sjæl, da han paa sin Kollektrejse havde seet Diaconisernes Virksomhed i den mennonitiske Menighed i Amsterdam. Allerede dengang skrev han: „Denne rosværdige og kristelige Indretning burde efterlignes af de andre Konfessioner.

Allerede den apostoliske Kirke indførte dette Embede, vel vidende, at Kvindens fine Følelse og Taft for at lindre legemlig og aandelig Nød, fornemlig blandt deres eget Køn, ikke kunde erstattes af Mændenes Pleje. Men hvorfor har den senere Kirke ikke beholdt denne Indstiftelse?" Dette „hvorfor“ blev han ved at overveje gennem mange Aar, drøftede det med sin Hustru, forelagde det for Geistligheden, og Svaret lød overalt: Embedet fattes, fordi Ingen har Mod til at gjenoprette det paany. Efter Bøn og modent Overlæg paatog Gliedner og hans Hustru sig den byrdefulde Opgave. Helst havde de paabegyndt Værket i en stor og folkerig Stad, hvor den kunde vække Opmærksomhed, men Vennernes Raad sejrede, at Sagen vilde vore bedst i landlig Stilhed og Fred, og Kaiserswerth blev da udseet til Hjemsted for Forsøget. Det viste sig snart, at Gliedner var en praktisk Mand, der ikke talte, men handlede, og en gudfrygtig Mand, der kastede al sin Sorg paa Gud. Uden at eje en Skilling kjøbte han den 20de April 1836 det største Hus i Byen for 2300 Thaler, og da Betalingsterminen kom, — vare alle Pengene skaffede tilveje, thi Gliedner havde Evnen til at bevæge Hjerterne for den Sag, hvoraf han selv var greben. Almindelig Nysgjerrighed betog den hele Omegn; Katholikerne haanede denne jammerlige Efterligning af de barmhjertige Søstre, og Lutheranerne spurgte med Forundring: om han nu

vilde indføre Nonneklostre i den evangeliske Kirke? Men Fliedner svarede kort og klart: „Vi ville kun i den apostoliske Kirkes Mening og efter dens Forbillede lade den fristelige Kjærlighedspleje udøve ved Diaconisser, saa vidt som det tilkommer Kvinden. Herved ville vi tage Hensyn til al Slags Trang: Børn og Unge, Enge og Fattige, fængslede og frigivne Fanger, og i det Dje-med udvikle og anvende alle Kvindeskjønnet's udmærkede Evner, for saa vidt de ikke skulde bruges til andre Pligter eller Om sorgen for egne Slægtninge.“

Ved frivillige Gaver af Byens Folk og ved Indsamling i Omegnen bragtes Hospitalsinventariet tilveje, der imidlertid i Begyndelsen lod meget tilbage at ønske, idet Sengene vare ormstufne, Stolene sønderbrudte, Gafler og Knive umage og Porcellænet klinket; men Aanden, som herskede i Hospitalet, var den altovervindende Kjærlighed, der kan smile ad alle Smaasforlegenheder, fordi den just gjennem Hindringer kæmper sig nærmere til Maalet. End ikke den Omstændighed, som vakte megen Munterhed, at Diaconisseanstalten begyndte sin Gjærning uden Diaconisser, kunde nedbøje Fliedners uroffelige Tro paa Sagen. En Lægedatter, Gertrud Reichardt havde nemlig lovet at overtage Tjenesten som Husets første Søster, og i Tillid hertil modtog man den første Patient, en katholsk Pige. Men Gertrud meldte Forfald, og Fliedner og

hans Husfolk maatte derfor selv røgte de Syge, der efterhaanden ankom; dog fandt disse sig saa fornøjede med Plejen, at en katholsk Kone endogsaa udbrød: „I Kjættene maa dog tro paa Gud, siden I vise mig en saadan Kjærlighed!“ Snart efter kom virkelig Gertrud, hvem kun uforudsete Hindringer havde holdt tilbage, og hun kom tidsnok til at opnaa Gien af at blive den første evangeliske Diaconisse; hun virkede trofast i Gjærningen, indtil hun kort før sin Død († 13 Februar 1869) trak sig tilbage til det Hvilested for udtjente Søstre, som findes tæt ved Kaiserswerth.

Sagen vandt fra nu af levende Indgang. 1840 maatte to Huse ved Siden af Hospitalet kjøbes til, 1841 endnu et, og i de sex første Aar (1836—1842) forplejedes der i Kaiserswerth 200 Syge af c. 40 Søstre, medens samtidig dermed Stationer anlagdes paa flere Steder i Tyskland. Stiftelser, der betjentes af Diaconisser, oplærte i Kaiserswerth, anlagdes ligeledes i Udlandet, saaledes i London ved Elisabeth Fry, (der nu ved 1840 at stifte institution of nursing sisters blev Fliedners Elev, som han før havde været hendes), i Paris, i Strasborg, flere Steder i Holland og Schweiz, og i Slutningen af Tyrrerthverne virkede 60 Diaconisser fra Kaiserswerth paa 25 forskjellige Stationer. Medens Fliedner saaledes sørgede for de Syge, glemte han dog ikke derfor de Sunde. Han havde i Kaiserswerth, der var en Fabrikby, erfaret,

hvor forføjte Smaabørn bleve, naar begge Forældrene vare paa Arbejde i Fabrikken, og han oprettede derfor 1835 en Skole for disse Børn; men dette foranledigede ham igjen til, Aaret efter at stifte et Seminarium til Uddannelse af Lærere for Børnene, og da mange af disse ved Forældrenes Død kom til at mangle Hus og Hjem, oprettedes 1842 et Vajsenhus, og til alle disse Foretagender, som sattes i Forbindelse med Hospitalet, opførtes Bygninger — i Aaret 1845 opførtes alene 9 — med Boliger for Præst, Læger, Lærere, Lærere og Kontorpersonale, med Økonomibygning, Bageri og Apothek, saa at Kaiserswerth snart blev en By af Stiftelser, der byggede sin egen Kirke, og som efterhaanden købte saa mange Løder, at de kunde forsyne Anstaltens Beboere, der jævnlig beløb sig til 500 daglig, med Halvdelen af det Korn og de Kartofler, som fortæredes om Aaret.

To Ting maa vække Forundring: hvor Flidner fik Pengene fra til alle disse Foretagender og hvorledes han kunde overkomme Bestyrrelsen af disse forskjelligeartede Anstalter, der hver for sig kunde lægge Beslag paa en Mands hele Tid og Kraft. Hvad det Første angaaer, da var Flidner altid trostig; Sagen var vor Herres, og ham tilhører jo ogsaa Sølv og Guldet, og skjøndt han i lang Tid hver Vordagsten maatte betale 100—200 ja 350 Thl. i Afdrag paa Gjælden alene, foruden hvad der ellers skulde udredes

til Nybygning og Anstaltens Drift, saa kom Pengene dog altid, ofte aldeles uventet, snart fra Kongen, snart fra Rigmænd, snart ved Bogsalg eller Indsamlinger, hvortil Almuen ikke mindst ydede sin Skjærv. Med Hensyn til det andet Punkt, da havde Fliedner særegne Raadegaver til at organisere og styre. Han var jernflittig selv, kunde regere med sine Dine og opfattede sine Omgivelser saa skarpt, at han altid forstod at sætte den rette Person paa den rette Plads. Af sin Hustru havde han saaledes ikke taget fejl; thi hun var bestandig en Husmoder for den hele Koloni, og naar man spurgte hende, hvor hun fik Tid til Alt, svarede hun blot: „Selvfornægtelse er det Eneste, der behøves!“ Tilslidst bukkede hun dog under, idet hun, nedbøjet af Sorgen over to Børns Død, fulgte dem efter d. 22 Februar 1842. Men Fliedner, der under Byrden af en saadan Husstand, ikke kunde staa alene, fandt Aaret efter i Caroline Bertheau fra Hamborg en Hustru, der ikke blot skænkede ham et lykkeligt Hjem i de 21 Aar, de levede sammen, og i hvilke de fik otte Børn, men som ogsaa efterfulgte den første Hustru i den sjældne Gave: at kunne være Meget for Mange. Endnu den Dag idag lever hun i Kafferswerth og hjælper sin Svigersøn, Pastor Disselhoff, med at opholde og styre Fliedners Værk.

Skjøndt de mange, forskjelligartede Stiftelser gave Fliedner tilstrækkeligt at tage vare paa, fik han dog

Tid nok til at forfatte adskillige Skrifter — deriblandt den bekjendte Kajferswerther Kalender, som endnu aarlig udkommer og i 1871 tryktes i 88,000 Exemplarer — og til at foretage en Mængde Rejser baade i Ind- og Udland, hvor han altid anvendte Tiden paa det Strengeste. Medens der skiftedes Heste, løb Gliedner hen til Byens Præst, som mangen Gang maatte med ned ad Gaden i Slobrok og Tøfler, for i den knapt tilmaalte Tid at vindes for den Sag, der aldrig undte Gliedner Hvile. Men saa længe han endnu, som Præst ved Byens Kirke, var i Statens Tjeneste, kunde han ikke rejse saa langt og saa længe, som det begjæredes af ham, og først efter at han 1849, to Aar efter sit 25 Aars Præstejubilæum, havde taget Afsted fra Sognefaldet, kunde han udelt leve for at fremme og udbrede det Værk, han havde skabt. Efter flere Besøg i London og Berlin, hvor han havde grundlagt en Diafonisfestiftelse, rejste han 1849 med fire Søstre til Nordamerika, hvor en Stiftelse anlagdes i Pittsburg (senere flyttet til Rochester), skjøndt Sagen aldrig har tiltalt de amerikanske Kvinder, som endnu den Dag idag holde sig tilbage og overlade Gjerningen til indvandrede tyske Kvinder. Aaret efter var han i Frankrig og Schweiz; paafølgende Aar drog han paa kongelig Regning til Jerusalem, hvor der under en svær Sygdom var Trang til Diafonisser, og virkede paa Hjemvejen for Sagen i Konstantinopel. Efter nogle

Nars rolig Virksomhed i Hjemmet, hvor han byggede „Salem“ for Enge og „Feierabendhaus“ for udtjente Diaconisser, og modtog Doktorgraden i Theologi fra Universitetet i Bonn (1855), den eneste Udmærkelse han satte Pris paa, — rejste han 1856 atter til Orienten, hvor der bestandig, trods de barmhjertige Søstres mangeaarige Anstrengelser, var god Brug for Kvindehjælp, da Enghed, Fattigdom og Usædelighed her have forfærdende Magt. Ofte saa han Børnelig, halvt fortærede af Hunde, ligge paa øde Steder, hvor de unaturlige Mødre havde forladt deres Børn; al denne Sammer rørte ham, og Anstalterne i Smyrna, Kairo, Alexandria og Konstantinopel fik ved Fliedners Nærværelse kraftigt Opving.

Efter Hjemkomsten 1857 forværredes hans Helbred Nar for Nar. Den Enghed, hvoraf han længe havde lidt, og som han havde paadraget sig ved sine legemlige og sjælelige Anstrengelser, var udartet til Lungebetændelse og Svindsot, og for at skaffe sit Bryst Lindring tilbragte han hele Dage, og stundum Nætter med, i Kostalden, hvor han havde indrettet sig paa det Bedste. Endnu synt Nar henrandt saaledes, rige paa Lidelser, som han dog forstod at dulme ved Arbejdets uvurderlige Røgemiddel, men atter rige paa Glæder; thi fra fjern og nær kom der Efterretninger om Diaconissesejagens glædelige Fremvæxt, saa at der ved hans Død taltes 30 Moderhuse og c. 1600 Diaconisser,

som vare fordelte paa omtrent 400 Arbejdspladser i 4 Verdensdele; alene i Kafferswerth var der 425 Søstre.

Efter at have oplevet Kafferswerther-Anstaltens 25 Aars Jubilæum i Efteraaret 1861, fristede han endnu Livet i nogle Aar. En Ordination, hvorved han indviede 19 Søstre, udtømte hans Kræfter, saa han maatte søge Sengen. Han var fattet og klar til det Sidste, bad for Familie, Konge, Folk og for sin kjære Gjerning. Hans Hustru og ti Børn omringede hans Reje. Henimod Slutningen sprang han op med de Ord: „det er paa Tiden, jeg vil bort,“ flødte sig næsten selv paa, satte sig i Kænestolen, og under de Omstaaendes Bøn og Sang sov han ind d. 4de Oktober 1864. Faa Dage efter sænkedes hans Lig i Jorden paa det Sted af Kirkegaarden, som han selv havde udseet dertil. En Hængeast stikker over Graven, paa hvis Sten der staaer skrevet: „Kommer hid, min Faders Betsignede, og arver det Rige, som er Eder beredt fra Verdens Grundvold blev lagt!“ (Matth 25, 34.)

Det er skjønt for Kunstneren at hvile i Graven, omringet af alle sine Værker, hugne i Stene, som kunne tale om ham, selv naar Mennesker tie. Men endnu skjønnere blev Fliedners Lod: at hvile i Fred midt iblandt sit Livs mangfoldige Værker, der ikke staa udformede eengang for alle, men som leve og voxe og

forfremmes, endnu besjælede af deres Skabers Aand, den levende Kjærlighed til Gud og Næsten. Kaiserswerth er et Mausoleum over sin Stifters Grav, og det staaer endnu tilbage, at vi betragte Enkelthederne i dette enestaaende Gravmæle, som er opført af levende Stene paa Apostles Grund og paa den Hovedhjørnesten, som er Kristus.

I Moderhuset, som er Stammen for hele Anstalten, optages Kvinder, der have Lyst til Gjærningen, saafremt de ere mellem 18 og 40 Aar, have et sundt Vægeme og et godt Rygte, kunne læse, skrive, regne, sy og strikke, samt have nogenlunde Bibelfundskab. De faa strax fri Bolig og Kost, men ingen Løn i de sex Maaneder, de ere paa Prøve. Efter den Tids Forløb kunne de enten forlade Anstalten eller blive optagne som Diaconisser; deres aarlige Løn bliver da 25 Thl. Prøvesøstrene staa under Opsyn af en „Prøvemesterinde“, som er hos dem baade ved Dag og ved Nat; de undervises af særlige Læresøstre og øves praktisk i de forskjelligste Retninger, saaledes at der dog tages særligt Hensyn til legemlig Beskaffenhed og Talent. Diaconisserne antages paa 5 Aar ad Gangen og maa i den Tid være Anstalten horige og lydige; dog staaer det dem frit for at udtræde, naar som helst Forældrene maatte ønske det, eller virkelige Pligter mod Andre maatte gjøre det ønskeligt; i Giftermaalstilfælde fordres dog tre Maaneders Opsigelse,

for at intet uoverlagt Skridt skal blive gjort. De modtage ved Gjerningens Overtagelse en højtidelig Indvielse, dannet efter Oldkirkens Forbillede, og bære fra nu af en blaa, simpel Dragt med hvid Krave og efter Aarstiderne en sort eller hvid Hat. Daglig holdes der Bøn i Moderhuset, hver Søndag Guds-tjeneste i Kirken for dem, der kunne deltage deri, hvad der imidlertid lettes ved den hensigtsmæssige Forbindelse med Sygestuerne, som Kirken har faaet ved sin Ombygning 1868. Den første Mandag i hver Maa-ned fejres en Andagstime i alle til Kaiserswerth hørende Anstalter rundt om i Verden, som i dette Øjeblik ere forenede i fælles Tilbedelse og Bøn; aar-lig mindes endvidere Anstaltens Stiftelsesdag ved en kirkelig Fest.

I Sygehuset optages Patienter af begge Køn, af alle Aldre, uden Hensyn til Troesbekjendelse eller Vilkaar, idet Fattige kunne optages ganske frit. Smit-somme Sygdomme — f. Ex. Kopper — behandles i isolerede Afdelinger. De Eldre blandt Reconvalescenterne beskæftiges med Paparbejder, Fletning af Straamaatter og lignende Gjerning, medens Børnene undervises i forskjellige Skolefag, og for de Syges aandelige Vel sørge — efter Vedkommendes eget Valg — Stiftelsens evangeliske eller Byens katolske Præst. I 1870 forplejedes 640 Syge i Hospitalet.

Bajsenhuset blev, som forhen omtalt, stiftet for deri at opdrage forældreløse Døtre navnlig af Præster, Lærere og Missionærer. Børnene, hvoraf der i Reglen er nogle og tredive, inddeles i Familier paa 10—12 Børn af forskjellig Alder; hver af disse Smaafamilier, som har en Diaconisse til Husmoder, har sin egen Arbejds- og Sovesal, og hvert Barn har sit eget Stykke Jord. De undervises i Synning, Strikning, Vask, Strøgning, Madlavning, i forskjellige Sprog, Naturhistorie, Geografi og Historie, Tegning og Sang. Formynderne kunne altid kræve Børnene tilbage. Med det attende Aar er Uddannelsen endt, og det overlades til dem selv, om de ville forlade Anstalten eller blive Diaconisser. De Fleste vælge det Sidste, og Gjerningen faaer herfra mange fortræffelige Kræfter.

I Lærerindeseminariet uddannes voxne Kvinder — enten frit eller for Betaling — til Lærerinder i Asyler, i Opdragelsesanstalter og i private Huse. Uddannelses-tiden varierer efter det tilsigtede Maals Bestaanden fra nogle Maanedes og indtil to Aar. Disse saakaldte „Læresøstre“ leve i Moderhuset, hvor de have Kost og Bolig. Skjøndt de efter endt Uddannelse blive meget søgte som Lærerinder — over 1200 ere alt udgangne derfra — saa gaa Mange af dem dog over til den egenlige Diaconissegjerning og

blive „Plejesøstre“, hvorfor Gliedner ogsaa spøgende kaldte Læresøstrene sine „lette Hjælpetropper.“

Disse Lærerinder øves praktisk i Afshlet, hvor Smaabørn undervises i Læsning, Tegning og Sang. Gliedner selv forfattede en Sangbog for Bogeskoler. I Sindssygeanstalten for Kvinder ydes Forplejning samt legemlig og aandelig Beskæftigelse, ledet af Diaconisser, enten frit eller for en Betaling, der varierer fra 200—600 Thl. om Aaret; og i det evangeliske Afshl, som blev grundlagt i Havehuset, og den dermed forbundne Magdalenestiftelse optages aarlig omtrent 45 Kvinder, der enten have be-
traadt Forbrydelsens eller Lastens Vej. Optagelsen er frivillig, og under Opholdet, hvis Varighed er mellem 3 og 15 Maanedes, uddannes de i Alt, hvad der er nødvendigt for en Tjenestepige at kunne. For ikke at friste dem til Hykleri beskæftiges deres Legeme mere end deres Aand.

Til disse forskellige Stiftelser slutte sig endnu „Salem“, et lille smukt beliggende Landsted i Nærheden, hvor trætte og syge Søstre kunne hvile sig, og det med selve Anstalten sammenbyggede „Fyrstenshus“, hvor de udtjente Søstre kunne henleve deres sidste Dage i Samliv med og betjente af deres Efterfølgere i Gjerningen.

Med sjelden Opfindsomhed og organisatorisk Talent havde Gliedner her i Rapperswerth forbundet

sine mange Anstalter til et Hele, der paa eengang kom den mest forskjelligartede Trang imøde og dog samtidig var som en Planteskole til Uddannelse af Plejeføstre, Flidners egenlige Livsopgave. Men selv udenfor Rapperswerth havde han kjøbt Ejendomme og anlagt Stiftelser, der som Centralpunkter, staaende under hans umiddelbare Styrelse, kunde udbrede Sagen paa den Maade, han ansaa for tjenligst. Anstalten i Rapperswerth ejer saaledes i Europa en Opdragelsesanstalt for Diaconisser i Salem, et Pigeherberge i Derendorf ved Düsseldorf, et lignende i Berlin, benævnet „Marthahof“, som daglig huser 90 unge Piger, en Pensionsanstalt i Hilden ved Düsseldorf, hvor unge Piger oplæres for 200 Thl. aarlig, et Vajsenhus ved Altdorf i Schlesien, et Asyl for faldne Kvinder og løsladte Fanger i Brandenburg, en Døtrekskole med Pensionat i Florents, en af Papisterne ilde seet Forpost for Protestantismens Indtrængen i Katholicismens Hjemstavn, og endelig en Skole i Bosniens Hovedstad, Bosna-Serai. Udenfor Europa ejer Anstalten ogsaa betydelige Stationer. Paa Zionsbjerg i Jerusalem, paa det Sted, hvor Davids Borg forhen stod, ligger saaledes en Diaconisseanstalt, der yder protestantiske Rejsende Herberge, og i hvis Hospital der i 1870 forplejedes 740 Enge; udenfor Taffaporten findes en tilhørende Opdragelsesanstalt, som efter Jesu Ord til Zairi Datter er benævnet „Talitha Kumi“,

det er udlagt: „Pige, jeg siger dig, staa op!“ (Markus 5, 41). Over 100 fattige Piger opdrages daglig her. Baaede blandt disse og blandt de Syge findes mange Muhamedanere, som gjennem disse Kjærlighedsanstalter lære at betragte Kristendommen med andre Øjne end før. 478 Tyrker forplejedes saaledes i 1870 paa Jerusalem's Diafonisfeshospital. I Smyrna ejer Kafferswerth en Stiftelse, hvis Hovedformaal er at undervise de der boende Protestanternes Børn, som ellers vare udelukkende henviste til katholske Skoler; i Bejrut findes et Pensionat og et stort Baissehus „Zoar“, som antager sig Børnene af dem, der bleve dræbte eller forarmede ved de store Religionskampe mellem Maronitter og Druser paa Libanon 1860, da 40,000 Kvinder og Børn maatte flygte til Syriens Kyster. I Alexandria ejes en Diafonisfeanstalt, som er af stor Betydning; dens Hospital benyttes nemlig af alle Nationers Matroser, og fra dens Apothek, der forestaaes af en Søster, som Araberne kalde „Hakime“ (Doktorstuen) og ære højt, hente aarlig 7000 Muhamedanere Hjælp og Raad; og ligesom Oldtidens saaledes forstaa ogsaa Nutidens Diafonisfer i Østerland, at bringe Kristendommens Lys ind bag Haremmets Gitre, hvor Kvinderne selv bekjende: „vi ere som Dyr og Vælsler.“ Som et Tidens Tegn kan det endnu mærkes, at i 1864 lod Mustafa Pascha (Vicekongens Broder) sin Søn, Camil Ben, pleje af Diafonisfer, og i 1871

bleve to unge arabiske Piger optagne som Søstre i Alexandria. Samtidig hermed har endog selve Vicekongen af Egypten tilladt de evangeliske Kristne at bygge en Kirke i Kairo, hvortil han selv har givet Grunden og en Pengesum til Hjælp; og til Diaconisestiftelsen i samme By har han skænket 5000 Rdl.

Paa samme Tid som Kaiserswerth saaledes ejer de nysnævnte Stationer omkring i Verden, hvorfra det umiddelbart virker for sit Formaal, har det igjen i Aarenes Løb udøvet en middelbar Indflydelse ved at være Forbillede for en talrig Skare af selvstændige Anstalter, der opstaa overalt og i alt Bæsenligt organiseres efter Fliedners Principper, hvorfor ogsaa i Regelen Diaconisser fra Kaiserswerth ere behjælpelige ved Stiftelsernes Anlæg.

Intet betydeligere Land i Europa er længere uden Diaconisestanstalt, og hvert Aar forøges Stiftelsernes Antal. Det vilde være for vidtløftigt og kun lidet interessant at opregne dem alle; kun for Nordens Bedkommende skal bemærkes, at Sverige er det Land, hvor Sagen har vunden bedst Indgang. Efter at blandt Andre Frederika Bremer og den forhenværende Missionær Fjellstedt længe havde forberedt Sagen, aabnedes 1851 Diaconisestanstalten i Stockholm, og allerede i 1865 fandtes der 55 Stationer spredte over hele Landet. Norge fik 1868 en Anstalt i Kristiania, Finland 1869 en i Viborg, og her i Danmark aab-

nedes Diafonisjeanstalten paa Frederiksberg d. 26de Maj 1863. Den har indtil nu forplejet c. 500 Patienter paa sit Hospital, har udstrakt sin Virksomhed ogsaa til Anlæggelsen af et Pige hjem og et Asyl for faldne Kvinder, og betjenes for Djebliffet af 20 Søstre. Nærmere Oplysninger om denne Stiftelses Anlæg og Virksomhed maa søges i dens aarlige Beretninger ¹³).

Saaledes har Nutidens Diafonissegjerning, som begyndte med den ene løsladte Fange i Havehuset og med een Sng uden Sngplejerstte i Hospitalet, voget og udbredt sig til alle Sider, saa at der, efter Opgjørelsen i 1871, i Kafferswerth alene fandtes 565 Søstre, medens Diafonisser derfra tillige virkede paa 164 Stationer i 4 Verdensdele, og omtrent 41,000 Mennesker blive aarlig hjulpne legemlig eller aandelig fra Kafferswerth eller de dermed forbundne Anstalter. Den Hjælp, der ydes fra de seløstændige, af hverandre uafhængige Stiftelser, som ere oprettede i alle Lande, lader sig ikke saa let angive i Tal, hvorved jo iøvrigt heller ikke meget bevises ¹⁴). Men Kafferswerths ældgamle Kirkesegl: et Sennopskorn, som voget op under Solens Paavirkning, har haft Ret og tidlig indeholdt en Forudsigelse af det, som skulde fuldbyrdes. Trøskornet, som Gliedner nedlagde i Tro og under Bøn, er ved Guds Naade voget op til et mægtigt Træ, der breder sine Grene ud over den ganste Verden.

IV.

„Ve Eder, naar alle Menneffer
tale vel om Eder!“

Luk. 6, 26.

Vi have i det Foregaaende fremstillet Diafonissfejgjerningens Vægt fra dens første Oprindelse i Oldkirken indtil dens Fornyeelse i vore Dage, og det staaer nu kun tilbage at besvare det Spørgsmaal: Er det ønskeligt og bør der arbejdes for, at denne Sag vinder Indgang herhjemme? Jeg mener, at der hertil bør svares et ubetinget Ja, og støtter mig væsenlig til følgende to Grunde.

Først bør Diafonissfejagen vinde Indgang iblandt os for Menighedernes Skyld. Det er alvorlige Tider for Kirken, hvori vi leve, og endnu alvorligere Dage stunde vistnok til; thi skjøndt det ikke tilkommer os Menneffer at bestemme Tid og Time, som Faderen alene har forbeholdt sin Visdom, saa tilkommer det dog os at tage vare paa „Tidernes Tegn“, og disse tale visse et alvorligt Sprog, varfle om, at de „sidste Tider“ stunde til, hvor Spændingen skal voxe mellem Tro og Vantro, hvor Spørgsmaalet vil paatrænge sig med uafviselig Kraft: Er Du med eller er Du imod Kristus? Frækkere og frækkere rejser Vantroen sit Hoved ogsaa hos os, og Spotterne hvæsse mere og mere deres Pile. Hvor skal Kirken søge sit Værn og

sin Tilflugt, naar Stormløbet skeer? Neppes hos Statsmagten, der vel endog paa sine Steder ikke vilde være utilbøjelig til at give Kirken sit sidste Judaskys og overlevere den i Skarernes Hænder. Nej, sin Styrke og sit Børn maa Kirken søge i sig selv, først og fremmest i sin uroffelige Tro paa Menighedens Herre og Beskytter, der nok vil være med os alle Dage, men dernæst ogsaa i en voxende Broderkjærlighed, der som et altid fastere Baand maa omslynge dem, der ville høre Kristus til, for at Samfundsbevidstheden maa styrke de Svage og Forsagte, saa at de ej skulle falde fra, og for at de Bantro kunne faa at se, at Kristendommen ikke er en udlevet Være, en død Tro, der bør kastes hen som det døde Salt, men er en Livsmagt, der endnu har Kjærlighedens rige Kræfter i sit Skjød. Og naar vi derfor maa hilse det med oprigtig Glæde, at saa mange Mennesker ogsaa i vort Fædreland just i Bantroens Tid paany slutte sig til Kirken og med Maria sætte sig ved Jesu Fodder, for at lytte til hans Ord, saa kunne vi dog ikke Andet end beklage, at Martha-livet i Herrens Tjeneste endnu staaer saa langt tilbage, kunne ikke Andet end minde om Apostlens alvorlige Formaning: En ren og ubesmittet Gudsdyrkelse for Gud og Faderen er denne, at besøge Enfer og Faderløse i deres Trængsel (Jak. 1, 27). Bistnok bringes ogsaa denne Gudstjeneste af Mange, men dog bringes den af altfor Faa! og kan den kristne Broder-

Kjærlighed nu til Dags ikke afhjælpe al den timelige
 Trang, — ligesaa lidt formaaer den, spredt og plan=
 løs som den er, at styrke Samfundsbevidstheden iblandt
 os og lægge os Alle alvorlig paa Hjerte: Der er in=
 gen Forskjel i Kristus Jesus mellem Høj eller Lav,
 Rig eller Fattig, thi alle ere vi Lemmer paa det store
 Legeme, hvis Hoved er Kristus! Ingenfinde har denne
 kristne Samfundsbevidsthed været saa udviklet som i
 de første Tider, i de ældste Menigheder paa For=
 den, hvor der under alle udvortes Trængsler kun
 var eet Hjerte og eet Sind, hvor de fattige, syge og
 usle Mennesker bleve betragtede som Kirkens største
 Skat. Men dette bør ogsaa nu tilstræbes: at de sidste
 Dage maatte ligne de første ej blot i udvortes Træng=
 sel men i inderlig Kjærlighed, saa at de Kristne ej
 overlade al Fattig- og Sygeplejen til Staten alene,
 eller mene, at Broderkjærlighedens Pligt er opfyldt ved
 at give Penge til velgjørende Samfund, hvem saa
 Omsorgen overlades, men saa Enhver, der i Sandhed
 vil nævne sig med Kristi Navn, selv vil lægge Haand
 paa Værket og betjene Kristus i hans mindste Brødre.
 Men Nogle maa i enhver Sag gaa i Spidsen, en
 lille Flok maa altid vise Vej, førend Mængden følger
 efter, og saaledes vil det ogsaa gaa i Menighederne.
 Kunde det lykkes at samle denne lille Skare, da vilde
 allerede Meget være vundet. Allerede Luther pegede
 herpaa, idet han — som foran anført — udtalte det

Onstfelige i; at man i hver Menighed indsatte Dia-
koner, som kunde uddele Penge, besøge Enge og se til,
at Ingen led Mangel, men han turde ikke selv prøve
derpaa af Mangel paa Personer. Forsøget er i vore
Dage anstillet i flere Lande, og det er lykkedes, og der
er heller ingen Tvivl om, at ogsaa hos os vilde mange
unge Mænd, som berede sig til det geistlige Kald eller
nære kirkelig Sands, villig og gjerne paatage sig Dia-
konernes Gjerning, som, naar den blev ledet paa rette
Vis, vilde blive en Velsignelse for Kirken og vilde
tjene som det længe savnede Rik, der kunde binde
Menigheden sammen. Dog herom forbeholder jeg mig
at tale andensteds; her skal kun paapeges den store
Betydning, som ogsaa de kvindelige Kræfter, rettelig
organiserede, vilde kunne have for Menigheden. Mig
forekommer det, at fra Diafonisernes Person udgaaer
der en Iydlos, men dog talende Paamindelse til alle
Kvinder om at virke noget mere i Kjærlighedens
Tjeneste, selv om de ikke føle Kald til ogsaa udvortes
at overtage Tjenerindens Gjerning, hvorfra maasse og-
saa hellige Pligter kunne holde dem tilbage. Og kunne
Diafonisjerne være et Paamindelsens Tegn for alle
dem, der have Evnen til at hjælpe, — hvor meget
mere kunne de dog ikke være for alle de Utaalige i
Menigheden, der ere hjælpeløse og trænge til Bistand,
trænge til Engepleje, til et troende og kjærligt Ord,
til al den Hygge og Fred, som Kvinden langt bedre

end Manden forstaaer at bringe med sig! Og Præsterne, som ved det voxende Indbyggertal altid mere og mere maa staa mistrøstige ligeoverfor al den Nød, baade legemlig og aandelig, som de se uden at kunne afhjælpe, mon det ikke vilde være dem til Gavn og Bestyrkelse, at have trofaste, paalidelige, til Kirken knyttede Hjelperinder, med hvem de stadig kunde samvirke, medens de nu ere henviste til at søge en spredt Bistand hos Foreninger eller enkelte Kvinder, hvis Virksomhed vel er af stor Betydning, men over hvem Præsterne dog ikke have nogen Slags Myndighed? Just ved Gjenindførelsen af Diaconissegjerningen vilde Luthers Ønske kunne opfyldes, at „Præsterne skulde fritages for mange timelige Byrder, for desto flittigere og friere at holde ved med Bønnen og Guds Ord.“ Og vilde Diaconisserne blive til Gavn for de Trængende i Menigheden og for Gejslligheden, mon ikke ogsaa Lægerne skulde kunne faa Hjælp deraf, eftersom det dog ikke er ligegyldigt, om Engeplejen ydes alene for Betaling eller som en Gjerning, øvet i Kjærlighed. Det er et glædeligt Tidernes Tegn, at medens Lægerne i de fleste Lande i Begyndelsen viste Diaconisserne Mistillid og Fjendskab, saa ere de efterhaanden komne til et andet Resultat; i Tyskland begunstige mange Læger den kvindelige Engepleje, i Stockholm stiftedes Diaconisseanstalten væsenlig ved Lægers Medhjælp, og ogsaa herhjemme have Diacon-

nisserne gjentagne Gange faaet anerkjendende Vidnesbyrd fra ansete Ræger ¹⁵).

Men skal Diafonissegjæringen fremmes for Menighedernes Skyld, saa bør den — som Fru Fliedner alt har udtalt — fremmes endnu mere for Kvindens egen Skyld.

Allerede Aristoteles udtalte — som foran anført — at „i alle Statsforfatninger, hvor Kvindernes Forhold ere slet ordnede, der er Halvdelen af Staten at anse for lovløs“, og den samme Erkjendelse har hyppig fremkaldt mere eller mindre vidt gaaende Bestræbelser for at forandre Kvindernes Stilling og Vilkaar. I Platons Stat (femte Bog) hedder det ligesom: „ingen af de Forretninger, der udgjøre Statsbestyrelsen, tilkommer udelukkende Manden som Mand eller Kvinden som Kvinde, men de naturlige Anlæg ere paa samme Maade tildelte begge Kjøen, saa at Kvinden efter sin Natur ligesaa vel som Manden kan deltage i alle Forretninger, kun med den Forskjel, at Kvinden i dem alle viser sig svagere end Manden.“

Denne Hædningens Anstuelse har indenfor den kristne Kirke heller aldrig savnet sine Forsvarere, ihvorvel disse gjerne have haft forskjellige Udgangspunkter og Formaal og have kæmpet med de mest forskjelligartede Baaben. Medens saaledes Agrippa von Nettesheim paa Reformationstiden paa den naiveste og pudsigste Maade af Verden søgte at bevise „Kvindens Adel og Fortrin

fremfor Manden", og medens Hippel paa Revolutions-tiden med Vittighedens Vaaben kæmpede for „Kvindernes borgerlige Forbedring", — saa har Stuart Mill i vore Dage thyet til Logikens Rustkammer for at væbne sig til at slaa et Slag for Kvindens fuldstændige Emancipation og Ligestilling med Manden. Ideerne ere navnlig i Amerika traadte praktisk ud i Livet, og her i Europa have de franske Revolutioner og de socialistiske Bevægelser jo ogsaa altid stillet Kvindens Emancipation i forreste Række af deres Fordringer, ligesom de ogsaa nyde Æren af at have frembragt en Række forargelige kvindelige Skikkelser, der for Kvindens Bedkommende godtgjøre Sandheden af Aristoteles' Ord: „som Mennesket efter sit Djemed er det fortræffeligste af alle Væsener, saaledes er det ogsaa, fjernet fra Lov og Ret, det fletteste af alle."

Det kan ikke undre, at Emancipationsideerne — selv i deres grælleste Form — trænge sig frem i et Alt prøvende Aarhundrede som vort; thi det kunde jo let forudsees, at naar den yngste Naturvidenskab ingen oprindelig og principiel Forstjæl anerkjender mellem Mennesket og Dyret, men anviser Mennesket Ærespladsen som en højere Abesform, saa kunde det heller ikke undgaaes, at ogsaa indenfor Menneskeverdenen de to Kjønns gjensidige Forhold maatte underkastes en Revision, hvis Udfald naturligvis blev, at Mandens Overlegenhed kun er en tilranet Magt, „et brutalt

Factum", og at Kvindens „Underkuelse" kun er en Følge af mange Tidens „Ufrettelse". Men som det ikke kan undre, at disse Ideer fremkomme, saaledes kan det heller ikke skade synderligt, eftersom Samfundsforholdene ere for fast begrundede til at skydes isænk ved en logisk Kugleregn, og eftersom Størstedelen af Kvinderne enten have for megen Religiositet eller dog for megen sund Sands til strax at lade sig fange i det logiske Net, hvor talentfuldt det end er knyttet. Muligen kunde endogsaar disse Emancipationsbestræbelser bringe virkelig Gavn i mange Retninger, idet Djet ved dem kan blive opladt for mange vitterlige Skævheder og Fejl i Kvindernes Stilling, hvis Ændring godt lader sig forene med Kristendommens Grundbetragtning og Aand.

Hvad er da — fra et kristeligt Synspunkt — det Berettigede, og hvad er det Uberettigede i denne megen Tale om Kvindens Emancipation? Aldeles uberettiget er det fornemlig at tale om Kvindernes „Underkuelse" indenfor Kristendommen. Det maa desværre villig indrømmes, at der kan paavises mange Ægteskaber, hvor Hustruens Stilling er en Skændsel for Manden; det maa ligeledes indrømmes, at ogsaa de ugifte Kvinders Forhold paa mange Maader kunde ordnes friere og bedre. Men af den Omstændighed, at enkelte Kvinder bevislig blive behandlede med Brutaltet og Raahed, følger dog kun Berettigelsen til at

anbefale nye og bedre Ordninger i det Enkelte —
 f. Ex. Indførelsen af en borgerlig Ægteskabskontrakt
 ved Siden af den kirkelige Vielse og muligvis en Om-
 ordning af Skilsmissegforholdene — men ingenlunde
 følger deraf Berettigelsen til at udtale, at Kvinden i
 Almindelighed befinder sig i en Tilstand af Ufri-
 hed og Underkuelse. Den kristne Kirke vil og bør al-
 tid række Haand til at ordne og omdanne alle de
 Punkter i Kjønneses gjensidige Forhold, hvor Kristen-
 dommens Kjærlighedsaand endnu ikke har skabt sig
 passende Former — og i saa Henseende er den tak-
 nemlig for enhver Anvisning — men den kan og vil
 ikke paa nogen Maade gaa ind paa den Anskuelse, at
 der endnu forestaaer en stor „Kvindernes Befrielse“,
 som skulde være langt mere frugtbringende, langt san-
 dere og ædlere end den Frihed, som Kristendommen
 ogsaa i denne Henseende har bragt. Udenfor Kristen-
 dommens Frihed findes kun den Frihed, som er „Ond-
 skabs Skjul“, den Frihed, som vel kan begynde i Aanden,
 men som i Regelen ender i Kjødets. Som Kristendommen
 har afføjet Slaveriet, men ikke derfor har afføjet den tje-
 nende Stand, saaledes har den hævet Kvinden fra Under-
 kuelse til Frihed, til Eigestilling ligeoverfor Gud og
 til at være „Mandens Medhjælp“ i Livets Gjerning
 og Kamp, men ingenlunde har den derfor ophørt at
 betragte Kvinden som „den svagere Del“, for hvis
 Virksomhed Gud har sat Skranke, som tydelig nok

ere udtalte baade gennem Skriften og gennem Naturen. Egeoverfor de Mange, der mene, med Logikens Rod at kunne udmaale alle Dnybder — baade Livets og Dødens — og alene ved Tankens Hjælp at kunne omdanne den onde Verden, maa man atter og atter minde om Salomons Ordsprog (3, 5): „forlad dig paa Herren af dit ganske Hjerte, men forlad dig ikke fast paa din Forstand!“ Og hvor Herren gennem sit aabenbarede Ord saa tydelig har anvist Kvinderne deres Plads ved blandt Andet at udtale, at Hustruen skal være Manden underdanig, thi „Manden er Kvindens Hoved“, og at „Kvinden ikke skal lære, ej heller byde over Manden, men skal være i Stilhed“, — der maa man gjøre det klart for sig selv, at man ikke samtidig kan være en Kristen og dog hylde de nye Ideer om Kvindens absolute Ugestilling med Manden i alle Forhold. Man indvende ikke, at Apostlenes Ord kun gjaldt hine Tider, hvori de selv levede; thi havde det været Tilfældet, saa havde de vistnok — i Underkuelssens Tider, som det just dengang var — haft mere Behov udelukkende at sige til Mændene: „underkuer ikke Kvinderne“ end at advare Kvinderne mod Overgreb; nej, de ligelig uddelte Formaninger, til Mændene: „elsker eders Hustruer som Eder selv“ og „lever med dem som med den svagere Del,“ og til Kvinderne: „værer underdanige i alle Ting,“ tyde just paa, at det er et af alle Tidsforhold uafhængigt Princip om Forholdet mellem

Kjønnene, som Apostlene udtalte. Og som Skriften udtaler sig imod Kvindernes Emancipation, saaledes synes ogsaa Naturen — som man jo nu til Dags hellere lyster til — at benægte Kvindens Ret til overalt at indtage Mandens Stilling. Man svare ikke, at ingen Dødelig kjender Kvindens Natur, fordi den aldrig har faaet Lov til at udvikle sig frit, men befinder sig i en Tilstand af „Afrettelse“, saa at „dens ene Halvdel er i et Dampbad, medens den anden er i et Snebad“, og saa at Ingen er berettiget til at udtale nogensomhelst positiv Mening om Kvindenaturen, før end man faaer eksperimenteret frit dermed. Er dette Tilfældet, saa lader os begynde med at tvivle om Alt! Have de Tusinder af Aar, hvori Verden har staaet, ikke været tilstrækkelige til at yde det allermindste praktiske Bidrag til Kvindespørgsmaalets Løsning, og er det nødvendigt paa dette Punkt at begynde helt forfra og at gaa eksperimenterende tilværks, for at saa selv den tarveligste Mening, skulde det da ikke være nødvendigt paa mange flere Punkter at gjøre det Samme? Og hvis Kvindenaturen i sin nuværende Skikkelse er en Frugt af Afrettelse eller Underkjøbelse af Manden, mon da ikke dennes Natur ogsaa skulde være et Produkt af de samme Faktorer, eftersom vi jo dog Alle ere „afrettede“ af vore Forældre. Lader os saa hellere kaste al Dannelse og Optugtelse overbord og vende tilbage til Naturen, for at prøve os frem og se hvad vi

due til! Eller turde der dog ikke nok i Kvindens finere Regemsbygning, hendes tidlige Udvikling og naturlige Udstyrelse, hvor Kjønsforholdene gennem mange Aar spille en anderledes gennemgribende Rolle end hos Manden, ligge et Vink fra Naturen om, at Kvindens Bestemmelse væsenlig gaaer i anden Retning end Mandens? Eller er det udelukkende en Følge af Dressur, at den opvoksende Dreng i Reglen griber efter Pistolen og vil tumle sig frit, medens den opvoksende Pige først færdes med sin Duffe og senere viser gennemgaaende Tilbøjelighed for Husets Syssler? Og naar alle Menneskers umiddelbare Følelse vender sig bort med større Afstn fra den dristfældige eller sjuske og uordenlige Kvinde end fra en lignende Mand, mon ikke den medfødte Sands derved udtaler en Mening, fuldt saa berettiget som alle logiske Paastande? Det var derfor ikke usande Ord, som Chaumette tilraabte den første Revolutions Kvinder, der fordrede absolut Eigestilling med Manden: „Naar er det blevet Skik, at Kvinderne ville opfylde Pligter, som Naturen alene har bestemt for Manden? Har Naturen givet os Mænd Bryster til at nære vore Børn? . . . taabelige Kvinder, hvorfor ville I være Mænd? I Naturens Navn, bliver hvad I ere!“

Som det derfor lader sig formode, at Emancipationsbestræbelserne væsenlig udspringe fra to Kilder: først, den voksende Ulyst til at bøje sig for Guds

Ord, og dernæst: fra det politiske Livs Udvikling paa Familielivets Bekostning, hvorved Kvinden maa synes ubrugbar, naar hun ikke kan finde Anvendelse i Statens Tjeneste, — saaledes er det heller ikke vanskeligt at paapege Følgerne af Emancipationsbestræbelsernes eventuelle Sejr. Den første Folge vilde ramme Kvinden selv. Vil hun opgive sin Plads som Mandens „Medhjælp“ indenfor de af Gud og Naturen satte Grændser, for at optræde som Mandens Concurrent i det offentlige Liv, saa maa hun med det Samme gjøre Afkald paa al ridderlig Behandling som den svagere Del og maa finde sig i, at blive betragtet snart som Modstander og snart som Kammerat. Og vil Kvinden have alle Mandens Rettigheder i Staten, hvorfor skal hun saa slippe fri for hans Pligter? Vil hun have Ret til at vælge Landets Repræsentanter eller til selv at lade sig vælge, saa maa hun ogsaa afstjane sin Børnepligt ligesaa vel som Manden. Man indvende ikke, at Kvinden er for svag hertil, thi mangen robust Bondepige kan allerede nu nok tage sin Mand fremfor mangen spædlemmet Yngling, og i ethvert Fald maatte man jo ogsaa her gaa ud fra, at Kvindens underordnede Legemskræfter kun ere en Folge af „Afrettelsen“, saa at de forandrede Forhold ogsaa nok med Tiden vilde tilføre Kullen en Hær af Kvinder. Kvindelige Væger vilde jo raade Bod paa alle Sessjonens Ulemper. Og ligesaa bittert som Kvinden

selv vilde føle sig skuffet, hvis den absolute Emancipation trængte igjennem, ligesaa haardt vilde Familielivet blive rammet derved. Enkelte udmærkede Kvinder har der vistnok altid været og findes endnu, som paa eengang kunne ofre sig til et offentligt Hverv og dog samtidig dermed kunne være ulastelige og duelige Kvinder i Hjemmets snevre Kreds; men ligeoverfor denne Erfaring staaer der en anden ligesaa hyppig, der fortæller om forsømte Hjem og uopdragne Børn og et uhykkeligt Ægteskab, fordi Hustruen og Moderen havde glemt Apostlens Formaning, at først og fremmest skal man sørge for sine Egne og mest for sine egne Husfolk. Selv ved en Kvinde som Elisabeth Fry gjør det et pinligt Indtryk, at se hende forlade sit dødsyge Barn for at gaa ombord i Fangeskibet; men hvad man kan tilgive hos en saa udmærket Kvinde, hvem Kristi Kjærlighed tvang til at handle, som hun gjorde, det vilde blive forargeligt og oprørende hos middelmaadige og ringe Kvinder, der kun løb fra Hus og Hjem for at ile til deres timelige Bedrift. I den arbejdende og fattigere Del af Befolkningen er det vel saa, at Hustruen maa tage Haand med i Arbejdet for at skaffe det Fornødne; men Erfaringen viser ogsaa det Mislige heri, idet Børnene ofte blive forfærdelig forsømte, og selv om det lykkes mangen hæderlig, fattig Kone, paa eengang at tjene med til Livets Underhold og at opdrage sine Børn godt, — i Reglen bliver den første

Fortjeneste paaskjønnet mere end den sidste, idet den simple Mand saa ofte udregner Hustruens Værdi i Mark og Skilling. Skulde lignende Forhold trænge ind i de højere Klasser, saa at Mand og Hustru hver havde deres særlige, offentlige eller private, Bedrift, saa vilde Følgen deraf blive, at Ægteskabet lidt efter lidt afløstes af „den frie Kjærlighed“; Børnene vilde i ethvert Fald blive overladte til Tjenestefolk, og Ammeinstitutionen — denne Usædelighedens Belønningskole — vilde ret florere, hvis ikke endnu værre Ting vilde ske. I Amerika, hvor Emancipationen er naaet videst, har ogsaa Fosterfordrivelsen naaet en forfærdelig Højde! Og var først Familielivet rystet i sin Grundvold, mon ikke Staten ogsaa vilde lide derved? Det er en stor Sandhed, som Plutarck har udtalt i følgende Ord: „Seg troer, at snarere kunde en Stad bestaa, som ikke havde Grundvold eller Jordbund, end en Stat, som fuldstændig var berøvet al Gudsfrugt.“ Hidtil har det været Moderens store Opgave, at frede, opelske og pleje Gudsfrugtens Spirer i Børnens Hjerter, og medens Drengen tidlig gjennem Faderen bliver bekendt med Alt, hvad der rører sig i Staten, skulde han gennem Moderen knyttes fastere og fastere til Kirken, eftersom det er Kvindens Opgave, at indvære Guds Rige i Familielivet, saa at dette dog paa nogen Maade maatte blive et Billede og en Afglands af „den hellige Familie“. Vil man nu kalde Kvinden bort fra denne

store og betydningsfulde Opgave, da ville Følgerne nok indtræde i Form af en gudsfornægtende og ryggesløs Slægt. Det er Ord, vel værd at lægge Mærke til, som en af Nutidens ypperste Theologer (Ruthardt¹⁶) har udtalt: „Det er ikke blot det indre Liv i Huset, men ogsaa det borgerlige Samfunds, Folkets og det offentlige Livs sædelige Aand, som væsentlig beroer paa Kvinderne. Om de bevare Værdighed og Renhed i Sæder eller ej — det er afgjørende for det Hele. Verdslighedens, Forlystelseslystens, Pragtlystens, Ufædelighedens Aand er, naar den udgaaer fra Mændene, en svær Sygdom, men naar den udgaaer fra Kvinderne, virker den Ruin. Thi hvad Mændene fordærve, kunne Kvinderne tildels gjøre godt igjen, men hvad Kvinderne fordærve, kunne Mændene aldrig gjenoprette.“

Medens Bestræbelsen for at gennemføre Kvindens fuldstændige Emancipation derfor fra Kristendommens Standpunkt maa betragtes som aldeles forkastelig, maa man paa den anden Side anerkjende det Berettigede i, at ville forbedre Kvindens Stilling og udvide hendes Virkefreds paa mange Punkter. Ægteskabernes Antal aftager jævnt, idet de unge Mænd enten — som i Frankrig — foretrække de frie Forbindelser eller ogsaa holdes tilbage fra Ægteskabet paa Grund af de altid besværligere Tidsforhold. Da fremdeles Kvinderne ere talrigere end Mændene, og Kvindearbejdet ved Sy- og Strikkemasfinernes Opfindelse har

været udsat for en stor Revolution, efterfom Enhandsmaskinen kan gjøre 643 Sting i Minuttet, medens Haanden kun kan gjøre 23, — saa er Følgen deraf bleven, at mangfoldige Kvinder staa ledige paa Torvet uden tilstrækkelig Anvendelse for deres Tid og Evner. En forfærdelig voxende Usædelighed er igjen Følgen heraf, idet mange stakkels Piger, af Mangel paa Virksomhed, falde i Lastens Arme. I England og Wales fandtes der i Aaret 1864 omtrent 50,000 offentlig prostituerede Kvinder, i Berlin er der efter sidste Folketælling 43,417 uforsørgede Kvinder, hvoraf 24,500 ere blevene Dsre for Usædelighed, og i Staten New-York ere 1300 Damer, Døtre af rige Mænd, indlagte i Asyler for Drukkenbolte! Paa saadanne Forhold maa der raades Bod, og vil man ikke indføre Polygami — hvad vel Ingen for Alvor vil tilraade —, saa maa man være betænkt paa at aabne for Kvinden saadanne nye Veje, der kunne forenes med hendes Natur, Anlæg og Evner, saa at der foretages en Grændseregulering mellem Mandens og Kvindens hidtil værende Gebeter. I de fleste af Europas større Byer har der dannet sig Foreninger for at fremme dette Formaal, og de Forsøg, som i denne Retning ere gjorte ogsaa hos os, maa man ønske glædelig Fremvæxt indenfor de rette Grændser. Jølelsen og den gamle Bane vil vistnok længe vaande sig ved at se Kvinderne overtage nye Gjerninger og Opgaver; men den for Haanden værende Nødstand

tvinger dertil, selv om det ikke fra Begyndelsen af har været tilsigtet saaledes. Det ligger udenfor dette Skrifts Opgave, nærmere at paapege, paa hvilke Punkter Kvindевirksomheden kan og bør udvides; dog skal her eksempelvis betones, at der i høj Grad trænges til kvindelige Læger i saadanne Sygdomme, hvor Kvindens Blufærdighed hindrer hende fra at udtale sig ret aabent for en Mand. At Kvinden har Evner just i Retning af Sygepleje kan vel ikke benægtes, og Fryxell fortæller, at i Dronning Kristinas Tid øvedes Lægekunsten i Sverig mest af kloge Kvinder, og var der dengang meget faa Syge i Landet.

Det vil i den kommende Tid være en uafviselig Opgave for Staten og det borgerlige Samfund: at aabne nye Veje for Kvinden, at undersøge og prøve, i hvilke Livsstillinger hun ogsaa udenfor Ægteskabet bedst kan blive „Mandens Medhjælp“, og som en Følge deraf maa man ogsaa være betænkt paa at lede Kvindernes hele Opdragelse ind i et mere praktisk Spor. Men skulde Kirken fra sin Side aldeles intet Skridt kunne gjøre for at beskæftige de mange ledige kvindelige Kræfter? Jo, ogsaa her aabne Diaconisseanstalterne deres Døre, og Indbydelsen udgaaer til alle de Kvinder, hvem ikke afgjort Mangel paa Kald og Evner i den Retning, eller hvem ikke andre hellige Pligter holde tilbage: „Kommer og hjælper i Kampen mod Sygdom, Fattigdom og Nød! thi hvorfor ville I staa

den ganske Dag ledige paa Torvet?" Det kan ikke betvivles, at, naar mangfoldige Kvinder føle Ænst og Trang til at træde i Statens Tjeneste, dog altid Nogle ville føle Kald til at overtage en kirkelig Gjerning, som dog langt bedre passer til Kvindens hele Natur end alle de Stillinger, som det borgerlige Samfund har at byde. Staten kan ganske vist efterhaanden finde Anvendelse for Kvindens mangehaande Evner; men den vil i Reglen kun komme til at bruge dem enkeltvis, idet den i den ene Stilling kan anvende Kvindens Fingernemhed, i den anden hendes hurtige Opfattelse, og saa fremdeles. Men Kirken kan gjen- nem Diaconissegjærningen — samtidig med at den byder Kvinden et Hjem og et Samliv med Ligesindede — anvende hendes Evner paa samlet Maade, saa at hun med hele sin Person kan virke for den Op- gave, der dog af alle ligger Kvinden nærmest: Kjærlighedens Gjærninger. Og derfor bør Diaconissegjærningen fremmes ogsaa for Kvindens egen Skyld.

Men skal der ved Diaconissegjærningen udrettes Noget af blivende Betydning, da maa der arbejdes hen mod det Maal, at Diaconissernes Stand paany bliver et Embede i Kirken, saaledes som det var Tilfældet i fordums Dage. Bevidstheden om, at man ved at blive Diaconisse overtager et Embede, vilde for- haabenlig holde alle de Kvinder tilbage fra at melde sig, som i Stillingen kun søge en Forsørgelse og som

foruden Kaldet ogsaa mangle de ydre Betingelser til at gjøre Tjenesten fyldest; alt Gledner klagede over den Hær af „halve Invalider“, der stadig begjærede at optages som Søstre. Bevidstheden om, at Diafonisfestillingen er et Embede, vilde dernæst ogsaa virke kølende paa al den falske Begejstring, der driver saa mange Kvinder til Gjærningen, idet de se den i et romantisk Rosenfær, medens den udelukkende bør sees i Troens Lys som en alvorlig Livsgjærning indenfor det virkelige Liv, i hvis Spor der findes anstrengt Arbejde, Selvfornægtelse og mange Skuffelser, men som ogsaa kan bære rige Frugter ikke blot for Samfundet, men ogsaa for den tjenende Kvindes eget indvortes Menneske. Men naar der findes saadanne Kvinder — og saadanne vilde forhaabentlig altid findes — der søge Gjærningen ikke af udvortes Hensyn eller af sværmerisk Begejstring, men af virkeligt Kald, saa de tør sige med Profeten: „Herre, Du har overtalt mig, og jeg lod mig overtale, Du har været mig for stærk“ (Jerem. 20, 7), mon det da ikke vilde være styrkende for dem, om der til det guddommelige Kald ogsaa knyttede sig et menneskeligt Kald? Den frit voksende Kjærlighed kan vel udrette meget, kan vel glæde og varme den, der øver den, men en særegen Bestyrkelse — baade i lysere og mørkere Timer — ligger der dog i, at kunne omsætte Lysten til Pligt, navnlig som denne træder os imøde i Embedets bestemte Form. Som Føbe havde et Embede,

faaledes bør ogsaa Nutidens Diaconisser have et kirke-
 ligt Embede, i hvilket de paa eengang kunne tilegne sig
 Formaningen: have vi et Embede, da lader os tage vare
 derpaa, men atter Forjættelsen: hver skal faa Løn efter
 sin Gjerning. Dette har ogsaa længe været anerkjendt,
 og i de forffjellige Landskirker arbejdes der for Sagen.
 Men naar Embedets Gjenoprettelse sættes som det
 egentlige Formaal, saa kunde man jo synes at være paa
 forkert Vej, naar man opretter Stiftelser, hvor Sø-
 strene virke og bo sammen, og hvor de Syge og Træn-
 gende komme til dem, istedetfor at Diaconisserne burde
 spredes omkring, saa at hver Menighed i Landet havde
 sin eller sine Diaconisser, faaledes som i Oldkirken og
 paa Reformationstiden, og faaledes som det endnu fin-
 der Sted i Hedningelandene, hvor de evangeliske Missio-
 nærer gjerne have Diaconisser ved deres Side til at
 undervise og betjene de hedske Kvinder. Hertil kan
 der svares med det gamle Ord: det Bedste er ofte en
 Fjende af det Gode! Bistnok bør der arbejdes for
 Ansættelsen af Menighedsdiaconisser, men fordi man
 ikke strax kan naa det Ønskeligste, maa man ikke for-
 smaa det Brugbare og det efter Forholdene Forstan-
 digste. I Tydskland forsøgte virkelig den før omtalte
 Pastor Alonne at indføre Menighedsdiaconisser efter
 Reformationstidens Forbillede, idet han foreslog, at
 Kvinderne i hver Menighed udaf deres Midte skulde
 vælge to Kvinder, der for et Par Aar ad Gangen skulde

overtage Kirketjenerindernes Gjerning, og kun i ganske særegne Tilfælde skulde Kvinderne kunne vægre sig ved at modtage Valget. I Tyskland vandt Forslaget aldrig Indgang og heller ikke hos os vilde et lignende Forsøg lykkes, selv om det blev modificeret noget. Menighedstilstandene maa være ganske anderledes udviklede, end det nu er Tilfældet, førend man kan tænke paa, at hvert Sogn faaer sine Diaconisser. Præsterne maatte nære langt større Interesse for Sagen end nu, saa de vare villige til at vejlede og samvirke med kirkelige Tjenerinder, Menighederne maatte være rede til at bære Omkostningerne ved Diaconisernes Dplæring og Underhold, og endelig maatte Kvinder melde sig til Gjerningen i langt større Antal, end det nu finder Sted. Og selv om alle disse Betingelser efterhaanden kunde ske Fyldest — dog kunde Stiftelser eller Moderhuse ikke undværes. Det er en Livsbetingelse for enhver Sag, at den faaer en Tradition, hvis Gang og Udvikling ligger tydelig for Dagen. Just derfor søgnede Gjenindførelsen af Diaconissesagen hen paa Reformationstiden, fordi man gjorde spredte og uensartede Forsøg istedetfor at anlægge Planteskoler, der kunde samle Præsterne, og hvorfra Erfaringernes Skat kunde gaa i Arv til de kommende Slægter. Vor Tid stiller desuden saa store Fordringer til Lægebehandling og Sygepleje, at det alene af den Grund vilde være uundgaaeligt, at hver Menighed maatte sende sine

Diaconisser til Uddannelse paa en fælles Anstalt, hvor Samlivet blandt de mange Søstre jo ogsaa maa tjene til Betyrkelse og Opmuntring. Naar Alt kommer til Alt, er det derfor ikke usandsynligt, at man ogsaa i Fremtiden vil blive staaende ved den nuværende Ordning, der ikke med Rette kan betyldes for et Grusald fra den apostoliske Ordning; thi ligesaa vel som vor Prædiken er en anden end Apostlenes og vor Mission drives anderledes end deres, saaledes maa ogsaa de forandrede Forhold føre Diaconissesagen ind i et andet Spor. Men altid bør der tilstræbes den inderligste og nøjeste Forbindelse mellem Moderhusene og de forskjellige Menigheder i Landet, saa at disse enten sende Kvinder ind til Uddannelse eller saa at Diaconisser, saa vidt mulig, udsendes fra Stiftelserne til alle de Steder, hvorfra Begjæring om Hjælp maatte komme. Et smukt Exempel paa, hvorledes et Moderhus kan træde i Forbindelse med en Menighed, forekommer i Staden Mühlhausen i Elsas, hvor den kvindelige Menighedspleje siden 1853 er ordnet paa en ganske ejendommelig Maade. I det saakaldte Diaconatshus bo Søstrene sammen og samles her paa regelmæssige Tider til Andagt, Maaltid og Hvile. Udenfor disse Tider arbejde Søstrene enten i det til Moderhuset knyttede Hospital eller virke ude i Staden, som er inddeelt i syv Kvarterer, der hver have deres Forstander, Læge og Diaconisse. Denne sidste har i hvert Kvarter

fit Aftrædelseslokale, hvor baade hun og Bøgen kunne træffes visse Tider paa Dagen, og hvor hun ved en Piges Hjælp kan tilberede Mad til de Syge i hendes Distrikt, som i Middagsstunden kunne lade deres Portioner afhente. Efter at have røgtet sin Gjerning i Stationshuset og have tilseet sine Syge, vender Søsteren saa selv tilbage til Moderhuset paa de fastsatte Tider. Ogsaa hos os kunde maaske en beslægtet Ordning have en Fremtid for sig i de større Stæder!

Skjøndt det saaledes skulde synes indlysende, at Diaconisfagen bør fremmes baade for Menighedernes og for den kristne Kvindes egen Skyld, saa er dette dog endnu saa langt fra anerkjendt, at der tværtimod atter og atter fremkommer Angreb og Indvendinger, der ved efterhaanden at gnave sig fast i den almindelige Bevidsthed sinke og hæmme Sagens Udvikling. Egeoverfor de skabende, produktive Aander staa jo altid de kritiske eller nedrivende Aander, og Fliedners Bærk er heller ikke undgaaet hverken den alvorlige Polemik eller Spottens snertende Svøber. Dog derved voxer og styrkes just enhver Sag, og der er dyb Sandhed i den hellige Theresias Ord: „Sandelig, Intet behager mig ved Verden uden det, at den ikke vil taale nogen Fejl hos de Fromme; naar de se os begynde, ville de strax have os fuldkomne; paa 100 Miles Afstand spore de Fejlene hos os, og af Støvgranet gjøre

de en mægtig Plet; dog derved drives de Troende til Alvor og Narvaagenhed!"

Jeg skal kortelig fremstille og imødegaa de ogsaa hos os idelig tilbagevendende Indvendinger mod Diafonisjesagen.

Først møde vi Nationalitetsindvendingen: Diafonisjevæsenet er en thdsk, forkroblet Plante, som forhaabenlig aldrig vil trives i nordisk Jordbund! Vi behøve ikke nærmere at indlade os paa denne Indvending, idet den foregaaende historiske Udvikling tilstrækkelig vil have godtgjort, at Diafonissegjerningen er en apostolisk, oldkirkelig Institution, der kun blev kaldt til Live igjen af Gliedner, hvis Nationalitet i denne Sammenhæng er aldeles uden Betydning. Sagens Fremgang og Væxt i Sverig tyder ogsaa paa, at den nordiske Jordbund ikke er saa ugunstig endda, og det maa derfor snarere betragtes som Tegn paa Kunstenhed end paa aandelig Sundhed, naar Sagen ikke trives bedre hos os.

Vi gaa dernæst over til Indifferentismens Indvending, der klæder sig i saadanne Ord: Sagen trives ikke, fordi den gribes forkert an, drives religiøst istedetfor human, medens det Rette vilde være, at det Religiøse rent lagdes af eller i det mindste traadte bagved det Humane! For det Første troer jeg, at Bebrejdelsen er uretfærdig; thi, saa vidt mig bekjendt, kommer den herværende Diafonisfestiftelses Præst sjældent til de

Syge, undtagen naar disse selv udtrykkelig anmode
 derom, og Søstrenes saa ilde anstrevne Bøn paa
 Sygestuerne finder paa Enkeltstuerne aldrig Sted, hvor
 Noget beder sig fri derfor, og paa Fællestuerne ikkun
 da, naar Flertallet Intet har derimod. Men dernæst
 beroer dette Angreb paa et fuldstændigt Fejlshyn paa
 Diaconissesjagens Opgave, der udelukkende sættes i
 Legems forplejning, og til Grund for hele denne
 Indvending ligger den nu saa almindelige Forgudelse
 af det Humane paa det Religiøses Bekostning. Det
 Humane, den almindelige Menneskekjærlighed, til hvil-
 ken alle ædle Mennesker — hvad enten de ere
 Kristne, Jøder eller Tyrker — kunne række hinanden
 Haand, kan vistnok virke til stor Velsignelse og kæmpe
 tappert mod alle Syndens Følger, Fattigdom, Hun-
 ger, Sygdom og Sorg, saaledes som vi jo ogsaa i
 Kjøbenhavns Understøttelsesforeninger, der mere og
 mere blive rent humane Samfund, have smukke Ex-
 empler derpaa. Kun maa man ikke knytte overdrevne
 Forventninger til disse humane Samfund, der ofte love
 langt mere, end de kunne holde, og hvor den op-
 rindelige Kjærligheds Aand ofte kvæles under de vox-
 ende bureaukratiske Former, som i Rængden stille for-
 store Fordringer til Mennesker med Hensyn til frivillig
 Opofrelse af Tid og Flid. Et advarende Exempel
 kan hentes fra Erlangen, hvis private Fattigpleje i lang
 Tid betragtedes som et Mønster, men som senere siges at

være udartet og stivnet i formelt Bureaufrati. Men naar Kirken i vor Tid kun kan glæde sig ved og ønske alt Godt over de humane Bestræbelser for at lindre menneskelig Nød, saa maa den dog igjen paa sin Side bestemt fordrø Anerkjendelse ogsaa for en religiøs og, endnu bestemtere, for en kristelig Menneskekjærlighed. Saa længe de humane Foranstaltninger end ikke tilnærmelsesvis kunne pege hen paa Noget, der ligner et Bospisningsunder i Orken, have de i hvert Fald ingen Ret til at bestride Kristendommens Berettigelse til, paa Troens Grund at bygge Vajsenhuse som Franches eller Sygehuse som Gliedners! Og er det gavnligt at modarbejde Syndens Følger, mon det da er uberettiget, paa et Hospital at modarbejde ogsaa Syndens Aarsag, idet man samtidig med Legemets Helbredelse søger at indvirke paa den Syges Sjæl? Eller har Elisabeth Frø Uret, naar hun siger, at først „Kjærlighed til Sjælen er Sjælen i al Kjærlighed.“ Bistnok kan der drives Misbrug med Kristelighedens Navn, som ofte knyttes til saa Meget, som ikke er kristeligt i sit inderste Væsen, men paa den anden Side er den sande kristelige Belgjørenhed i saa skammelig Forfald, at det er paa høje Tid, at Kirken tager sig sammen, hvis den ikke lidt efter lidt vil se sig overfløjet af humane Samfund og en af sine skjønneste Rettigheder — og Pligter — vristet ud af sin Haand. I høj Grad trænge vi til at lægge os

Formaningen paa Hjerte, som en af Nutidens Theologer (Sartorius) har udtalt: „Paa Grund af Statens aftagende Kristelighed er det mere end nogensinde hellig Pligt, ej blot omhyggeligt at bevare hvad der findes af kirkelige Indretninger og Sæder . . . , men ogsaa paany at oplive Anvendelsen og hæve paagjældende Virksomhed fra blot Omsorg for Legemet til ogsaa at være Omsorg for Sjælen, uden hvilken den taber sin geistlige Karakter og bliver ren kommunal.“ I disse Ord ligger der en Opfordring til Kirken om ogsaa at antage sig Diaconisfesagen, der vistnok hører til de kirkelige Indretninger, „der ej blot bør bevares, men hvis Anvendelse ogsaa bør oplives paany.“ Dog maa det aldrig komme dertil, at Diaconisfestiftelserne blive kirkelige Anstalter, hvor Søstrene drive Propaganda paa egen Haand, og hvor de Syge „tvinges med Magt“ til Guds Rige; thi ogsaa her finder Apostlen Jakobs Ord (3, 1) sin Anvendelse: „Ikke Mange iblandt Eder blive Lærere, vidende, at I skulle faa større Ansvar!“ Orden og Tugt, god Sygepleje og kjærlig Omgang vil altid blive en Diaconisfestiftelses bedste Anbefaling og sikreste Værn, og altid bør det erindres, at Søstrene skulle staa under Rægen og ikke umiddelbart under Himlen. Aldrig tør Hensyn til Troesbekjendelse have Indflydelse paa de Syges Behandling; thi som en tydsk Læge træffende har sagt: „De Syge maa deles efter Sygdom og ikke efter Konfession; et udelukkende katholsk

Engelus er ukatholisk, og et udelukkende evangelium er vistnok — imod Evangeliet!" Men undgaaes alle Skær, saa tør det ogsaa haabes, at Diaconisserne ved deres fjærlige, fredsomme Bandel kunde vinde Mange for Guds Rige, saa at Ordet endnu kunde stadfæstes ogsaa for dem: at Mennesker, som ikke tro Ordet, kunne vindes uden Ord ved Kvinders Omgængelse (1 Pet. 3, 1); og hellere end at sige, at det Religiøse bør træde bag ved det Humane, ville vi sige, at det Religiøse bør være Sjælen i det Humane, saa at Kristi Kjærlighed tvinger til at gjøre det Gode. Og kom der saa ogsaa engang et oprigtigt bekyndende Ord over en Diaconisses Læber — ja, lad Mennesker kun kaste Sten paa hende for denne Synd, jeg troer, den er tilgivet af ham, der sagde: hendes Synder ere forladne, thi hun elskede meget! (Luk. 7, 47).

Men selv om Mange ville være rede til at anerkende Kirkens Ret og Pligt til at øve Velgjørenhed paa sin ejendommelige Vis, saa have de dog strax en ny Indvending paa rede Haand imod den foreliggende Sag, idet de sige om den, at den er drevet ind i et katholisk Spor. Fra Katholikerne selv er denne Brejdselse forlangst fremkommen mod den evangeliske Diaconissesag. I „Rheinisches Kirchenblatt“ (1848, 40—41) hedder det saaledes blandt Andet: „Ligesom Børn, naar de have været i Kirke, lave sig Smaaaltre og Sligt, saaledes har Gliedner handlet med sin Dia-

konisjeanstalt. I latterlig Efteraben taler han om Noviciat, Prøveaar og Eignende kort sagt, hvad det Ddre angaaer mangler Intet, det er kun en Anstalt beregnet paa at gjøre Propaganda, . . . og Foregivendet, at skulle tjene den lidende Menneskeslægt, er kun et Udhængsskilt, beregnet paa at skuffe dem, der ikke kjende det Enkelte." Eignende Angreb — om ikke i saa skamløs Form — ere lige indtil den Dag idag oftere fremkomne fra katholsk Side, hvor man kun ugjerne giver Slip paa den gamle Anke imod vor evangeliske Kirke, at den ikke har Kjærlighedens skabende Kraft. Men højlig maa det undre, at denne Indvending med stor Stædighed rejses ogsaa indenfor den protestantiske Kirke, saa at i mange Lande den offentlige Menings Ledere (hos os f. Ex. „Fædrelandet“ 1870, Nr. 144) paastaar, at det katholske Mabolag, hvori Gliedner boede, og navnlig Nonneklostrene have haft Indflydelse baade paa hans hele Betragtning af Sagen og Maaden, hvorpaa han bragte den i Udførelse, og saa at det er blevet en Troessætning iblandt Folk, at Diafonisfestiftelserne ere Stationer paa Vejen, der fører til Rom. Denne overdrevne Frygt for det Katholiserende harmonerer i ethvert Fald kun daarligt med den Interesse, der herhjemme begynder at vise sig for det rigtig Katholske, idet de barmhjertige Søstres — „Nonnernes“ — franske Undervisning jo er blevet til en Modesag, og deres ifjor foretagne Indsamlinger i

Husene, til Oprettelsen af et Hospital, er jo det bedste Bevis paa, at de maa anse Jordbunden herhjemme for brugbar til Katholicismens Udsæd. Og selv om det nu ogsaa var saa, at Diaconisfesagen i sin Udvikling havde faaet Berøringspunkter med de barmhjertige Søstre, saa kunde dette vel ikke undre, eftersom Forsølgelsen af ensartede Formaaler let kunne medføre beslægtede Midler, og heller ikke burde dette være nogen Grund til absolut at vise Misstemning mod Sagen, eftersom det jo dog er sandt, hvad der engang er bleven udtalt, at de forstjellige Konfessioner ikke bør skilles fra hinanden ved en uigjennemtrængelig Mur men kun ved et Gitter, gennem hvilket man kan se ind til hinanden for at lære af hinanden. Men endnu mindre er der Grund til Uvillie mod Diaconissegjerningen, naar det lader sig godtgjøre, at denne, saa meget omtalte, fornummede Katholicisme, er et rent Fantasiibillede. Først lader det sig historisk paavise, at det ikke var det katholske Nabolag eller Nonneklostrene, men et Besøg i Mennonitternes Menighed i Holland, der indgav Fliedner Ideen til Diaconisfeembedets Gjenoplivelse, og hvad Ideens Udfoldelse i Livet angaaer, da maa man snarere beundre den aandelige Sundhed og nyffabende Kraft, hvormed Fliedner gennemførte sin Plan, hellere end man tør anke over, at han gled over i Katholicismens Spor, med mindre man hertil regner dette, at han indførte faste og bestemte Former, som dog

ere absolut nødvendige overalt, hvor noget Alvorligt skal gjennemføres, og ikke mindst i Guds Riges Anliggender gjælder det, at Gud er ikke Forvirringens, men Ordenens Gud. Vi have i det Foregaaende med Villie fremstillet baade de barmhjertige Søstres og Diaconisernes Færden og Livsvilkaar, for at enhver uhildet Betragter ved en Sammenligning maatte kunne se, at her er stor Forskiel baade i Formerne og Aanden. Baade de barmhjertige Søstre og Diaconiserne optages ved en Indvielse, men medens denne for hine medfører et Løfte for Livstid, saa staaer det derimod disse frit for at træde tilbage, naarsomhelst de selv eller deres Forældre maatte ønske det, og det afslagne Løfte gjælder ikke dette eller hint Enkelte, men Hjertets Hengivelse til Kjærlighedens Tjeneste, som fordres opfyldt i fuld evangelisk Frihed, saa at Moderhuset kun fordrer Enhed i det Nødvendige, men giver Frihed i det Tvivlsomme, og stræber efter Kjærlighed i Alt. Medens de barmhjertige Søstre kun optages for en høj Betaling og ikke maa tages fra den simplere Klasse, saa aabne Diaconisefhusene derimod Dørene uden Betaling for Alle, idet de ikke derfor undertjende Dannelsens store Betydning, men idet de ville forsøge, ved Undervisning og ved Søstrenes daglige Samliv at hæve de mindre til de mere Dannedes Standpunkt, og selv om dette ikke altid lykkes, gaa de dog ud fra Glædnens træffende Ord, at ogsaa i denne Sag kan der være god Brug

baade for „Officerer, Underofficerer og Soldater.“ Ikke
 mindst i denne Omstændighed ligger Berettigelsen til
 at have Prøveaar og Prøvesøstre, hvis Tilværelse
 blandt Diaconisserne derfor ikke er en katholiserende
 Efteraben, men en ligefrem Nødvendighed og Trang.
 Og hvad nu Dragten og Søsternavnet angaaer,
 der navnlig skulle stemple Diaconissevæset som ka-
 tholisk, da vilde man upaatvivlelig, selv uden de barm-
 hjertige Søstres Forbillede, være kommen til at ind-
 føre disse to Forholdsregler. Allerede Oldkirkens
 Diaconisser benævnedes „Søstre“, og i Søsternavnet
 ligger der noget hjemligt og hyggeligt; for de Syge,
 Røgen og Præsten er denne Benævnelse just en smuk
 Mellemvej mellem den blotte Kalden ved Navn, der
 ikke vilde somme sig, og den formelle Frøentittel, der
 kun slet vilde staa i Samklang med mange af de
 Gjæringer, som en Tjenerinde maa udføre. Heller
 ikke bør det lades ude af Betragtning, at ved Søster-
 navnet, som kan anvendes paa Alle, er man paa en
 heldig Maade hævet ud over al smaalig Overvejen af,
 hvordan man i ethvert enkelt Tilfælde skulde tiltale
 Diaconisserne, hvis Fortid jo kan være højst forskjellig,
 idet Nogle kunne komme fra fornemme Huse, medens
 Andre kunne være af ringe Stand; fremfor Alt gjælder
 det dog ved Tjenerindegjærningen: at bringe Rang-
 spørgsmaalet — og saavidt mulig Misundelsen —
 ud af Verden. Og se vi hen til Dragten, da maa

det vel erindres, at man i Rapperswerth oprindelig lod Diafonisserne klæde sig efter Behag; men det Mislige herved viste sig — som det var at vente og som det ogsaa vilde ske hos os — i en dobbelt Retning, idet Søstrene efter deres Natur enten klædte sig som Modedamer eller som Nonner. Derfor blev det efterhaanden nødvendigt, at fastslaa en bestemt, jævn, tæffelig Dragt, hvis Farve er noget forskjellig i de forskjellige Lande, (mørkeblaa i Rapperswerth, sort hos os), og hvis Snit med Forsigtighed kan tillempes lidt i Aarenes Løb, for at Dragten ikke skal blive altfor grel. Det er utryffeligt blevet Søstrene paalagt, ikke at bære Sølvkors eller lignende „katholske Tegn“ om Halsen. Hvor Kvindedragten er saa karrikeret som nu, og hvor Moden midt i en Tidsalder, som roser sig af sin Fornuft og praktiske Sands, dog hver Dag ifører Kvinden de taabeligste og mest uhensigtsmæssige Dragter, der er det et glædeligt Syn, at se en Diafonisse i sin prunkløse Klædning; men endnu større Betydning har Dragten derved, at den beskytter Kvinden, som bærer den, idet den aabent udtaler, hvem hun er, og hvad Hensigten er med hendes Gærden snart i tætbefolkede Gader og snart i Mulm og Mørke paa ensomme Veje. Og hvad nu Livet i Moderhuset angaaer, hvor forskjelligt er det dog ikke fra de barmhjertige Søstres? Paa Diafonisseanstalterne er der ingen ensomme Nattevandringer gennem Kirke og Kjælder, ingen smaalig

Udstykning af Tiden, men Alt gaaer sundt, sandt og naturligt til, saa at Søstrene ikke ere i et Kloster men i et Hjem, hvorfra Glæden ingenlunde er banlyst. I Kaiserswerth har hver Søster en Maanedes Sommerferie, hvor hun kan rejse bort, og i sin Fritid kan hun baade aflægge og modtage Besøg, ganske som Døtre kunne i deres Hjem. I sit lille vakre Skrift „Ett Par Blad ifrån Rhenstranden“ (1846) fortæller Frederika Bremer, at hvad hun forgjæves havde søgt paa alle sine Rejser, blandt de selvtilfredse Grosserer, blandt Hamborgs Millionærer, i de fornemme Kredse og blandt den arbejdende Klasse, det fandt hun først iblandt Kaiserswerths Diaconisser, nemlig: „lykkelige Menninger“! Og vende vi os fra den Forskjel i udvortes Former, som adskiller de barmhjertige Søstre og Diaconisserne fra hinanden, til en Betragtning af den Aand, som giver sig Udtryk i disse Former, da kommer her den væsentligste Forskjellighed tilsynne. Det bliver atter og atter indprentet de evangeliske Diaconisser — baade ved deres Indvielse og under Tjenestens Gjerning — at deres Stand ikke medfører nogen særlig Fortjenstlighed, at ethvert troende Menneske, som røgter sit Kald i Livet, er Gud ligesaa velbehageligt, som de, og at ogsaa de falde ind under Herrens Ord om de unyttige Tjenere, der kun kunne frelses af Naade. Anderledes lyde Udtalelserne i den katolske Kirke. Allerede ved Diaconissernes Indvielse hos Nestorianerne

blev det udtalt, at Tjenerinderne ved deres gode Gjerninger kunde fortjene at faa Gjengjæld af Gud (jvnf. S. 70), og denne Tankegang kommer ofte frem endnu den Dag idag med Hensyn til de barmhjertige Søstre. Da Gliedner i 1862 havde udsiedt et Opraab til de evangeliske Somsruer om at blive Diaconisser, udtalte „Westfälische Kirchenblatt für Katholiken“ (1862, 18 Oktober, Nr. 42) sig i den Anledning paa følgende Maade: „Skulde det ganske være undgaaet Kafferswerther-Direktionens Opmærksomhed, at naar der paa den ene Side, den romerske, aarlig indtræde Hundreder af Søstre, og der paa den anden Side, den evangeliske, iblandt Tusinder kun komme nogle Enkelte, saa maa Grunden til denne Forskjellighed søges dybere? Den katolske Kirke har altid fastholdt Væren om de saakaldte evangeliske Raad (o: om Fortjenstligheden af frivillig fattigdom, ugift Stand og Lydighed mod geistlige Foresatte); den anseer den rette Efterlevelse af disse som Betingelse for Opnaaelsen af en højere Fuldkommenhed i dette Liv og af en højere Grad af Salighed i det andet Liv. Hvor denne Anskuelse ikke plejes men snarere principielt bekæmpes, der vil det efter vor Formening altid skorte paa tilstrækkelig Tilskyndelse og Begejstring til at fatte det Forsæt: for bestandig at udløse sig af denne Verdens Baand og kun at leve for en højere Verden.“ — Og at de barmhjertige Søstre

selv godkjende denne Tanke om en selvfortjent lille Krands ved Siden af den Krone, som de forvente af Jesu Haand, fremgaaer blandt Andet af følgende Indskrift, som i det mindste for nogle Aar siden fandtes paa Kirkegaarden i Zell i Zillerdalen: „De barmhjertige Søstres Congregation i Erkebispedømmet Salzburg anbefaler deres kjære afdøde Medsøstres Sjæle til alle troende Kristnes fromme Erindring og Bøn. Dø vi i Engetjenesten, saa dø vi visselig for Kristus, og en saadan Død forøger vor Belønning.“

Saadanne Udtalelser kunne ikke misforstaaes; først naar en saadan Tankegang skulde trænge ind og blive næret blandt de evangeliske Diaconisser, vil det være paa Tiden at rejse Beskyldning for katholske Tendenser!

Men naar vi nu have imødegaaet den nationale, humane og konfessionelle Indvending, — saa træder strax Kirkeretten frem og rejser sin Anklage: Diaconissesejagen staaer endnu ikke i det rette Forhold til Folkekirken, er ikke optaget som Led i Kirkens Organisme! Her er virkelig en Banstелighed, som imidlertid ikke kan overvindes, førend Gjærningen, som foran udviklet, bliver anerkjendt som et kirkeligt Embede; først da blive Diaconisseseftistelserne udløste af deres nuværende svævende Tilstand og kunne træde i det rette Forhold til Folkekirken. Løsningen hører Fremtiden til; men selv nu tør man glæde sig over den stadige og vøgende Tilnærmelse, som finder Sted mel-

lem Anstalterne og Kirken, selv om ikke alle Lande i saa Henseende staa paa samme Trin. I England er man naaet videst, idet Diaconisseanstalten i London er indlemmet i den kirkelige Organisme, hvorfor ogsaa alle Søstrene blive indviede til Gjerningen af Stadens Biskop. I Tydskland har den rhinsk=westfalske Diaconisseforening frivillig indordnet sig under Provindsialsynoderne, hvis Medlemmer som saadanne have fast Sæde i Stiftelsernes Bestyrelse. Ogsaa hos os skeer Tilnærmelsen lidt efter lidt. Sjællands Biskop er Medlem af Diaconissestiftelsens Bestyrelse, og altid flere og flere Præster og Menighedsmedlemmer begynde at nære Interesse for Sagen, og fra sin Side viser Stiftelsen sin Overensstemmelse med Folketirken ved i sine Grundbestemmelser (§ 1) at udtale, at den staaer „paa den Troens Grundvold, der er lagt i vor evangelist=lutherske Folkekirke,“ hvorfor ogsaa Kvinder, der nære afvigende religiøse Anskuelser, ere udelukkede fra Optagelse blandt Søstrene.

Medens de foregaaende Indvendinger mere eller mindre have haft deres Udspring fra Tanken, der fra de forskjelligste Sider har søgt at angribe Sagen, saa staaer der endnu nogle Indvendinger tilbage, der nærmest stamme fra den umiddelbare Følelse, og som kunne betegnes som det naturlige, verdslige Mennekehjertes Modstand.

Først hedder det: det er farligt for en ung Piges Dyd, at skulle færdes udenfor Moderhuset som Diaconisse blandt alskens Mennesker, tidlig og sild, ofte i Mulm og Mørke. Hvor megen daarlig Tale kan hun ikke faa at høre, hvor mange Forlokkelser og Fristelser kan hun ikke blive udsat for? Hertil kan kun svares med det Spørgsmaal: hvilken Stilling har ikke sine Fristelser og Farer? thi vi leve jo i en Verden, hvor Erfaringen stadfæster Jesu Ord: det er umuligt, at Forargelser ikke skulle komme. Mon ikke Snyppen, der maa arbejde i alskens Huse, Gouvernanten, som ofte maa leve under yderst vanskelige Forhold, ja mon ikke den unge Pige, der færdes paa Skøjteløberbaner og i Selskabslivets Tummel, skulde faa nok saa megen daarlig Tale at høre og være nok saa store Fristelser undergivne som Diaconissen? Kan „den gode Opdragelse“ bevare saa Mange fra Fejltrin, mon da ikke Kristustroen kunde udrette det Samme? Og i det Hele er det vistnok en Fejl, naar saa Mange mene, at Kvindens Dyd skal være ubevidst, skal klæbe ved hende som Dufte ved Rosen; den unge Piges Naivitet er vistnok elskværdig, men det er et Bovestykke at gaa Livet igjennem alene med den. Det gjælder ogsaa om Dyden, at, hvad man ret skal besidde, maa man selv erhverve, kæmpe for og beskytte, og ogsaa om de unge Kvinders Forhold til Verdenslivet kunne Digterens Ord (H. Herk) derfor anvendes:

„Du Alting skal forklare,
Men Intet skal Dig smitte,
Dig selv Du skal bevare
Urrørt i Sletheds Midte!“

Den næste Indvending lyder saaledes: det er skammeligt at udsætte unge Pigers legemlige Sundhed ved at paalægge dem meget grovt Arbejde og ved at udsætte dem for Følgerne af Nattevaagen og Smitte. Hvad det grove Arbejde angaaer, da nære Udenforstaaende vistnok altfor overdrevne Forestillinger om, hvad der i saa Henseende bydes en Diaconisse; at hun imidlertid maa komme i Husene til de Syge ikke for at lade sig tjene, men for selv at tjene, ligger dog vel i Sagens Natur. Og mon dette, engang imellem at vaage i Kjærlighed over en Syg, vel skulde være mere nedbrydende for Helbredet end atter og atter at dandse Natterne bort? At Diaconissen kan blive smittet af den Syge og kan dø som en Følge deraf, er ganske vist; men derfor bør det ogsaa dobbelt erindres, at Ingen bør overtage Gjerningen uden af indre Kald. Har hun imidlertid dette, saa vil hun ogsaa nok erfare, at hun vandrer under Forjættelsen (Ps. 91, 5—6): „Du skal ikke frngte for Nattens Gru, for Pilen, som flyver om Dagen, for Pest, som sniger sig frem i Mørket, for Sot, som raser om Middagen!“ Og fandt hun end sin Død i sit Kald, saa lyser dog ogsaa Herrens Forjættelse over Graven:

„Hvo, som mister sit Liv for min Skyld, skal finde det!“ (Matth. 10, 39).

Langt værre vilde det være, hvis denne Indvending lod sig bevise, at Kvindens aandelige Sundhed er uforenelig med Diaconisfens Liv, der skal gjøre alle Kundskaber unyttige og derfor gjerne ender i tom Excentricitet. Men denne Paastand er ligesaa uholdbar som alle de øvrige. Paa en Diaconisseanstalt er der Brug for alle gode og nyttige Kundskaber og Talenter; men Kundskaberne blive i Herrens Tjeneste kun anvendte noget anderledes end i Verdens. Kjendskab til Sprogene vilde gjøre Diaconissernes Sygepleje endnu mere efterspurgt i mange Huse, og til hvor megen Opbyggelse for de Syge og Søstrene indbyrdes vilde ikke den musikalske Dygtighed være? Desuden søger jo Moderhuset selv, paa mangehaande Maader at bibringe sine Døtre gode og nyttige Kundskaber. At mangan Diaconisse kan blive excentrisk, skal vist ikke benægtes; men heller ikke bør det glemmes, at Verden, der gjør sig Uro med de mange Ting, for ofte stempler det som aandelig Usundhed, naar Noget for Alvor sætter Livet ind paa det ene Fornødne. Vi trænge Alle til at blive noget mere excentriske, end vi ere, i den Forstand, at vi i langt højere Grad bør undlade at dreje os om Egoismens, Forsængelighedens og Nydelsessyngens falske Centra, for at finde det ene

rette Centrum for Tilværelsen i Frelseren, saa at vort Liv maatte blive mere skjult med Kristus i Gud!

Alle de sidst nævnte Indvendinger samle sig ofte i denne saa gængse Bemærkning: Diaconisernes Stand er kun for Kvinder, hvis Liv paa en eller anden Maade er brudt! Ja, ganske vist er Stillingen for alle saadanne Kvinder, der for Alvor kunne sige med de to Disciple paa Vejen til Emaus: „og dog saa havde vi haabet!“ er for alle iøvrigt dertil egnede Kvinder, hvis Ulykke — ikke er et mere eller mindre bevidst Forsøg i Retningen af det Interessante, saa de dog nok ville holde sig Verdenstrøstens Kilder aabne, — men hvis Modgang har bevirket et saa dybt Brud i Aanden, at det kun kan helbredes af Sjælenes store Læge. Men Stillingen er dog ogsaa for mange andre Kvinder end disse, er for enhver Kvinde, hvem andre hellige Pligter ikke holde tilbage, naar hun kun i Aanden har set Jesus pege paa sit Kors og rette de Ord ogsaa til hende: „Saameget har jeg gjort for Dig, hvad gjør Du til Gjengæld for mig?“ Men atter og atter bør det siges: det er ikke Diaconisstiftelsernes Mening, at ville kalde Døtre fra Forældre eller Søstre fra Brødre eller Mødre fra Børn; nej! Fliedners Ord skulle bestandig staa fast: „Man hører ofte den Indvending: en Moder, der sørger for sine Børn, en Datter, der plejer sine Forældre, ere de bedste og rette Diaconisser; ja vistnok! Gid der var

mange Saadanne! men dog bør der ogsaa være Nogle, som paatage sig Gjerningen som et Embede, eftersom der er saa mange Kvinder, som staa ledige paa Torvet."

Jeg har hermed efter bedste Evne fremstillet Diafonisfesagens historiske Udvikling og imødegaaet de Indvendinger, der have rejst sig imod den. Ledet i et sundt, evangelisk Spor, uden al sekterisk Separatisme og paataget Væsen, men atter ledet fast og bestemt, uden i Principperne at vige en Tomme for „Tidens Fordringer“, vil Sagen nok have Fremtiden for sig, fordi den vistnok har Gud for sig. Den anbefaling, som Paulus medgav hin enkelte Diafonisse, Tøbe, fortjener at overføres paa den hele Sag, og det er mit Ønske, at nærværende Skrift maatte bidrage et Lidet til, at Davids Forjættelse ogsaa maatte opfyldes hos os: „De Kvinder, som bringe glad Budskab, blive en stor Hær!“ (Ps. 68, 12).

Anmærkninger.

1) Nogle Meddelelser om Diaconissegjerningen i ældre og nyere Tid, med et Forord af Pastor N. G. Blædel, Kjøbenhavn. 1862. — Om Diaconisseanstalter i Almindelighed og den i Kaiserswerth i Særdeleshed af Maria Bojesen, Kjøbenhavn 1863. Om Diaconissefistelserne ved Kaiserswerth, Stockholm og Kjøbenhavn, ved P. H. Classen, Kjøbenhavn 1867; samme Forf. har ogsaa i Tidsskrifter og Dagblade oftere udtalt sig om denne Sag.

2) Hos Nordboen og Germanerne var Kvindens Stilling vel noget ældre; men i denne Sammenhæng tages der kun Hensyn til de Folk, som Kristendommen kom i Berøring med ved sin første Fremtræden i Verden. Selv i Norden blev Brudden kjøbt af Manden; Bryllup o: Brudekjøb.

3) Hos Beda hedder det: „Det var Skik hos Føderne, at Kvinder af egne Midler betjente Lærerne med Føde og Klæder;“ og Clemens Alexandrinus (Strom. lib. 3) siger om Apostlene, at ogsaa de førte Kvinder med sig, ikke som Hustru, men som Søstre, for at disse, medens de selv gave Agt paa Prædiken, kunde betjene Kvinderne og føre Guds Ord ind i Fruerstuerne uden at vække Mistanke. — Sandsynligt bliver det dog, at Paulus ved sit Spørgsmaal i 1 Kor. 9, 5 ikke figter til en Kirketjenerinde men til en rettelig Egtehustru, som han — ligesaa vel som Petrus og de andre Apostle og Herrens Brødre — mente sig berettiget til at rejse med paa Menighedernes Bekostning. — Ved denne Forklaring voxer Sandsynligheden for, at flere af Apostlene have været gifte, hvad der med Visshed dog kun kan siges om Peter. (Matth. 8, 14.)

4) Videst i saa Henseende gik den rigoristiske spanske Synode i Elvira (Aliberis) 305, der under Trusel med Afsted forbød Præsterne Ektefæbets Fortsættelse efter Ordinationen. Paa

Conciliet i Nicæa 325 søgte nogle Biskopper, ogsaa her i Østen at hævde Bestemmelserne fra Elvira; men Forhandlingernes Udsald blev, at det forbødes Bisper, Presbyterer og Diaconer at gifte sig efter Ordinationen, medens det før Ordinationen sluttede Ægteskab fik Lov til at bestaa. Medens den romerske Kirke altid skarpere og skarpere fordrede Celibat, tilstedte endelig den græske Kirke (andet trullandske Concil 692) Presbyterer og Diaconer at gifte sig eengang; kun Bisperne skulle være ugifte.

⁹⁾ Det lader sig ikke bestemt angive, naar det først blev Skik „at tage Sløret“. Allerede Petrus og Paulus siges at have indviet S. Petronella og S. Tecla. Evangelisten Filipps Døtre vare „Somfruer“, hvad der maaske skal forstaaes i kirke- lig Betydning (Ap. Gj. 21, 9), og Pave Clemens gav egen- hændig Sløret til Flavia Domitilla. Kirkesædrene i de tre første Aarhundreder omtale ofte disse Somfruer, og under For- følgelserne bleve de talrige. I Konstantinopel alene var der paa Kyrkostomus' Tid over tusinde. Oprindelig boede de hver for sig, men efterhaanden flyttede de sammen, hvorved Nonneklostrene opstode. Der var to Trin i Indvielsen til Gud. Først afslagde den unge Pige, der i Reglen var sexten Aar, et almindeligt Løfte om stadig Somfrustand; de vare nu en Slags Novicer, bare en mørk Dragt og kaldtes „Deo devotæ“; mange bleve staaende hele deres Liv paa dette Trin. Men fra Indtrædelsen i 25 Aars Alderen (og maaske indtil det 40de Aar) kunde de overtage det egenlige Løfte, kaldtes saa „Deo sacratæ, vir- gines Dei, Christo dicatæ“, og modtoges Sløret, hvortil i Østerland knyttede sig Haarets Afklærelse. Saadanne egenlige Nonner vare f. Ex. Constantin den Stores Datter Constantia og Ambrosius' Søster Marcellina.

⁹⁾ Hypotesen er fremsat af Bonaræ (Byzantiner, Munk, † 1130), af Blastares (Munk, † midt i 14de Aarh.) og af den engelske Kirkehistoriker Cave († 1713).

⁷⁾ Ved Paulianisterne forstaaes Tilhængerne af Paulus fra Samosata (Biskop i Antiokia siden 260), der lærte om Kristus, at han kun var et Menneske, der ved Aandens Hjælp kæmpede sig frem til at blive Gud. Paulus var iøvrigt en forføngelig, hovmodig og vindesyg Mand; en Synode 269 erklærede ham for assat.

⁸⁾ f. Ex. Kardinal Baronius († 1607) i sine „Annales“.

⁹⁾ Saaledes den franske, protestantiske Lærde Justellus (i 17de Aarh.); ligeledes Wetters og Weltes Kirchenlexicon.

¹⁰⁾ Deriblandt: den franske Lærde Petrus Gregorius († 1597) og den engelske Theolog Beveregius († 1708).

¹¹⁾ Saaledes navnlig den portugisiske Biskop Aug. Barbosa († 1649).

¹²⁾ Meddelt i Hengstenbergs evgl. Kirchenzeitung 1830, Nr. 22—23.

¹³⁾ Diaconisestiftelsen paa Frederiksberg har i sine otte første Aar forplejet 460 Personer i sit Hospital og ydet Sygepleje til noget over 200 udenfor Huset. Anstalten har i samme Tidsrum understøttet c. 250 Tjenestepiger og antaget sig omtrent 80 straffede Kvinder.

¹⁴⁾ I neue evgl. Kirchenzeitung 1871, Nr. 51 (23 Decbr.) angiver Forstanderen i Kaiserswerth, Pastor Disjelhoff, Tallet paa den evgl. Kirkes samtlige Diaconisser til mindst 2500, fordelte paa mere end 600 Arbejdspladser.

¹⁵⁾ I Bibliothek for Læger, 10. B. 1. S. Pag. 33 ff., udtaler Armeens Stabslæge, Dr. med. Djørup, sig saaledes om de 7 Diaconisser — 4 svenske og 3 danske — som under sidste Krig virkede paa de danske Lazarether: „ . . . Jeg var i Begyndelsen ikke ganske uden Betænkeligheder for disses [d: Diaconisernes] Vedkommende, da der ved flere af Hospitalerne i de katolske Lande, hvor de saakaldte fromme Søstre udøve Sygeplejen, ofte klages over den uheldige Indblanding i Hospitals-Administrationen og i Lægernes Behandling. Hos os fandtes imidlertid til enhver Tid kun Grund til den højeste Tilfredshed med de Diaconisser, der saaledes uden alt Vederlag gjorde Tjeneste som Sygevogteresser der, trodsende de største sjælelige og legemlige Anstrængelser med en fordringsløs Opofrelse ydede de Syge og Saarede en hjærlig Pleje, og hvem det uden tillige maa tilskrives, at Tønen hos de øvrige simple Opvartningskoner og Sygevogtere ved disse Lazarether fik et Ansøg af Blidhed og Rolighed, som ikke altid er let at fremkalde hos denne Klasse Mennesker. Jeg skulder derfor her at udtale den Aerkjendelse, disse Diaconisser have vundet hos alle de Læger, der have været i Berørelse med dem, og den Tak-

nemlighed, hvormed de altid ville erindres." I „Dagstelegrafen“ Nr. 70, 1870, have Lægerne Holstein, Homik og Plum aflagt et lignende Vidnesbyrd.

¹⁰⁾ E. E. Luthardt: der Dienst der Frauen am Reiche Gottes. Leipzig 1868.

Kilder.

A) Til Oldkirken.

Caspar Ziegler: de diaconis et diaconissis veteris ecclesiae liber commentarius. Wittebergæ 1678.

M. Joh. Phil. Odesem: dissertatio de diaconissis primitivæ ecclesiae. Lipsiæ 1700.

Jos. Bingham: origines sive antiquitates ecclesiasticæ. Tom. I. Halæ 1724.

A. S. Binterim: die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der christkathol. Kirche. B. I. 1ster Theil. Mainz 1825.

J. E. W. Augusti: Denkwürdigkeiten aus der chrh. Archæologie. 1—12. 1817—31.

Martigny: Dictionnaire des antiquités chrétiennes. Paris 1865.

Ph. Schaff: Geschichte der alten Kirche. Leipzig 1867.

B) Til den senere Tid.

J. S. Assemani: Bibliotheca orientalis. 1—4. Romæ 1718.

Clemens Brentano: Die barmherzigen Schwestern in Bezug auf Armen- und Krankenpflege. Mainz 1856.

J. H. Schmidt: über barmh. Schwestern. Berlin 1847.

Th. Fliedner: Nachricht über das Diakonissenwerk in der chrh. Kirche. 5te Aufl. 1867.

Julius Dissenhoff: Das Diakonissen-Amt in der evgl. Kirche. Berlin 1870.

C) Mange Oplysninger ere hentede fra: W. E. H. Lecky: die Stellung der Frauen (Deutsch von Solowicz), Leipzig und Heidelberg 1871; fra J. F. Hagen: Egtteskabet, Kjøbenhavn 1845; fra Karl Weiß: der Nothstand unter den Frauen, Berlin 1870; samt fra de i Kaiserswerth udgivne Skrifter: Aarsberetninger, Kalendere og „Armen- og Krankenfreund“.

Mange Bink og Bemærkninger sthylder jeg ogsaa Diakonissestiftelsens Præst, Pastor H. Knudsen, til hvis rige Kundskaber jeg ofte har tnyet.

Tillæg.

Grundbestemmelser for den under Hendes Majestæt Dronning Louises Bestyttelse oprettede Diaconis- stiftelse paa Frederiksberg.

§ 1. Det er Diaconisstiftelsens Formaal med Guds naadige Bistand og paa den Troens Grundvold, der er lagt i vor evangelisk-lutherske Folkekirke, at uddanne Diaconisser til at øve tjenende Kjærligheds- og Barmhjertighedsgjerning imod Syge, Fattige og Andre, der lide legemlig og aandelig Nød.

§ 2. Stiftelsens Virksomhed har sit synlige Midtpunkt i Møderhuset, der afgiver passende Lejlighed for Søstrene, som arbejde i Stiftelsens Tjeneste, og for dennes forffjellige Virksomhedsgrene, samt raader over de Hjælpemidler, som Gjerningen udkræver.

§ 3. De kristelige Kvinder, der ville tjene i Gjerningen, prøves først foreløbig, hvorvidt de ere aandeligt og legemligt skikkede til den, inden de optages som Prøvesøstre og uddannes til Diaconisser.

§ 4. Søstrene skulde i Forbindelse med den religiøse Uddannelse meddeles den Indsigt og de Færdigheder i de særffilte Virksomhedsgrene, som deres forffjellige Evner og Anlæg gjøre dem skikkede til.

§ 5. Søstrene have deres Underhold af Stiftelsen, der er deres Hjem. Strax ved Indtrædelsen erholde de en Arbejdsdragt. Naar de have været

Prøvesøstre i et Aar, tilstaaes der dem Noget til deres Belønning, og naar de ere blevne Diaconisser, erholde de alt Fornødent af Stiftelsen, forsaavidt som de selv ønske det.

§ 6. Søstrene overtage ingen tvingende Forpligtelse ligeoverfor Stiftelsen med Hensyn til det Tidsrum, hvori de ville tjene i Gjerningen. Under Uddannelses-tiden kunne de til enhver Tid træde ud og ligesaa entlediges. Skulde Forholdet, efter at de ere blevne Diaconisser, ønskes løst fra nogen af Siderne, maa Saadant ske efter passende Varsel.

§ 7. Blive Søstrene under Udvøvelsen af deres Kald svagelige eller utjenstdygtige for længere Tid, vil Stiftelsen bære al fornøden Omsorg for dem. Blive de utjenstdygtige, paa Grund af Alderdom efter lang Tids Arbejde, vil Stiftelsen efter Evne medvirke til deres Forsørgelse.

§ 8. I Stiftelsen er et Hospital, hvori efter nærmere Prøvelse i Reglen kun optages Personer, der lide af akute Sygdomme, og en Pensionsanstalt for dem, der lide af kroniske Sygdomme eller andre Svagheder. I begge Anstalter ydes fuld Forplejning, Lægehjælp og al øvrig aandelig og legemlig Pleje. Patienterne maa i Alt rette sig efter den i Stiftelsen indførte Orden. I Hospitalet findes baade Betalingspladser og Fripladser.

§ 9. Fripladser kunne oprettes af Kommuner og Private saavel paa Hospitalet som i Pensionsanstalten. Om de nærmere Betingelser maa der forhandles med Stiftelsens Bestyrelse.

§ 10. Stiftelsen besørger, om det forlanges, de Afdødes anstændige Begravelse imod fuld Erstatning af Omkostningerne. For de Fritliggende forbeholder Stiftelsen sig at søge Erstatning for Begravelsesomkostninger i deres mulige Efterladenskaber.

§ 11. Stiftelsen paatager sig Sygeplejen i private Huse. I dette Tilfælde forlanges fri Station for Søstrene samt Rejseomkostninger, naar det er læn-

gere borte. For Sygeplejen forlanges der ikke Betaling; men et frivilligt Bederlag modtages af Stiftelsen. Søstrene derimod erholde Intet hverken i Penge eller Gaver. Stiftelsen vil og bestræbe sig for at afgive Søstre til Tjeneste paa Hospitalet og Stiftelser.

§ 12. Stiftelsen vil ogsaa efterhaanden optage den øvrige Diaconissegjerning, som t. Ex. antage sig fattige og forældreløse Børns Undervisning, føre Tilsyn med Fattige, forskaffe det kvindelige Tyende et midlertidigt Opholdssted og Lejlighed til Uddannelse i dets Gjerning, oprette Magdalenestiftelser o. desl.

§ 13. De Pengemidler, som ere nødvendige til Gjerningens stadige og ønskelige Udvikling, haaber man at tilvejebringe ved Menighedens Deltagelse og Gavnlybhed, ved Privates Veldædighed og Stiftelsens egen Virksomhed.

§ 14. Stiftelsens Bestyrelse, der er valgt af Hds. Majestæt Dronning Louise, vedbliver i sine nuværende Functioner. Ved Afgang blandt Medlemmerne vælge de Øvrige et nyt Medlem og søge nærmere Stadfæstelse af Valget hos den høje Beskytterinde.

§ 15. Bestyrelsen bestaaer i det Mindste af:
 en af Folketirkens Geistlige,
 en af Statens Embedslæger,
 2 andre Lægmænd, hvoraf den ene paa Regnskabet og Kassevæsenets Vegne,
 Stiftelsens Sjælesørger,
 Stiftelsens Forstanderinde,
 2 kvindelige Medlemmer.

§ 16. Bestyrelsen repræsenterer Stiftelsen udadtil, vaager over Virksomhedens regelmæssige Gang overensstemmende med Vedtægterne og begrænses eller udvider Virksomheden, dels efter den Trang, der maatte vise sig i en eller anden Retning, dels efter Diaconissegjærens eget Tarv, dels endelig i Forhold til Stiftelsens Kræfter og Pengemidler.

§ 17. Bestyrelsen samles i Reglen en Gang om Maanedens til den Tid Formanden bestemmer. Den modtager da Beretning om Stiftelsens Virksomhed i Almindelighed m. m., saa og om Regnskabet og Kassevæsenet, samt tager de Beslutninger, som med Hensyn til Fremtiden ansees for nødvendige. Afgjørelsen skeer ved Stemmesflerhed. For at tage en Beslutning maa mindst 3 Medlemmer foruden Forstanderinden og Sjælesørgeren være tilstede. Bestyrelsen foranstalter det aarlige Regnskab revideret af tvende af den valgte Revisorer, og udgiver en aarlig Beretning om Stiftelsens Virksomhed.

§ 18. Forstanderinden leder som Husmoder Stiftelsens Økonomi og Virksomhed i enhver Henseende, saavel som Søstrenes Uddannelse og er disses nærmeste Foresatte.

§ 19. Stiftelsens Sjælesørger leder dens religiøse Virksomhed, navnlig Søstrenes religiøse Uddannelse. I Forening med Forstanderinden antager og entlediger han Prøvesøstre og bestemmer Prøvetidens Varighed for Enhver af dem.

§ 20. Stiftelsens Huslæge varetager Alt hvad der angaaer de Syges medicinse og kirurgiske Behandling og deres Dptagelse. Han underviser ogsaa Søstrene i hvad der hører til Sygeplejen, med mindre det lægekundige Medlem af Bestyrelsen overtager det.

§ 21. Bestyrelsen udarbejder et Regulativ for Stiftelsens indre Virksomhed og specielle Administration. I dette Regulativ forbeholder Bestyrelsen sig at foretage de Forandringer, som efterhaanden maatte ansees for nødvendige.

Kjøbenhavn, den 8de April 1866.

